

کھڑی پٹیندی ہاں سنہڑے

(ناول)

چیب موہاٹا

کھڑی ڈیندی ہاں سنہنھڑے۔۔۔

ناول

حبیب موہاٹا

دماں پبلی کیشنز

ڈیال روڈ خیر آباد کالونی، دیرہ اسماعیل خان

03466119677/03155114554

Email: qaisersahil1988@gmail.com

Like us on fb :. saraiki wasaeib dikhan

ہارنگھار
شُمائل موہاٹا

سبھے حقوق راکھویں ہن

کھڑی ڈیندی ہاں ستھروے۔۔۔	:	کتاب
حبیب موہاٹا	:	کہانی کار
جواد جوجی	:	مکھ پناں
قیصر ساحل (03466779677)	:	وٹ ہار
۲۰۰ روپے	:	مُل
۲۰۱۶ء	:	پہلی چھاپ
۳۰۰	:	تعداد
ناصرز ہیر پرنٹرز ملتان	:	چھاونڈ ہار
سجاک ادبی سنگت، شادان اُنڈ	:	وٹڈا ہار
سئیں محبوب تابش	:	

علی، نادر، احسان، سعد، ایمان،

محدثے ریان

نانویں

اللہ داداناں دے پک بندے کوئی پک صدی پہلے درابن کول ترے کوہ ڈینھارتے
 دمان دے سینے تے نہیں دے بگل تے پک چویری آلا کوٹھا گھتا۔ اللہ دادوہیا کریندا ہئی، پک
 ڈینھ او پک بھاگ بھری کول پرنا کے گھن آیا۔ اللہ اُکول رنگ لایا، ودھایا، کوٹھا گھر بن گیا
 ۔ آسوں پاسوں دے لوک ایں گھر کول کوٹھا اللہ دادا آکھن لگ پے۔

اولوک جیرے اپٹے دیہاتاں اِچ روٹی دی جنگ ہر گئے ہن، اُنھاں کوٹھا اللہ دادسٹ
 آں کھادی۔ ویلا وہاندا ریا، ہتھاں نال ہتھ رلدے پگئے، کندھاں نال کندھاں بدھیندیاں
 پگنیاں، بھوئیں دے سینے کول کچے گھر کھمبیاں ونگوں ہر چاواں لگ پے۔ کوٹھا اللہ داد اِچ پک
 کچی مسیت ہئی تے اوندے لکے پاسوں پک چونک ہئی جتھاں رات ایلے وسنیک کٹھے تھی حال
 ونڈیندے ہن، بٹاں مریندے ہن۔ کوٹھا اللہ داد دیاں زمیناں نیاں تے مہیاں تے
 آباد تھندیاں ہن۔ جڈاں اُتوں ”کینسے روھ“ تے لسکاں تھیون ہاتاں جٹ اتھاں اپٹیاں کنیاں
 ، کرے، گر ڈوسمبھال چھڑیندے ہن جو پاٹی ہٹے آیا۔

کوٹھا اللہ داد اِچ پک جٹ راھندا ہاچینداناں سوھٹو ہا۔ اوند پک پتر تے پک دھی ہئی
 ۔ اوندے پتر داناں اشر اتے دھی داناں سلطانوں ہئی۔ اشرابندریاں اِچ پنیو نال موندھا تھی کے
 کمارے کریندا ہا۔ سلطانوں کوئی پندرہ سولوں سالوں دی ہوسی تے او اشرے کول چار پنج سال
 چھوٹی ہئی۔ سلطانوں دا قد کاٹھ درمیانہ، نیٹ بھاوٹے تے رنگ سانولا سلوٹا ہس۔ جو اربا جھری
 کول چڑیاں اڈاواں اوندے ذمے ہوندا ہئی۔ سوھٹو دی سنوٹی کجھ سال پہلے مرستی ہئی۔ اُوں

ڈو جھی جج کیئتے ہوں دَرُو ماری، ہوں مٹی پٹوس پر کھیسے اچ پیسہ پانہ ہووٹ دے ہوٹوں او پٹیاں
کالیاں راتاں اچ رنگ نہ بھر سنگا۔ اوندی ڈال نہ گھسی۔

کتیں دامہینہ ہا، سلطانوں جو ارکول چڑیاں اڈیندی ودی ہئی، ڈوں ترے بندڑے
پرے اوند ا بھرا چنڈھ دیاں منڈھیاں کڈھیندا کھرا ہا، شبری پکریاں چریندا ا تھاں آن وڑا۔ او
لڈ اچھدا کھپگلیاں دے اڈے رُدا سلطانوں دے نیڑے تھی آیا۔ او کیں بہانے سلطانوں نال
آلاوٹا چا ہندا ہا، چال دے اڈھرتھی کے اُون سلطانوں کول پاٹی منگا، سلطانوں اُوکوں پاٹی نہ
پلا یاتے ناساں پھنڈا کے ہک پاسے لگی گئی۔ شبری پگھی کول پونی لاکے پاٹی پیتا۔ او مر کڑیاں
اچ کھدا، سلطانوں دو ٹچلدا ریا ریا سلطانوں اوکوں گھانہ گھتا۔

”تیں کول کیرا بگڑھا ہے! توں ہک کالھ تے نیں بھجدا۔ بھرا کول آکھم
چاتاں، ڈیئھ دے تارے ڈیکھیسے آ“۔ سلطانوں کوٹریجی۔

”اے دل جو نیں منیدا۔۔۔ جانی سکھٹاں الایا چا کر۔ میڈ اول رہ ویسی“۔

”میڈے کول رہ وںخ! نیں تاں چنگانہ ہوسی آ!“

”اچھا اے مکھی روٹی تے بگڑکھاویں چا“۔ اوروٹی کول چال دے منڈھ اچ اڑا کے
وگدا اتھیا۔ سلطانوں ٹکر کول ہتھ وی نہ لایا۔

شبری دا قد بُت درمیانہ ہئی، رنگ اوند اتوے دے پچھلے پاسے ونگوں کالا ہئی، او ہک پیر
کول تھولا کڈ ویندا ہئی تے عمراں اچ اٹھاراں کول ہتھ گھتی ودا ہئی۔ اوند اپنیو ماء کونا ہن۔ او
مامیاں کول رہندا ہا۔ مامے اُون کول پکریاں چروا کے اونکوں ٹکر دا بھورا ڈیندے ہن۔ شبری
سلطانوں دا پرے داسگا ہا۔

جڈاں شبری دو مُشک پہنچا جو لوک سلطانوں کوں دُھکدے ودن تاں اُوں اپنی مامی دو منہ ڈنگھا کیتا جو او اوندی دُھک گھن ونچے، پر مامی مت ڈتی، ”توں سنو ائی کوں چونک تے نلکسین؟ گھر تروتاں تپڈا ہے کونا،! توں اپٹا پہلے کوئی آٹا ٹھکاٹا بٹا، وت جنج داناں گھند اسوٹا وی لکھیں۔“

شبری کا وڈا اچ آکے مامیاں نال کھٹی کر گیا۔ اُوں وستی دی ہک چنڈ اچ کوٹھا اُسارا تے اپنٹے شیلے چا کے اُتھاں گھن گیا۔ جتلے توئیں شبری جُودا بٹد ابا، سلطانوں کچا وے اچ پہہ کے میر و دے ویڑے ونچ وڑی ہئی۔ شبری دے کپڑیاں کوں بھا لگ گئی۔ اُوں رات منجھی اُو کوں جھا نہ ڈتی۔ او وستی دی ہک چنڈ کول ہی چنڈ تیں چھتے گئے ونگوں غر داریا۔ کئی ڈنھاں تیں اُو ٹکر پائی دی پروا کیتے بغیر کملیاں وانگوں پھر داریا، وکی ونک دیاں تدبیراں بٹید اریا تے وت ہاں تے پتھر رکھ کے دیرے دو منہ کر گیا۔

سلطانوں دے پر نیوے دے کجھ مہینے بادا وندے بھرے اشرے دی وی جنج تھی گئی سلطانوں دے نویں گھر اچ ترے جی ہن: اوندی سس رحمتو، سورھا فیضاتے اوند اُمسالامیرو! میرو اُوں کول تھولا وڈا ہا۔ اُو کنگ رنکا، پتلا پتنگ گھرو ہا۔ او اپنٹے پیو نال پانہہ بن کے زمیناں اچ کم کریندا ہا۔

شبری دیرے اچ ہک سیٹھ کول کھڑ گیا۔ سال کھن بادا وستی ولا۔ ہن اوندے اچ گروکیاں آلیاں گالھیں گھٹ ہن۔ او اپنی کوٹھی اچ آٹ لٹھا پرسک سکاوت دے ویڑے نہ وڑا تے سکلیاں اُو کوں بھا وی نہ لئی۔ کجھ ڈنھ اوں یاراں بیلیاں نال سوڑویں پوڑویں ٹرکائے۔ بیڑیاں دے شکار کھیڈونس۔ سلطانوں حالے دی اوندے ہاں اچ کھٹی ہئی، او

سُرے سیندھاں کڈھ کے سلطانوں دو پچھ مریندا ہی، اوندے نال ملٹن کیتے بہوں چالے کریندا ہی۔ سلطانوں ڈوجھیاں تریمتیاں نال تلا کول پائی بھرٹ ویندی ہی۔ شبری اکثر گھڑیاں آلی ناگی مونڈھے تے ولا کے اوندے پچھوں لگ پوندا ہی تے جیکر اوکوں تلایا لگی تے ہکلی ٹکر ونچے ہاتاں اوں نال الاوٹ دی کوشت کریندا ہی۔

اورک پک ڈینھ سلطانوں اُکوں ہکلی تلئی تے ملی۔ او اُوں کول ٹوٹا پرے بہہ کے اپٹاں گھڑا بھریندا ریا تے نال گھس مُس کریندا ریا۔ ”اے جھنیاں کیریاں نراضگیاں ہن جو ساڈے نال سکھٹاں الیندی وی نہیں، خیر نال تاں آکھ چا“۔

سلطانوں کُرنگ کُٹروا نگوں پھنڈی پٹھی رئی تے کوئی ولدی نہ ڈتوس۔

”توں تاں ساکوں سُچاٹ دی وی نہیں! پتہ نی اتجھیاں کیریاں تخسیراں ساکول تھی

گنیاں ہن!“

سلطانوں ہکا گئی وئی رئی۔ جیرے ویلے اوں سینوں سرتے رکھا تاں سر سڑے عاشق

پچھا، ”گھڑا چوائیں؟“

سلطانوں گھڑے چا کے گھر دوڑ پئی، شبری اوندے پچھوں لیلاباں تھیا، بڑ کداریا۔

سلطانوں کول تلیاں تے پکھر آندا پیاہا، ”بہوں وڈائی ہوئی، الیندی وی نی، اسان

پر دیسی لوک ہیں، سبھائیں لگے دیسوں“۔

ہک ڈینھ سلطانوں اپٹیں ہک پلھاٹی دی جنج تے گئی وئی ہی۔ اوچرک تیں پنھان

تریمتیں نال سُجی ہدی رئی۔ جیرے ویلے سمن داویلا آیتاں کچھ تریمتیں گڑی آلے گھر ٹک

پنیاں تے پنیاں اپٹے اپٹے گھراں دو واٹم تھیاں۔ سلطانوں دا گھر تھولی وتھ تے ہا۔ اوندے نال

ڈوں سنگھناٹیاں ہن، جیریاں جو آپت انج بھینٹیاں ہن تے انھاں دا گھر رستے انج پوندا ہا

۔ سلطانوں اُنہاں دیاں نتناں کیتیاں، ”تساں ڈوں ہیوے، میں ہکلی ہاں۔ بھلا تھیونیں میکوں ٹوٹا اگوں تے کروچا، میں ڈردی ہاں“۔

”اساں آپے وی بہوں ڈر زریاں ہیں۔ توں وِخ، اساں اتھاں اپٹے پوھے دے ساٹنے کھڑو کے تیکوں ڈیدھیاں ہیں۔ جتھے توٹیں توں نی اُپر دی، اساں اتھاں کھڑیاں ہیں“۔ اُنہاں گراڑنہ چھوڑا، او اپٹے پوھے دے اگوں ٹھونج کے کھڑ پگنیاں۔ اندھارا غُپ ہی سلطانوں اپٹے گھر دے پاسے واجھوٹنے وانگوں چار اچنی ویندی ہی۔ بھٹییاں اپٹنی جھاتے کھڑ کے اُوکوں حوصلہ ڈیوندیاں پیاں ہن۔ ڈر کول سلطانوں دے گن شاں شاں کریندے پے ہن۔

”توں پہنچ گئی ہیں؟ سلطانوں! الاتاں ڈے، نہ ہونویں۔ اساں وِچوں۔۔۔؟ پہنچ گئی ہو سی، ایس کیتے تاں الاتی پئی ڈیندی، اے وڈی ہک ہے“۔ بھٹییاں پک پے کول آکھا تے او اپٹے گھراج وڑ پگنیاں۔

سلطانوں دے پوھے نال شبری لکا کھڑا ہا۔ اُوں سلطانوں تے جھٹ مار کے اوندے منہ تے ہتھر کھ ڈتوس، ”سلطانوں! گھا بر نہیں میں شبری ہاں، ڈر نہیں“۔

”میکوں چھوڑ! حرمونہ! کھڑ، میں گھر آلیاں کول آکھدی ہاں!“، سلطانوں تھڑکدے ہوئے ڈندھ کیڑیاں وٹیاں۔

”سلطانوں مہڈی پگالھ تاں سٹ! میں تیڈے کیتے مرداں، میں نال لگی آ، میں تیکوں دیرے گھن ویناں۔ توں اتھاں سُر دی پئی ہیں، اتھاں لوکاں کول تیڈی کوئی قدر کوئی۔۔۔ اچھا تیڈے کیتے دیرے کول کیری شے آنڑاں، کوئی بُو ڈی، پگائیں، ونگاں، کوئی ناں تاں چا، میں حاضر کر ڈیساں“۔

سلطانوں اوندے منہ تے زمبے پاتے تے اُوکوں دھکا ڈے کے گھر دودھوں تھی۔

پک سیالی رات کوں میرو کوں پالے دا جھپیر الگاتے اُوکوں ادھرنگ تھی گیا۔ اُوندا سچا پاسا مارا گیا۔ گھر آ لے کچا وے اچ پلھا کے اُوکوں کلاچی آ لے حکیم کول ہتھ ڈیکھا وٹ گھن گئے۔ حکیم اُوکوں دوائی دارو دے نال سال دی کھڑے دی رکھ ڈتی۔ اُوندی لوهی بانہہ درخت دی تروٹی ہوئی ٹیٹی ونگوں اوندے پنڈے نال لڑکدی ودی ہوندی ہئی۔ اُوکا ڈینھ سوڑ اچ لگا، چٹکے اچ پیارا ہندا ہئی تے اُوندا ہڈھا پوڈ انداں دے کچھوں بندڑیاں اچ گھلیندا اودا ہوندا ہئی۔

ڈوں سالوں تیں کوئی چس دیاں چھڑیاں نہ لتھیاں، نیاں نہ نکھتیاں، سسپے، ساولیاں نہ تھیاں تے لوک اپٹیں مال ڈنگھر بیج کے ٹاپا پاون لگ پے۔ وسیب اچ کر یہہ دی ڈیٹن دے ہو کرے ہن۔ چٹ آدھے ہن جوز مین کول رت دامٹک آندے۔ ستی دے لوکاں دی ہا جھری دی فصل مینہ نہ وسٹ پاروں پکٹن کول پہلے سک کے تماخو تھی گئی ہئی۔ اخیر لوکاں ہا جھریاں اچ چوکر چھوڑ ڈتے۔

چھمیں داخر چہ پورا کرٹ کیتے فیضے دے گھر دے یکے پہاروں وک گئے ہن، اُنوں میرو دی جنج کیتے اُنھاں جیرے بندے کول ادھار چایا ہا اُو پیساں کیتے پوھا بھنیندا ہئی۔ ایں بندے داناں بخشو ہئی، اُوندا گھر گرہ میر عالم اچ ہئی۔ اوقرضہ منگن جڈاں کوٹھا اللہ داد آندا ہئی تاں فیضاً لگ ویندا ہئی تے بخشو سک سک کے خالی ہتھ ول ویندا ہا۔ پک واری بخشو قرضہ اُگاڑٹن کوٹھا اللہ داد آیتے فیضے دے پوھے دے سامنے تھڑ تھی گیا۔ پک چٹا اوندو کوڑ بیجا، ”پگلی اچ نہ پوہ، کوڑھی پگا لھ ہے، چونک تے لگا وچ“۔ بخشو چونک تے لگا گیا، ہک بھلامانس اوندو وگھر گھن آیا۔ اوں لوکاں دے مٹناں تر لے کیتے جو او اُوکوں فیضے کول پیسے گھناڈ یون پر ستی دے لوک پک اُو پرے بندے کیتے اپٹنی ستی دے ماٹو نال نن وُحسیدے۔ نماشاں قضا ویلے

فیضاہلی وانگوں لکدا چھپدا آیا، اگوں بخشو بچلا بیٹھا ہا، اوں اوندی گچی اچ پکا گھتا، ڈونھیں چک پک تھی گئے۔ ڈونھاں ہک پئے کوں چنگا نچا۔ شاہر دے لوک وچالے اچ آپے تے انھاں بخشو دی کھا ڈی ہتھ گھتے تے آکھونے جو او گھر دو لگا ونجے۔

اہلی چھمنیں اچ وی اسمان دمان تے مہر نہ کیتی، کھمٹیاں نہ کھمیاں۔ وسیب دے لوکاں دیاں اھیں مینہ چھڑ دی سکھ اچ چٹیاں تھی گیاں۔ انھاں دے مونہہ گمٹے تھیندے گئے، انھاں دے کپڑیاں تے ٹوٹے ودھدے گئے۔ جو ار کھا کھا لوکاں دے سنگھ چھلیج گئے۔ کوٹھا اللہ داد دیاں باندھاں پچھے رڑھے تھی گئے۔ سکی تسی ہوا پھاوی وانگوں غونکدی ودی ہوندی ہئی۔ چٹے لگے ڈگر ڈ وپہراں ویلے ترامے وانگوں چلکدے ہن۔ تسی خلقت کوں ہر پاسوں پاٹی ڈ سیندے ہن پر پاٹی ملدا ناہا۔

ہک ڈ بینھ سلطانوں سورھے نال درابٹ ڈ کدار کوں ہتھ ڈ کھاوٹ گئی ودی ہئی۔ اوندنا سورھا ڈ کدار دی دکان دے سامنے اُو کوں پلھا کے آپے سودا سودھ گھنٹن گیا وداہا، شبری دیرے دی تیاری پدھی، ٹرنگری مونڈھے تے لئی، اڈے دے پاسے ٹھلا وینداہا۔ اُوں سلطانوں کوں پٹھا ہویا ڈ ٹھاتا ننگ اوندے نال جو کے پہہ گیا تے ہولے ہولے آکھوس ”سلطانوں مپڈے ہاں اچ تیڈے کیتے اوبا جھا ہے۔ میں ہسٹ وی تیڈے نال پیار کریناں۔“

سلطانوں کھٹا منہ بٹایا تے اوندو کنڈ کر کے پہہ گئی۔

”میکوں پتہ ہے، توں اپٹیں گھر اچ سوکھی نی۔ میں تیکوں بخش رکھ سنگداں، میں دیرے ویندا پیا ہاں، توں مپڈے نال آ۔ اُتھاں اساں کرائے دا گھر چاسوں۔۔۔ توں پیساں نال کھپڈسمیں، اے سکا ستر کوٹھا اللہ داد تیکوں نندر اچ وی یاد نہ آسی۔“

سلطانوں اوندو بجا پاتے وت کپڑے سنبھال کے کھڑی تھی گئی۔ شبری وی کھڑی تھی
 گیا، او وگداریا تے سلطانوں متارا بن کے کھڑی رئی۔ پرے کول فیضے کول آندا ڈیکھ کے شبری
 کھشکد اتھی تے وت بس اچ پہہ کے دیرے پُج گیا۔

وستی دیاں پاندھاں تے بندڑیاں کول ڈاپ اڈ دی ہئی۔ اُتھاں ہُن کھار، چواں تے
 لاٹیاں دے سیوا کوئی ہئی شے نئی جمدی۔ لوکاں دا بس ہُن پکوشغل ہا۔ اُو کھار مریندے ہن
 ، ساڑ کے ٹوئیاں اچ پور چھوڑ ڈیندے ہن تے ڈوں ترے ڈینھاں باد کھار دیاں چکیاں کڈھ
 کے زواراں تے لڈ کے دراہن نیندے ہن۔ اُتھاں وچ کے پوڑ پاڑی داسمان گھندے ہن۔
 سلطانوں تے اوندے گھر آ لے وی یکا ڈینھ کھار مریندے ، سڑیندے تے
 پوریندے راہندے ہن۔ او پیشین دیکر کول گھر پہنچے ہاتاں اوند اشل مسالا اُوکوں نکلے ہالاں
 وانگوں تڑ تڑ پیدھا ہا۔ ہُن میر وڈھا لگدا ہئی تے اوندیاں اکھیاں وچ وڑیاں ہوئیاں ہن۔
 ”سلطانوں توں کھار کپٹ لگی ویندیں تاں گھرا اچ ہکلامبڈا ہاں سوڑھا تھیندے۔ توں
 اچ دے باد کھار کرٹ نہ گئی کر۔“

”کھار کرٹ نہ ویساں تاں کھاسوں کتھوں؟ کجھ تاں ہتھ پیر ہلا وٹا پوسی، توں ہاں نہ
 ڈھوا! اللہ سوہٹا مہر کر لسی۔“

میر و پیلا ہلد تھی گیا ہئی۔ اوندے پنڈے کول ماس کر گیا ہئی۔ اوندے منہ اچ چٹے
 ڈندھ تے چٹیاں اکھیاں ڈراکھیاں لگدیاں ہن۔ وستی دیاں ہوں ساریاں ذالیاں تے ہال
 اُوں کول ڈردے ہن تے اُنھاں دے گھرن وڑدے۔

گھر آلیاں میر و کول حکیمان، پیراں، ہنسیاں تے پھیرایا پر اُوکوں سوہٹی صحت نہ
 ڈھئی۔ پک رات میر و دے بت کول حیاتی دا کوسا لہہ گیا۔ فجر ایلے گھر آ لے اٹھے تاں اوند اڈھ

کاٹھی وانگوں سُکا پیا ہا۔ اوند اوات کھلا ہو یا ہاتے اوندے ڈندھ ڈسدے پے ہن۔

کوٹھا اللہ داد اچ کال دا گر اڑنہ مکاتے ہر پاسوں پگارھے واجھوٹے جھمیر میں پاندے ودے ہوندے ہن۔ سکے میداناں تے چوہے تے سانے دودے کھیڈ دے ودے ہوندے ہن۔ لوک آدھے ہن جو ڈھیر چوہے تے سانے اللہ دا عذاب ہن۔ لوک اُن تے پاٹی دی گول اچ ہولے ہولے شاہر کول لڈ بکٹ لگ پئے۔ جہاں لوکاں دے گھراں دے پوھے ہن، اُنھاں پوھیاں کوں جندرے مارے۔ جہاں لوکاں دے گھراں دے پوھے کونا ہن، اُنھاں گلکیاں وچ ڈھینگرتے کنڈے بھر ڈتے تے کیس پاسے منہ کر گئے۔

لوک لکھاں وانگوں اڈ پھڈ پگئے۔ سلطانوں دا پیو تے بھرا دی کجھ ڈینھ پہلے کوٹھا اللہ داد چھوڑ گئے ہن۔ وستی اچ سکھتے ترے چار پڑرہ پئے ہن۔ سلطانوں دے سوہرے فیضے دے موسیٰ زئی آلے سندھکی اونگوں آکھا جو اوندے کول اٹھ آون ”موسیٰ زئی پیوٹا دا پاٹی وی ڈھگ ہے تے مزوری وی مل ویندی ہے“۔ سلطانوں دے مسالے کوں موئے مسیں چار مہینے تھئے ہوسن۔ انھاں کھڑے، وہتی آلے سندھر، سکے مٹ تے گھڑے پک کوٹھے اچ رکھ کے جندرالا ڈتا۔ اُنھاں کول پک بیٹی دھرنگی مشکلی مر پیچی تے پک لممل گونی بکری رہ گئی ہی۔ اُنھاں اپٹا مڈی موڑھا ڈاچی تے لڈا تے وستی کول لٹے تے چھکی پونے۔ سلطانوں دے سرتے پک رنکیل صندوق ہا، فیضے دے مونڈھے نال پھنکا لڑکدا پیا ہاتے رحمتو بکری کوں گھیلی آندی ہی۔ اُوچپ چاپ ٹردے، دھوڑاڈیندے ویندے پئے ہن تے مر پیچی دی گل اچ پدھی ہوئی۔ لائین پینگھاں پئی جھوٹی ہی، پک نیلی ٹھلی مکھی اوندیاں ناساں تے بٹکار مچی آندی ہی۔

۲

اوستی کول کوئی ڈاھ پارہاں بندڑے پرے آئے ہوسن جو اُنھاں کول مہاریاں تے
چڑے ہوئے ڈوں آدمی ملے جھساں کول ڈیکھ کے فیضے دے ہاں داد رز تھیا۔ اِنھاں اِنج پک
بخشو ہاتے ڈوجھا اوندانڈھا بھرا فخری۔ اوفیضے کول پیسے گھنٹن آندے پے ہن۔ اُنھاں دے
کپڑے میل دے بو پے ہن تے اُنھاں دے پوتھاڑاں تے دھودھر اونیویں جیویں کیس لپا
نال پُری ہووے۔ اُنھاں دے ہتھ کاں دے پنجیاں وانگوں کالے تے سکے ہن۔

”اساں تاں تساں کول آسماناں تے گلیدے ہاسے، تساں زمین تے مل گئے ہووے
اساں اپٹے پیسے گھنٹن آندے پیسے ہیں“۔ بخشو اٹھ کول دھرک مارا۔

”بخشو بھرا گال ایویں ہے۔۔۔ نراض نہ تھی۔۔۔ تری میتیں کول تھولا پک پاسے پہہ
کے گال کریندے ہیں“۔ فیضے بھڈ وانگوں منٹ منٹ کیتی۔

”حالے گالھیں دی حاجت رئی ہے؟ پورے چار سال تھی گئے ہن تے وسے دی
گر یہہ تے بے سیتی دا حال نیڈے سامٹے ہے۔ اساڈاوی ہتھ ننگ ہے۔ اچ اساں ہک ہکڑی
کر کے ویسوں“۔

”اے لوگ نکلی تے نی بھجھدے، اصیل ہون ہاتاں ایویں نہ کرن“، بخشو دے بھرا
فخری اگوں تے ہنڑ گھدی۔

”ہوں واری تپڈی وستی دے پھیرے لئے ہس، توں پُو اویندا ہوئیں۔ پراچ اساں

مک مکا کر کے ویسوں، ساراں کول پہلے اساں اے پکری تے ڈاچی چیندے ہیں، بخشومر پیچی دی مہارکول ہتھ مارا۔

”پکری تہاں نپ گھنو، اے میڈی ہے پر اے ڈاچی مانگڑوں ہے، میں کوٹ موسیٰ دے پک سنگتی کول منگی وداں“۔ فیضے کوڑ مارا۔

”جیندی وی ہے، ہٹن تاں اے تیڈے کول ہے تے ڈوجھاسا کول تلاش ڈیو اپنے سماں دی، کوئی سونا چاندی یا رُوک پیسے۔۔۔“، فخری صندوق دے پاسے اشارہ کیتا ”اینڈے ایچ کیشی ہے؟“ تے وت صندوق کھول کے پُراٹے، رنگ اڈے لیریاں کول چھنڈک چھنڈک کے کڈھوس پُراٹھاں کول موپاچو اوی نہ نکتھا۔

”جیکر تیڈے کول پیسے کوئی تاں وت اساں ایں چھور کول نیندے ہیں“، بخشومر سلطانون دے پاسے انگل نی۔ سلطانون دامتا مکرو تھی گیا تے اوندی سس سورھے داہاں تلیاں دو لگا گیا۔

”توں اپٹیں گن ڈکھا“، فخری سلطانون دوشو کا۔

”دھیان! جو میڈیاں عزتاں دے نیڑے وی تھیا“۔ فیضا بے وسی کول تھڑکن لگ

پیا۔

سلطانون سر کول چٹی لہائی تے فخری کول اپنے کناں دیاں کنوڑیاں ڈکھایاں، جھساں ایچ رتے دھاگے پوتے کھڑے ہن تے وت اوں اپنے پٹے ہتھ وی اگوں تے کرڈتے۔ فخری رحمتو دے پاسے بھرکا، اوندے چٹی بھونڈ اوندی چاندی دیاں چیلکاں کول لگایا ہویا ہی۔

”ایں جوان نینگر دے کن پٹے ہن تاں ایں پتھر دے کناں ایچ کوئی سونے دی کاٹ

ہوسی“، بخشومر بھراتے ٹوک ماری۔

فخری چگھی نال رحمتو دے سر کول کھڈی دی لیر کتیر چٹی لہئی تے اوندے کناں کول

چیلکاں پٹ کے تے مروڑ کے پاسے آ لے بو جھے اِچ سٹ ڈتیاں۔ ”اِنھاں داتاں ہک روپیہ وی مُل نہ ہوسی۔ میڈے خیال ایں چھورکوں چاندے ہیں،“ فخری غُرکا۔

فیضے ہتھ نہیں ”خدا رسول داناں نہیں! اساں وی انسان ہیں۔ میڈے نال موسیٰ زئی چلو۔ اتھاں میڈا سندھکی ہے۔ میاں تساں کوں اوکوں کول پیسے چواڈیاں۔“

”نیں موسیٰ زئی نیں ویندے،“ بخشو کوں پتہ ہا جو موسیٰ زئی اِچ فیضے کوں سندکی چھڑ ویسی جا۔

”اچھا کوٹھا اللہ داد چلو۔ اُتھاں حالے وی کچھ گھر پئے ہن، میں تساں کوں اُنھاں کول قرض گھن ڈیاں۔“

”تہڈی سستی دے لوک وت وچالے آون۔ میں اُنھاں کوں سُچاڈاں۔ اتھاں مُکدے ہیں۔“

”اتھاں رستے اِچ گالھ کیوں تھسیں؟ اُتھاں بہوٹ دی جھاتاں ہے،“ فیضاد اِچ اے آدھا ہا جو اِنھاں کوں کوٹھا اللہ داد چھک گھن آوے تے ایں وچالے اِچ متاں کوئی اللہ دا بندہ اُنھاں کوں اِنھاں بھراواں کول بچا چھوڑے۔

”ٹھیک اے، تہڈی سستی ویندے ہیں تے چیکر اساں کوں اُتھاں وی پیسے نہ ملے تاں وت؟ وت اساں ایں چھورکوں نیسوں۔“ بخشو ڈیلیاں وانگوں رتیاں اکھیاں پٹ کے سلطانوں دوڈٹھا۔

”وت جیویں تہڈا دل آکھے اُونویں کرے،“ فیضے مونی الا اِچ آکھا۔

”چیکر پیسے نہ ملے تاں اساں ایں نینگر کوں گھن ویسوں۔“ بخشو گالھ چھڑوئی پر فیضا

پُپ ریا۔

”سٹے وی یا کتاں اِچ کپاہ ہیوی!“ فخری مست اُٹھ وانگوں ہڈکا۔

”ٹھیک اے، چیوس تہا ڈی مرضی۔۔۔ چلو تاں سئی“ فیضے اپنی ڈی مہار گھر دے پاسے پھیری۔

او کوٹھا اللہ داد پچ گئے، فیضے تریمتیں کوں گھر بھیج ڈتاتے قرض منکن آلیاں کوں چوک اچ باھوٹ کیتے آکھوس پر اوند منے، ’جیکر توں پچ گیا تاں؟ اسان تیڈے بُو ہے دے سامنے ٹھیک کے باھوس“۔ بھراواں مہاریاں کوں گو ڈی ماری تے اُنھاں دے گھر دے سامنے گھائی چال پٹھ دَر پٹھ مار کے بہہ گئے۔

”میں کترہ رڑداں، توں پوھے تے اکھ رکھ، کتھاں مل نہ ونجن“، بخشو بھرا کوں آکھا تے نال چولا لھا کے، چپلیاں سر ہیٹ رکھ کے، ڈگر تے لم لیٹ تھی گیا۔

فیضا دستی اچ کملیاں وانگوں غر داریا پر اولگ تھی گئی ہی۔ فجر ایلے جیرے ڈوں ترے گھر بچے ہن ہن اودی کیں پاسے لڈ گئے ہن۔ کڑکدے ڈوپہ ہن تے تتی لومشکی ونگوں شوکدی ودی ہی، اسان تے مٹی رنگی چادر تھی پی ہی، ایویں لگدا ہی چیویں اسان بھوسیں دا ٹوٹا ہووے۔ فیضا منہ اگول لپ بٹا کے لوکاں کوں ہکلاں مرینداریا پر کوئی ہووے ہاتاں ولدی ڈیوے ہا۔ تریہہ کول اوندی جھہ بہر نکلدی پی ہی تے ڈر کول اوتھڑ کدا ودا ہا۔ اوسیت اچ آیا تے اُنھاں کھڑ کے رڑداریا تے وت ساکدا راہن ونجن آلی لینہہ تے چڑ آیا، دھوڑ تے گرمی وچ اوندی دید سہی نئی پوندی۔ بھوسیں تے ساول دا بچا کونا ہی پر ساوے کچوچ بیر اسواں نال پیلیاں پھلیاں ایویں لڑکدیاں پیاں ہن چیویں نیکے سونے رنگے سپ۔ فیضے کوں ایں لینہہ تے ہک دھتارڈا نظر۔

”کھڑ ونجو، جون وی ہوے، اللہ دے ناں تے سر ڈیو! مہڈی مدد کوں پچو“۔ اوں چادر ہلیندیاں، سنگھ پاڑ کے ہکلاں ماریاں۔

اُدھے دے نیڑے پُچا تاں اُدشبری نکلا جیرا کہ نکلا، زنگلا ٹرنگ چنی درائن دو چھکی
 پئی ویندا ہا۔ فیضا پُچھن سیتی اوندے پیراں اچ دَرَب تھیا۔ ”چا چا شالا خیر ہوے!“، شبری
 اوکوں اٹھایا۔

”او۔۔۔ او میڈی۔۔۔ نو نہہ سلطانوں کوں چا وٹاں چا ہندن۔“

”کوٹ چا وٹاں چا ہندن؟“

”او ڈوں پٹے۔۔۔ ساڈے پوھے دے اگوں پٹھے ہن، میں اُنھاں دے پیسے

ڈیوٹے ہن پر میڈے کول ادھیلاوی کونی۔۔۔ شبریا! اچ تاں پکریں ہا!“

”چا چا میڈے کول تاں کھوٹا کسیراوی کونی۔“

”چیکر توں میکوں پورنی ڈے سنگدا تاں سلطانوں کوں انھاں جتا میاں کول

بچا سگدا ہیں۔“

”میں کیوں بچا سگداں؟“

”توں میڈے نال آ۔ میں سلطانوں کوں پچا دی کندھلی کول چڑھا کے گلی اچ لہا

ڈسیاں تے۔۔۔“

شبری ودھی ہوئی ڈاڑھی دے تھویاں اچ خارش کیتی، تھولا سوچس تے وت من گیا۔ او

سلطانوں دے دل اچ جھا پٹا وٹا چا ہندا ہی۔ ہن تاں او رنڈروی ہے، متاں ڈال گلھ

پوے۔ اوں اپٹے آپ کوں ترسلا ڈتا۔

اوڈ ونھیں کوٹھا اللہ داد آئے، فیضا گھر دی پچا دی کندھلی نال جمہر کے کھڑ گیا تے وت

تریمتیں کوں پچھن دا اشارہ کیتوس۔ تریمتیں کندھلی تے چڑھن لگ پیاں، سلطانوں تاں کندھ

تے ڈو جھے پاسے پہنچ گئی پر ہڈھری رحمتو نہ چڑسگئی۔ جیرے ویلے فیضا تے شبری اوندیاں پیاں

کول چھک کے اوکوں کندھ کول لنگھیندے پے ہن تاں فخری اُنھاں کوں ڈکھ گھدا۔

”اُٹھی وئے، او بھجے ویندے نیں!“ فخری اپٹے بھرا کوں چوک ڈُتی، بخشو اکھیاں ملیندا اٹھا، رُدے رُدے چولا بگل اِنج گھتوس، اوڈ انورونگوں ڈُکاں بھریندا وینداہا، اُوندا ڈُڈھا ہوا اِنج پاڑے ہوئے جھنڈے وانگوں پھڑ پھڑائی وینداہئی۔ ڈُونھیں اُنھاں دے سراندو تھی گئے۔

”سلطانوں بھج! توں شبری نال ونچ!“ اُوندا سورھے رڑا۔

اتنے اِنج فخری سلطانوں دی گسنی تے زَمب مارا، ”توں کتھاں وے نیں؟“

”توں اکیوں ہتھنی لاسکدا، اے میڈی منگ ہے، شبری اپٹاں ٹرنگ اَلّا را۔“

”چھیں ویٹھاں روپیہ پھٹنک پہلے تے وت چھور داناں گھن“، فخری شبری کوں

کٹاں دے مُنڈھاں اِنج کش کے چھیٹ وھئی۔ اُوڈ ونھیں پکے بھڑ پے۔

”بھج! کھریاں کیوں ہوئے، شلیج گئے ہیوے!“

فیضا چیکدا اپیاہا، تریمتیں بھجٹ لگ پیاں، فخری پھر داچٹا ہا۔ اوں شبری کوں پٹ کے

ماراتے وت اوندے بھرتے پہہ کے اُٹھ وانگوں گوڈے ر بگڑٹ لگ پیا، شبری دے پکاٹے

ہن۔ فیضے فخری کوں جنگھ کول نپ کے گھیلا، بخشو اُون کوں وکھی اِنج گھسن مارا۔ اُوڈ ونھیں پک

پے دیاں ڈُاڑیاں چھکڑ لگ پے۔ فخری شبری کوں گھوگھاڈ یون لگا تے شبری اُون کوں گسنی تے چک

ٹھوکا تے بلٹنیر ونگوں پکا گیا۔ فخری جان دی ذلوت کول اُون کوں چھوڑ ڈُتا۔ شبری اپٹا ٹرنگ چایا تے

بھرا کوں فخری کوں ماڑس پر اُون چکانی ڈُتی تے بکسا بخشو دی پنی تے ونچ چمبڑا۔ اُوندی پنی کول

رَت دی دھوٹی اُپٹن لگ پئی تے او اٹنی جنگھ کول نپ کے پہہ گیا۔ شبری بکسا کنڈھ تے

ولایا تے اُتھوں پیر چھکڑن آلی کیتوس۔

فخری بھج کے سلطانوں کوں نپ چھوڑا۔

”خدا دا واسطہ ہنیں! میڈی نونہہ نال اے ظلم نہ کرو! اُون کوں پر باد نہ کرو! میں تْساڈے

پیرے پوندی ہاں!“ رحمتو اُنھاں دی منت زاری کیتی۔

”بھچن ہن بیکار ہے، ہن توں اساڈی ہیں، تَساڈا نائک ہوں تھی گئے!“ فخری سلطانوں کوں بچکر ڈتی۔ بخشو اپنے ٹکے کول ہک لویر پاڑی، پوجھے کول نسواردی دہلی کڈھوس تے ہک چوٹدی نسواری اپنے پھٹ تے رکھ کے اُتے پٹی ولھیٹ ڈتوس۔ رحمتو اپناں سر گئیندی پٹھی ہی۔

”اتلا قہر نہ وساؤ! میکوں نالیں گھن ونچو۔ میں تَساڈی جا کری کریساں پر مپڈی نو نہہ کوں چھوڑ ڈیو!“ فیضے دھاڑ پٹ گھت ڈتی۔

”اساں تیں ہڈھے کھپڑ دا اچار گھتیسوں؟ اساڈے کول کھاوٹ دی اچٹی روٹی کونی۔ توں تاں ہتھوں روٹی دی چٹی ہوسیں“ فخری پٹکے نال سلطانوں دے ہتھاں کوں ہدھا۔ سلطانوں ہوں ہتھ پیر چھنڈ کے، لتڑیاں ماریاں پر بھرا اُو کوں ٹنگو ٹائیں چاکے اُتھاں گھن آئے، جتھاں اُنھاں دے بدھے کھڑے ہن۔ اُنھاں اُتھاں تے اُنڈی دئی، سلطانوں کوں اُٹھ تے گھتو نہیں تے زنادوراں کوں گھر دے پاسے کٹ چا یونیں۔

رحمتو تے فیضا اُوں چڑی چڑے وانگوں پلکدے رے، جتھاں دے چانگرے ہلی چا ویندی ہے۔

بھرا اُفتاں دیاں بانگاں دے باد اپنے گھر گرہ میر عالم پہنچے۔ اُنھاں سلطانوں کوں ہک کوٹھے اِنج ڈھک ڈتا۔ بخشو دے گھر اُوندی ہک جوان دھی رامی تے ہک چوڈاں سالاں دا پتر گلو ہی۔ اُوں رامی کوں سلطانوں نال نہ ملن ڈتا۔ لازے باد رامی بٹئی، ”ماء موئی گرمی کول ہسرو ویسی، ہن تاں ہر کڈھوس چا“۔

”توں اساڈی ڈاڈی نہ بن!“، اوند اپنی مشکلی وانگوں شوکا۔

لازے باد فخری کوٹھے دادر لہا ڈتا، سلطانوں پگھر اِج پُسی پٹھی ہی۔ رامسی اوکوں
 نپ کے بہر کھڑے تے گھن ائی، اوکوں پائی پلا یوس تے وَت اوں تے پکھا جھلن لگ پئی،
 کپڈے گرڑھاں ہمیں! پتہ نہیں کیس دی دھی بھین کوں چا کے گھن آئے ہن۔ جیویں اپٹیاں
 دھیاں، بھئیڈیاں نہ ہوونیں، رامسی بڑ کدی رئی۔

”تیڈے وات دے تروپے کھلے ہوئے ہن! وڈی ائی ہے اساکوں پڑھاوٹ آلی
 ، اسان خانجستی اِج اکیوں نہیں چا کے گھن آئے، انھاں ساڈا پورڈ یوٹا ہے،“ بخشو پگھر آلی چیل کوں
 لکھے دی ڈنیں نال کھتا۔

”پوراں گھداہا؟“ رامسی اوندومنہ ولایا۔

”ایندے سورھے حرمونے چایا ہا، چپ کرینی کہ آواں؟“

ایندے باد چپ غرٹ تھی گئی، رامسی چھپی اِج بگڑتے روٹی سلطانوں دے اگوں
 رکھی، ”تھوڑی روٹی کھا چا، پتہ نہیں کیرے ویلے دی گھھی ہوسیں، اگوں لمبی رات پئی ہے۔“
 سلطانوں بُت بُتی پٹھی رئی۔

”جیکر نی کھاندی تاں نہ کھاوے، تیڈی ماسی لگدی ہے؟“ فخری کوڑیجا۔

”بھورا کھا گھن وت سم پوویں،“ رامسی سلطانوں دی کندتے ہتھ رکھا۔

”میکوں بگھ کوئی،“ سلطانوں ڈسکی۔

”اچھا تھولی چیل سدھی کرچا، ارامی تھی وُج۔“

پر سلطانوں پٹھی رئی، رامسی ڈوں کھٹاں چا کے پک پاسے سٹ ڈتے تے وت
 سلطانوں کوں وی نال گھن گئی تے اُتھاں ڈونھیں رڑھ گنیاں۔

”اے اُتھاں سَمسی، ساڈے وچالے اِج جیکر بھج گئی تاں کولڈ ذمے وار ہوسی؟“

فخری رامسی دے پچھوں پولا بھکایا۔

”میں ذمے وار ہوساں، چیکر اے بھج گئی تاں میکوں ویچ کہ اپنٹے پیسے کڈھائے

’چا‘۔

رات ادھی لنگھ گئی ہوسی۔ رامی نندر اچ ہٹ پئی ہئی، بخشو نندر اچ گٹھے ہوئے ڈاند وانگوں خرکدا پیاہا، وستی اچ چپ چپا ہئی، کیس ویلے کوئی کُتا بھونک پونداہا، سلطانوں کوں نندر نہ آئی۔

تجھ اُبھرن سیتی بخشو سدھاملوٹے دے پوھے تے گیا تے اوندی بانہہ اچ ہتھ گھت کے اُوکوں پک پاسے گھن گیا، ”مولی صیب گالھ کجھ ایویں ہے، پک بندے تے اساڈا قرضہ ہاجیرھا کے اونی ڈے سنگد اتے قرض دے بدلے اوساکوں نینگر ڈتی ہے۔ مپڈی گالھ توں تجھیند اپیں؟ اساں اُوں جوان جمان چھور کوں اپٹیں گھر اچ کیویں پلھاسنگدے ہیں۔ آپ دم مپڈا خیال اے ہے جو اوندے نال حق حلال دانکاح چاکراں، ٹساڈی کہ بخش ہے؟ ٹساں نکاح پڑویسوں اساڈا؟ اساں جتلا پھرسوں تساڈے نال ہتھ نیسوں۔“

بخشو، ملوٹے نال گٹ مٹ کیتی تے وت اپٹیں گھر آ گیا۔ کجھ دیر باد ملاں سرتے چٹا پکاتے ہتھیں تسبیج نبی سلام آٹ سٹا۔ فخری اوں کوں ڈٹھاتاں اوندی کوپری اچ جکھڑ چلٹ لگ پیا۔ بخشو ملوٹے کوں پک کوٹھے اچ پلھایا تے تھولی دیر باد اوندے ڈوں سنگتی گواہ بٹن کیتے آ وڑے، فخری وی کوٹھے اچ پہنچ گیا۔ او مزماناں دا ہتھ گھدے بغیر بوکا، ”بھراوا! میکوں مپڈی نیت اچ ولاکا لگدے!“

”میں مپڈی گالھ نا سمجھا،“ بخشو ناساں پھنڈایاں۔

”توں ایں چھور نال جنج رچا وٹاں چاہندیں؟“

”ہاں تے پیا! میں کوئی نہو کڑا کم نہ پیا کریندا، نکاح کریندا پیاں۔“

” نکاح کرنا میڈا حق بٹدے، میں کنوارا ہاں، میں حالے پک جنج وی نی کیتی، اے

چھور میڈ وچھوڑ ڈے۔“

مزمان ہکا بکا ہن۔ اُوکیں ویلے پک بھرادے منہ دو ڈیکھن تے کیں ویلے ڈو جھے

بھرادے منہ دو۔

”چیکر ایں چھورنال جنج تھسی تاں میڈی تھسی!“، بخشودے منہ کول جھپکاں ہن۔

”ایں چھورنال جنج کر کے تاں ڈکھس!“، فخری اوکوں ہنگلا۔

ڈونھیں بھرا ہک پے دے چوٹیاں اچ ہتھ گھتن والے ہن چو پک بندہ اگوں تے تھیا

، ”تساں بھڑ ونہیں، تساں سردار عصمت اللہ خان کول لگے ونجو۔ اووستی دا اگواٹا ہے، خاندانی

لمبردار ہے۔ اوتساں کول کوئی راہ کڈھ ڈیسی۔“

سردار عصمت اللہ خان اپٹیں چونک تے کچے تے موهریاں آلے کوٹھے اِچ ماچے تے کھنڈا، ڈھڈھ کول چولا چئی، چٹیاں نال مجلس کٹھی پیاہا۔ سردار پکی عمراں دا چٹا بگا ڈھڈھل چٹاہا۔ اوندیاں چھاں گالھڑ دے چُچھ وانگوں ڈپ کھڑیاں ہن۔ چونک دا کوٹھا زین کول کوئی پک گز اُچا ہئی تے اوندے اندر والیاں کندھاں تے دھویں دالیپ تھیا ہویا ہئی جیندے اُتے چھت ترمنٹ نال کجھ جھنیاں تے سیپ کڈھے ہوئے ہن۔ کوٹھے دی پک چنڈھ اِچ مٹی آلی گھر وانجی تے ڈوں مٹ پئے ہن تے انھاں دے پٹھ پک رُگڑا جتل کُتا مندر اِچ پک پیا ہئی۔ ادھے ماچیاں دے تڑے کھتے وان سیوآں وانگوں لڑکدے پئے ہن۔ چونک دے ویرٹھے دی پک چنڈ اِچ پلواناں کیتے کھاڑا ہئی جیندے گولے مٹ اِچ اِجکل گڈھوں لیٹیاں مریندے ہن۔

”اُف کتلی گندی دُھوڑ ہے!“، سردار جی اپٹے گاجرونگوں لمبے نگ تے بوچھٹیں رکھی، ”اُوئے فقیر! ونج ایں کھر کے کول بھجآ! اے سنیاں مویاوت آگئے، میں تپڈو پہلے وی بھونکا جو کھاڑے اِچ تھولا پاٹی ترو نکا چا پرتیں کھر کے دے پڈتے وی نیں گٹا۔“

”سردار جی پاٹی سرکول کڈھاں! پیوٹ کیتے تاں پاٹی دی تہنج لھدی نیں۔ تَساں اُتوں آکھدے وے چو میں چھڑکاوی کراں۔“

”پک ویری ایں کھر کے ایں ڈاب دی چس چا گھدی تاں شاہردے کیے گڈھواں دا اتھاں میلہ ہوسی، پیگاں ہوسن۔ ساکوں سمٹن تے الاونڈ نہ ڈُلسن، توں ونج ایں کھر کے کول

ریل آ۔

”کھڑو، میں ایندی پٹی بدھیداں۔ اے لیکے کول لنگھداویندے۔“

فقیرے کھڑے دے ہیٹوں پک خالی ٹین کڈھا، ٹین نال پک ڈوری بدھوس۔ او ٹین چنی، دُھودھڑاچ لیٹے ہوئے کھر کے دے سراندھوں تھی گیا۔ کھر کا اٹھن لگا، اوں کھر کے دی گچی کول پگھٹھا ماراتے اونکوں گھٹ گھدوس۔ ”اُوئے رمضا! انتے چتے تھی۔“ رمضا ماچے تے آنکھرا پیاہا۔ رمضا تھپا کے کھاندا بہر آیا تاں فقیرے آکھا،

”توں کترہ این کھر کے کول جھل،“ رمضا کھر کے کول کنناں کول نپ کھرا، فقیرے

کھر کے دی پوچھڑ نال پراٹا ٹین چھک کے بدھ ڈتا، ”ہُن چھوڑ ڈے میڈے یار کول، ونجٹن ڈینوس!“ اوں کھر کے کول لت ہکلی تے کھر کے ٹیٹ کدھی تے وت دھرو کٹیں ڈتی۔ اوندی چُکھ نال بدھا ٹین جیرے ویلے زین تے گھسکدا، ہی تاں کھر کار دے ڈر کول اوچو کھا تھی ویندا ہی۔

کچھ دیر تیں فقیرا اوندے پچھوں پگلیاں اچ چار اپنی ریا، چھیکر تھک کے پچھوں تے ول آیا پر کھر کا بھجدا ریا۔ چونک تے پٹھے لوک کھر کے دی کچھ نال بدھے ہوئے ٹین دا کھر کار سٹدے تے کھلدے ریے۔

لازے پُہر باد پک پیا کھر کا آیا تے ننگ دُھوڑاچ لیٹریاں مارٹ لگ پیا۔

”فقیرا لگدے تیڈا ہڈا ازیانگئے، یارول ائی،“ سردار کھل داٹھکارا مارا۔

”سردار جی اے تھی ای نیں سگدا۔ او ولا کڈھا وی ایں پاسے دو منہ نہ کریسی، میں

اوندے نال اتجھی گواہ تاں نی کیتی، گور کھو! ٹین دی الاحالے وی آندی پئی ہے، خان صیب

اے کوئی پیا گڈھوں ہے۔“

”ہٹن ایں کھر کے نال وی اُوبا کو اکر“۔

”اہڈے خالی ٹین اللہ ڈیوے۔ اے تاں قسمت کول ہک خالی ٹین مل گیا ہئی، اپٹیں ماں کول چوری کیتا ہم۔ اُوبندے اِچ میلے کپڑے اُبلندی ہئی، ہٹن ایں کھر کے تے کوئی پیانگرا زمیندے ہیں“۔

گڈھوں مزے نال مٹی اِچ دگرایا ہا۔ فقیراہلی وانگوں چھتیندا، ہولے ہولے ٹردا آیا کھر کے تے ڈھ پیاتے اونگوں اُٹھن نہ ڈتوس۔

”رمضا! اُوئے رمضا! نہ ہوویں، اتھاں مرا!“ جیرے ایلے رمضا آیا تاں آکھوس”
کتھاں کوئی پھری گول ڈے“۔

رمضا پھری گول کے آیا، فقیرے لیٹے ہونے کھر کے دی اکھ تے پھری رکھ ڈتی ”ایکوں آدھن اُسمان ڈنٹ، ہاہاہا، ہٹن اے اُکی نہ ہکسی، ایندے اُتے اُسمان ڈھے پے، ہٹن پینیں تاں اے لیٹیاں مار کے ڈاپ نہ اُڈیسی، اِچ داڈینھ اے ایں چلکدی دُھپ دی جس چاسی تاں نانی یاد آسیس۔ اساڈی وستی دے کچھیں سوھٹے سوھٹے گھرو، کپڈے چلکدے پنڈیاں آلے پلوان گستیاں بھڑدے ہن ایں کھاڑے اِچ تے ایں بدتریم کھوتے کوں اے خبروی کوئی جو اے کتلی قیمتی مٹی ہے۔ اساں کپڈے پروں اُٹھاں تے لڈ کے ایکوں آٹاں ہا۔ اُوں ڈینھ پوری وستی چھٹی کیتی ہئی“۔

اے گالھیں تھیندیاں پیاں ہن چو فخری تے بخشو سلام آٹن سٹا۔ اُنھاں خان صیب کوں یکی رام لیلہ سٹنی تے وت آکھونے چو اُوڈ وٹھاں بھرانواں دے وچالے ستھ مکاوے۔
”اُوئے بخشو آ! کجھ حیا کر، اے تیڈی عمراں ہے حج کرٹ دی؟ قبر اِچ پیر لکئی پٹھیں، اللہ اللہ کر، ننڈھے بھراکوں سوڑتی کرٹن ڈے“، سردار چھت پاڑ کھل ماری۔

”سردار جی! میں حالے جوان ہاں، سوسیر پکے وٹے کٹک دی گونی کوں اچ وی میں
واٹے وانگوں چا کے اُتھاں بلیندا، بخشواپنے بٹھٹھ کوں گٹا۔

”ٹھیک ہے میں تیڈی پگہرائی اچ تیڈی گستی ڈٹھی ہے پر ہٹن اپنے فخری کوں موقع
ڈے، اللہ تیڈا کوئی بیاسوب کر لسی، سردار صلاح ڈتی۔

”خان جی توں ٹھیک آکھدیں، ایں چھورنال جنج کرن میڈا حق بندے،“ فخری بھپڈ
وانگوں مٹکا۔

”دکھپ نہ کرو! سریر کول کم گھنو۔ تلی تے اُسوں نہ جمنو! تہاں وی سوچو، میں وی
سوچیاں، اللہ مالک ہے کوئی راہ نکل آسی۔ جتنے توٹیں فیصلہ نی تھیا اتنے توٹیں اے چھور
میڈے گھر راسی، جیکر تہاں ایں بلاکوں گھر رکھیسو تاں بھرا ہک پئے تے گاٹے تے چڑ ویسو
، بھراواں اچ پھٹ میلی آویسی۔“

سلطانوں کوں سردار جی دی حویلی اچ چچا ڈتا گیا۔ حویلی دا بوھا ایڈا اُچا تے وڈا ہا جو
اوندے اچوں لڈا ہویا اٹھ لنگھ ونجے ہا۔ بوھے دی چو کاٹھ تے کالی زیرن ملی ہوئی ہئی۔ حویلی
دی چار دیواری کچی ہئی، کوٹھے بہر کول پکیاں تے اندر کول کچیاں سلیاں دے بٹے ہوئے ہن۔
سردار جی دے گھر گلیا پنج بندے ہن: اوندی تریمت فیض بی بی جیندی چمبری کھیر وانگوں چٹی
ہئی، اوندی ٹھلی دھی زیتون وی سالاں دی ہوسی تے اوندے گلاں ڈبل روٹی وانگوں سچے
ہویئے ہن۔ حویلی اچ ہک پڈھی تے ہک لوی نوکراٹی ہئی۔ لوی نوکراٹی کم شم کر کے کھر لگی
ویندی ہئی پر پڈھی اٹھاں ٹکدی ہئی۔

سلطانوں حویلی اچ اتنی تاں فیض بی بی کوں گالھیں کہتے بندہ مل گیا

سردار عصمت اللہ خان اپٹیں چونے غج کوٹھے اچ مجٹیں تے ڈھگپ لگا پیا ہا۔ اُوں
سلطانوں کوں اپنے کول سڈا، ”تیڈا ناں“۔
”سلطانوں“۔

”ہوں سوھٹا ناں ہیوی، ڈر نہیں، اے تیڈا اپٹاں گھر ہے، توں ساڈی مزمان
ہیں۔ جیس توٹیں تیڈا فیصلہ نی تھیا توں اتھاں آزادی نال رہ۔ میں فیصلہ تیڈے حق اچ کرسیاں
، توں ڈ سائیکوں کون خش ہے؟ وڈا بھرا کہہ نڈھا؟“
”میکوں کوئی جنج نی کرٹی، خان جی تیکوں اپٹی دھی دا واسطہ میکوں اپنے گھر چُچا ڈے
! میں کوٹھا اللہ داد ویندی ہاں۔ اے جتا مے میکوں زوریاں زبریاں تے چا کے گھن آئے ہن“۔
”اے نی تھی سنگدا، چیکر میں تیکوں کوٹھا اللہ داد چُچا ڈے تاں اُنھاں ڈ بھرانواں کوں
کون جواب ڈیسی، اُو میڈی چم چھل گھنسن“۔

سلطانوں فیض بی بی کول ائی تاں اورنگیل پاویاں والی منجٹی تے دگری پئی ہئی۔
” ہلا اے میڈی رگ اُو لی تھی بگئی ہے، میں کوں تھولی رگ تاں نپ
ڈے“۔ سلطانوں او کوں گھٹن لگ پئی تے وت خنائی آکھا چو او اندیاں لتاں، گوڈے تے
پنیاں کوں وی گھٹے۔

کھر دی سیٹھ، سلطانوں کوں کماں اچ ڈ ہاڈتا۔ سلطانوں کوں کم کریندا ڈکھ کے ہڈھی
نو کراٹی ڈھلی پے بگئی، اُو ہن اپٹی کھڑی تے پہہ کے نیندر دے اُگلا گھندی ہئی یا تسبیح
کھر کیندی ہئی تے لاوت سلطانوں تے حکم جگیندی ہئی۔

سلطانوں دے آوٹ دے بادحویلی دے وڈے دروازے کوں جندرالگدا ہا، ہڈھی
نو کراٹی نماشاں دا ٹکرکھا کے سنوئیں سنجھ نال سم پوندی ہئی تے وت ادھی رات دے بادا کوں

نیندر نئی آندی۔ فجر دیاں بانگاں کول چنگا پہلے اوسلطانوں کول اٹھاوٹ شروع کر ڈیندی ہئی۔
 ”اٹھی وی پو، فر تھی گئی ہے، مُدھراڑ پگاں وانگوں سستی پئی ہیں! فرز ایلے کم کرٹ وچ
 برکت ہوندی ہے۔“

جیرے ویلے فجر دیاں بانگاں آون ہاتاں ہڈھڑی سلطانوں دے چچھوں تاٹی تھی
 ویندی ہئی۔ ”پتہ نہیں کیری وکی دی چھور ہے، ایویں سستی پئی ہے جیویں حویلی دی سینٹ ہووے
 ! جیویں اتھاں راج کرٹ انی ہووے۔“ ہڈھڑی اودس کر کے نماز داسد کا ڈیندی ہئی، گچی کول
 پنڈ دیاں گھکڑاں کول بٹی ہوئی تسبیح کڈھیندی ہئی تے پھداں تے مریاں کول گسیندی تے
 بنگدی راہندی ہئی۔

”توبہ توبہ کجھاں زمانہ آگئے! جوان چھوریاں ڈیندھ اُبھر دے تئیں ستیاں پیاں
 ہوندن!“۔ اوسلطانوں دے سرتے آکے جھیرا گھتی کھڑی ہوندی ہئی۔ گھراچ یکیاں کول
 چھیکو تے سردار جی اٹھدے ہن۔ اوبچ کے موٹا ماڑا اودس کریندے ہن تے ایں وچالے اچ
 ڈیندھ کئی کڈھی کھڑا ہوندا ہئی پرا اپنے آپ کول آدھا ہئی جو حالے سجھ نی اُبھرا۔ نماز تھیندی ہے
 ۔ اوتکھے تکھے بارھاں گز لمبی مشدی آلی لنگی کول ادھا سرتے پدھیندا ہئی تے ادھی اوندے
 چنگھاں اچ اڑی ودی ہوندی ہئی۔ اواٹھی جھوٹے آلی گچی پک مونڈھے تے سٹ کے اکھیاں
 بند کر کے لمبیاں اُپاسیاں ڈیندا ہئی تے اوندیاں ناساں کول شوکاٹ ہوندا ہئی۔ کیں ویلے او
 پک چنگھ کول چاکھڑا ہئی تے کیں ویلے ڈوجھی کول۔ اُونماز مُکا کے بسترے تے ڈٹھاویندا
 ہئی تے دُعاستے تے منگدا ہئی۔

پیشیں قضا ہوسی، فقیرا گھڑیاں آلی ٹانگی مونڈھے تے لڑکئی چونک اچ وڑا، سردار جی
 مٹ کول پاٹی پیندا پیاہا۔

”خان صیب تساں ایں مٹ کول پاٹی پیتے؟“ فقیرے مٹ کول ٹھگوارا مارا۔

”ہا“ سردار چھاتے ہتھ دتایا۔ ”ڈو جھے مٹ اچ تاں پاٹی کوناہی“۔

”سئیں جھٹ پہلے ایں مٹ اچ کتا منہ گھتی کھڑا ہا“۔

”کُتا!!! تیں میکوں پہلے کیوں نہیں ڈسا؟ میں مدھراٹا پاٹی پی گیاں، تیں خرناس

پاروں!“، سردارجی تھو تھو کرکڑ لگ پیا۔ ”تیں ایں پاٹی کول اوں ویلے کیوں نئی ویٹا؟“

”ویٹید اہم! وت اُکا مپڈے چیتے کول نکل گیا۔ ہٹ میں تازہ پاٹی گھن آیاں، ایں

پراٹے پاٹی نال چونک دے تل تے ترکا کریاں“۔

”ہٹ کڑکا کرکڑ دا کیرا فیدہ، میکوں تاں گُتے دا ککا پاٹی پلئی“۔

”سئیں کوئی گالھ نہیں، کُتا وی تاں اللہ دی مخلوق ہے“۔

”زیادہ ٹرُرنہ کرتے پاٹی کول ویٹ“۔ عصمت اللہ خان گُتے کول پولا ہکلاتے اوکٹوں

کٹوں کریندا نکل گیا، ڈو جھا فقیرے کول ہکلس۔ ”تلی نہ لگی وی فقیرا بندہ! میکوں پلپیت پاٹی

پلائیے وی، جیکر اے کُتا چھتا ہو یا تاں میں پاگل تھی ویساں۔ میں تاں بہوں وہمی بندہ ہاں

، میکوں ٹھوٹھیاں پیوٹ چوڈ ویں وچٹاں پوسی۔ توں اجی اچ ایں گُتے کول کیس پاسے خندی

کرا“۔

”میں ہزار وارا میکوں چھوڑ آیاں، پراے ولا آویندے۔ ایں واری چڈاں پوندے

آسن تاں اُنھاں کول ڈے ڈے گیاں، اوا یکوں اپٹے نال کابل گھن ویسن“۔

”اوتال سیا لے اچ آسن، اتنے توٹیں اے شہیاں کول پلپیت کرے ودا؟“

”ایں دفا خان صیب تساں دیرے ونجائے تاں ایں گُتے کول نال گھدی

ونجائے۔ اُتھاں چھوڑ ڈیوئے، اتنے پَرے کول ایندا پچو وی ولدانہ ولے“۔

”اُوئے میں گُتے چئی ودا ہوساں، میں گُتے کول دیرے دوڑنیاں؟“

”تساں اکیوں جھولی اِچ پلھا کے تھولا نیسوں، تساں کوں میں اے پوری اِچ بند کر ڈیساں۔ کیندی ماء وی نہ بُجھے۔“

”چیکر پوری دے اندر ایں بھونٹن شروع کر ڈاتا تاں وت۔۔۔؟“

”نہ بھونٹسی! اکیوں دیرے کیں قصاب دے کھو کھے دے نال چھوڑ ڈیوائے، چھچھڑے پلوکھاسی ودا۔“

”اُوئے میں جدی پُشتی نواب ہاں، میں گتے لڑکئی ودا ہوساں۔“

”وت اینویں کرو، میکوں نال دیرے گھدی ونجو، گتتا میں چئی ودا ہوساں، ایں بہانے دیرا وی ڈیکھساں چا۔ چالی سال داد دھتر تھی گیا ہاں تے دیرے دی چچی انگل وی نم ڈٹھی، آدھن وڈ اسوہٹا شہر ہے!“

”بھای لگدس! اہڈا وی سوہٹانی، اُوئے تھوڑا صفا پاٹی پلا، گتے آلا پاٹی میڈے زرگٹ اِچ پھسا کھڑے۔“

سردار جی بچھے پاٹی نال غرارے کیتے، مُنہ تے چھٹے مارونس، اٹنی غلابی نوابی سوئدھ اِچ پاٹی چھڑ ہا یوس تے اوندی اکھیاں کول پاٹی نکل آیا۔ جیرے ویلے تھوڑا ہوش آ یوس تاں اٹنی بوچھٹیں نال پدھی ہوئی سلمے ستاریاں آلی بو جھی کول پشوری تما خودا سوٹا کڈھوس، اِٹیاں چٹیاں تلیاں اِچ مروڑ کے حویزے اِچ سنٹوس تے اُتے انگارارکھ کے کش گھنٹن کیتے سمبھل پٹھا۔ ”اُوئے اے کیشے ہے!“

”کہتھی گیا ہے سیں؟“ فقیرے اوں دو منہ ولایا۔

”اے کوٹا ماء پرنا گئے! حقے دی نرکی اِچ تیلیاں کیں پھسایاں ہن؟“

”بالاں پھسائے ہوسن، وڈے ابجھیں کم تھوڑے کریندن۔“

”ہال چونک تے تیڈے پچھوں آندن۔ توں اُنھاں کوں لُچیاں لُچیاں قصیاں

سُٹینڈے تے اُوکے اِتھاں جھمٹ ہوندا، توں اُنھاں کوں مٹھا بُو باجو ڈیندیں۔

”بالاں کوں چونک تے نہ بلاواں تاں پیا چہ کراں؟“ فقیر انڑی کول تیلیاں کڈھن لگ پیا۔ ”سردار جی میڈا ڈیہنھ نی لنگھدا، وستی اچ دیھ پھراپے۔ چونک تے کوئی گالھیں کرٹن آلا ہوندا نی، تاں ہالھاں نال دل وندلی رکھداں۔ میکیوں تاں ہُن ایں وستی کول ہول آندے، گریہ بہاری پھیڑتی ہے۔“

عصمت اللہ چلم کوں نلکے ہال وانگوں ہتھاں اچ چا پٹھاتے اوندی تڑکی کوں ایویں چوچن لگ پیا جویں اُو مٹھا ٹانڈا ہووے۔ اوٹھوں ٹخوں کرٹن لگ پیا وت فقیرے حقے دالمبادم مارا۔ اُو کوں کھنگائی تے نال اوند اُٹوں تھیا۔ سردار اُو کوں بجا ڈتا۔ ”پپو کوں کھلی!“ فقیرے ڈکاروی نہ ڈتا۔

دیگر ایلے فیض بی بی سلطانوں کوں کھیر دا کاسہ بھر کے ڈتاتے آکھوں چو سردار جی کوں ڈے آوے، خان پیر اچ مٹھی تے دگرا پیا ہا ”ونج نہیں، اے خالی کاسہ گھدی ونج۔۔۔ تیکوں اِتھاں کوئی تکلیف تاں کوئی؟“ اوں چچھا پر سلطانوں کوئی جواب نہ ڈتا۔

”آہ! اے میڈی پنی دی رگ اپتر گئی ہے، اے تھولی نپ ڈے۔“

”میں۔۔۔؟“ سلطانوں ڈرتے حیرانی نال چچھا۔

”ہاں، تکھے تھی، بہوں ڈکھدی ویندی ہے۔“

”میں تیکوں کیویں ہتھ لاسنگدی ہاں؟ توں میڈے کیتے اُو پراہیں۔“

”اے فضول گالھیں چھوڑ، میں تپڈے پپو دی جھاتے ہاں، پپو کوں کڈاں نیوی گھٹھا

“؟

”سردار جی میڈے کول اے کم نہ تھیںسی“

”کیوں نہ تھمسی، اس وقت دیاں یکیاں چھوریں میکوں گھٹیندن، توں کوئی آسمان کول
 لتھی ہیں؟ توں اپنے سس، سورھے کول ونچٹاں چاہندی ہیں؟“ سلطانوں ہا اچ بسر ہلایا۔ ”میں
 تیکوں میڈی وستی چچا سنگداں“۔

مردی کیا نہ کردی، سلطانوں ڈردے ہوئیاں ہو لے ہو لے سردار دی جی کول گھٹن
 لگ پئی۔

فقیر اچونک تے ماچے دی چھک پھلکیندا کھڑا ہئی، ”سئیں میں تساڈ اجماندروں ہیلی
 ہاں۔ میڈی پک عرضی ہے، ماء میڈی ہٹن بہوں پڈھڑی تھی گئی ہے۔ ردا پکا کریندی ہے تاں
 انگلیاں ساڑا ہندی ہے۔ کپڑے میں آپے دھونداں، گھردی پھاری میں آپے ڈینداں۔ میڈی
 ماء کول پک نونہہ دی لوڑ ہے۔“

”وَت کوئی چھور تاڑی ہوئی؟“ خان سٹھن اچ ہتھ گھتی وٹ پکیندا کھڑا
 ہے۔ لازے باداوں وٹے کول بھکاڈتا، انگلیاں تے پھوکا ماروس تے وٹ پوڈیاں آلیاں چالی
 کول بدھوس۔

”ہا“

”کوٹ ہے“

”سلطانوں“

”اُوئے بد بختا! اُو اساڈے کول امانت ہے تے بیا اُنھاں ڈوں ناہراں کول کون
 ورداساں ڈیسی؟“

”سردار جی! چیکر تساں کروتاں تھی سگدے“۔

”دنیوں وے میں تیڈا بندوبست کوئی ہئی جھاتے کریساں، توں تھولا ڈندھ ہیٹ

کانا ڈے۔ بارشاں تھیون ڈے، لوکاں کوں اپٹیاں ٹھکاٹیاں تے ولٹی ڈے، میڈے کیتے گرویاں دی تھوڑے، سر ہون ٹوپیاں بہوں۔“

”پرسردار جی میکوں سلطانوں چنگی لگدی ہے۔“

”اُوئے نامراد! توں اُوں تے عاشق تھی گئیں؟ توں تاں بہوں بے شرم ہیں۔“

”عاشق ناں، میکوں بھاندی ہے!“

”مویا نیں آکر اے۔“

ڈوجھے ڈینھ سردار، بخشو تے فخری کوں چونک تے سڈ وایا، ”تساں کہ مگنی ہے؟ چھور

نال کیرا بھرا پرتیسی؟“

”اوں نال ہروں بھروں میں پر نیساں، بخشو بوکا، تے فخری تر ڈا“ توں تھولا ٹو

کوں چھاں تے بدھ!“۔ ”توں جان کوں جھل!“ پہلا عرکا۔

”میں کوں لگدے ہسکا سٹیاں پوسن۔“ سردار مشورہ ڈتا پر انھاں ہوڈ نہ

چھوڑا۔ انھاں دی بددھک جاری ہی جو ایں وچالے خان دے کوئی پرے دے مزمان چونک

تے آئے تے انھاں دی کالھ وچالے اچ رہ گئی۔

کڑکدے ڈوپہر ہن، کلور دی گرمی ہی، فیض بی بی چھپر ہیٹ آنگھری پئی ہی

، سلطانوں اوں کوں مروڑے ڈیندی پئی ہی۔ ”ہلا سلطانوں! میڈے سر اچ کوئی شے پھر کدی

پئی ہے، تکھے تھیویں، نکل نہ ونجے، اتھاں میڈی انگل دے پٹھ۔ نکل گئی

ہے! توں بہوں آلسٹ ہیں۔ سلطانوں میڈے سر اچ تھولی وٹی تاں کر، بہوں ڈینھ تھی گئے

ہن، سر کیں کوں نم ڈکھایا۔“

سلطانوں فیض بی بی دے رنڈ گولیندی تے مریندی رئی۔

ہڈھڑی نوکرائی لویراں کول ڈوریاں وٹیندی پٹھی ہئی، پک نوں، ڈاہ سالان دا چھور
 بھجدا آیا تے ہڈھڑی دی جھولی اچ آٹ پٹھا۔ او اوندے مکھے سر اچ انگلیاں پھیراں لگ پئی۔
 ”وماسی اے ٹینگر کون ہے، ایں کول پڑدہ تھیندے، اکیوں کڈھ! اکیوں شرم تاں کترہ
 وی نی آندی، ایڈا توڈا اتھی گئے تے ایں اچ حالے اے تزییم کونی، ننگ پر اے گھر اچ
 دُھوں تھیا آئے“ فیض بی بی جھالراں آلی چئی اچ منہ لکایا۔

”ہائے بی بی! نکا جھنیاں چھور ہے، نلکے پال فریشتے ہوندن، انھاں کول کیہاں پڑدہ!“
 نوکرائی ننگ تے انگل رکھ کے آکھا۔

”ماسی اساڈا اہوں پکا پڑدہ ہے، اسان پنج سال دے پال کول وی پڑدہ کریندے ہیں

۔“

”سین بی بی! اے میڈاڈ و ترا ہے، مکلی دا پتر، گنڈی عاشق کول آیا دے“۔

”اچ دے بادا اکیوں سمجھا جو ساڈے گھر نہ آوے، ماسی توں آپ تاں پڑدہ کریندی نی
 ، اساڈا اوی پڑدہ بھن ڈتا ہیوی“۔

سلطانوں دا سورھاتے اوندی سنواٹی رڑدے بگڑدے موسی زئی آئے۔ سوھٹا آپٹے

سنگتی کول گیا، اُوں کول یکا قصہ ٹوروس۔ اُوں کول صلاح گھدوس جو چہ کیتا ونجے، تھائے اچ
 رپوٹ کیتی ونجے یا کجھ چٹیں اکٹھے تھی کے مدعیاں کول و نجن تے سلطانوں کول و لو
 گھتاو۔ سندکی اُوں مشبرہ ڈتا جو پولیس کول خبر اوٹ نال گالھ بل ویسی۔ سوھٹو اپٹیں سنگتی
 کول نال لا کے سلطانوں دے پیو تے بھرا دے پچھوں گئے جیرے کہ پک ہئی وستی اچ پٹھے
 ہن۔ او اُوں وستی پنچے تاں لوکاں ڈسایا جو پیو پترتاں دریا دی پرلی من تے لگھ گئے ہن

۔ رُلدے کھلدے، بیٹ مریندے ترتجھے ڈینھ اُنھاں کوں وِخ بُولو نہیں۔

پک ڈینھ فیض بی بی تے اوندی دھی کیں دے گھر گئے ودے ہن، سلطانوں سردار جی دو چنگھیر اچ ٹگر نیتا۔

”اتھاں پہہ، سلطانوں میں تیڈے نال ہاں۔ میں تیکوں کوٹھا اللہ داد بھچھاں چاہنداں
۔۔۔ اے کترہ پڑدہ ٹھیک کرچا، دُھپ آندی پئی ہے۔“

سلطانوں پڑدہ نہ سٹا، سردار جی آپے کھڑا تھی کے پڑدہ سٹ چھوڑا پر سلطانوں کا وڑا اچ
پڑدہ پک پاسے کر ڈتا۔

”میکوں اچ توں صفا صفا سا، میکوں اپٹیں گھر چنچیندیں کے نہیں؟ توں انھاں دے
نال رلا ہویا ہیں!“ سلطانوں پاک کے پچھا۔

”توں اتھاں ارام تے پہہ، کاوڑ نہ کر، رل کے کوئی راہ کڈھیندے ہیں“ اوہولے
ہولے سلطانوں دے پاسے تھیندا آیا تے وت ابرٹعت سلطانوں تے جھٹا ماروس۔ اول ہرٹی
دے پک ونگوں ڈاک بھری تے مہاڑی پار کر گئی۔ خان زمین تے جھٹکے نال ڈھٹاتے اوندے
سچے پیردی منکھتی گئی۔ سلطانوں سا کدی ہڈھی نوکراٹی کول پئی۔ او کھڑی تے پٹھی، تسبیح دا
کر کارچی پٹھی ہی۔ اوندیاں اکھیاں ہوا اچ ٹکی تھے پئے ہن۔

”وڈی بد تزیم چھور ہے، وڈی بد بخت ہے!“ سردار ڈکھے ہوئے شینہہ وانگوں رڈا
پیا ہی، ”پاٹی نی اڑیندی، مندے پٹندی ہے!“ اوگڈ اندا رد کول ڈنزا ہر آیا۔

”اؤ فقیرا! وِخ ایس گڑ وکینٹ، ایس جٹ پوٹ کوں اُنھاں بھرانواں دے اگوں سٹ آجو
اوایکوں کچا کچا کھا وِجن! اساڈے گھر دا ان اے نی پچا سگی، ایس اچ تزیم داماسہ وی کوئی
، جیویں اوردی تے وڈی تھی ہووے!“

سلطانوں کو بخشوتے فخری دے گھر پُچھا ڈتا گیا تے ایں کول پہلے جو ڈونھیں بھرا ہک بے دے گٹیاں تے توں رکھن ہا فیضا، سوھٹو، اشرا تے اوند اچا چا گرہ میر عالم پُچ گئے۔ انھاں بخشوتے فخری کول وُجھن سیتی تجھ ڈتا۔ جتلے توٹی شاہر دے لوک خبریندے ہن انھاں ڈ و ہاں کول چنگا رچایا ہئی۔ سوھٹو بخشو کول رُمبھی پیا ہئی، ”بخشتا یاد رکھ تیڈے نال میں اُوہا گوا کر لیاں جو نانی نگ دھوسی آ! میڈا اینڈے اُتے پور ہے، تیڈے نال اساں بٹسوں!“

”بخشتا! جو میں تیڈی دھی کول نہ چایا تاں میڈا ناں وٹا ڈینویں!“ اثرے اوں کول ہکلا۔

”ڈوھیں بھرا سُن گھنو! ساڈا گھر پاٹی اچ نہیں!“ سلطانوں دے چاچے مچھاں کول تاء ڈتا۔

گھر پہنچن دے باد فیضے، سوھٹو کول آکھا، ”تیڈی دھی اساڈی بہوں سیوا کیتی ہے، اساں بیٹیں لوک ہیں، تساں اپنی عزت کول گھر گھن وُجھتے ایندے بارے کجھ سوچو وی سئی۔ جو ان جمان ہیں، ہُن لاکوئی چنگا سا نگھا مل دیسیں۔“

جڈھاں سلطانوں اچن پنیو دے گھر پہنچی تاں اُوں آکھا، ”پُزرا بھنے پائیں ہمیشاں اپنے پگل دے ہوندن۔ توں چنتا نلے دانہ کر! میں حالے جیندا ہاں۔ میں تیکوں بکھ نہ مرٹ ڈیساں۔ پیلیاں اکھیاں تے بھاری نن ہوندیاں! اے تیڈا اپٹا گھراے، توں اتھاں رہ، کھاپی زندگی اچ اچ جھک آندے رہندن!“

ست اٹھ مہینے باد مینہ تھئے، کوٹھا اللہ داد دے ادھے لوک ولدا اپنے گھراں دو ول

آئے۔ سلطانوں دا پئیو زمیناں اچ کم کریندا ہئی تے سلطانوں دے اوندی بھجی گھر دے کم کار
کریندیاں ہن۔ کڈایں کڈایں اواپنے چٹیاں دی مدد کرٹ کیتے زمیناں دو لگیاں ویندیاں ہن

-

سُلطانوں دا بھرا شراہک دفا مزوری کرن دے بہانے مہینے توٹیں وستی کول اغیب ریا۔
 چڈاں او ولد اولاتاں اوندے کول نوٹاں دی تھہی ہی۔ اُوں وستی دے لوکاں کول تے گھر آلیاں
 کول ڈسایا جو او اچکل چوکھراں دا وپار کریندے۔ ڈوں ترائے ڈینھ اُوں مزے نال گھر
 گزارے، یاراں بیلیاں نال سوبتاں تے سوجیاں ٹرکایاں تے وت سیل سپاٹے کیتے دیرے لگا
 گیا۔ چھوتے پنچویں ڈینھ علاقہ اُستراٹھ دے ترے بندے کوٹھا اللہ داد آئے۔ اُنھاں اشرے
 دے پنیو کول آکھا جو اوندے پتر کجھ چوراں نال رل کے اُنھاں دے تے، نھاں دیہاتاں دے
 کجھ گنیاں، بکریاں ماریاں ہن۔ اُنھاں آکھا جو او اپنے پتر کول سمجھاوے جو اُنھاں دے چوکھر
 تے بکریاں ولاڈ یوے یا اُنھاں دی قیمت ادا کرے۔ سوہٹو اپنے پتر کول سڈا تے اُوکول یکا قصہ
 ٹوروس۔ پراوسکے تے نمکر گیا تے نال ھکلس جو اُنھاں دا جیویں دل آدے اُوہیں کرن۔

اولوک لگے گئے۔ ڈوجھے ڈینھ وستی اِنج ڈوں پولیس آ لے یغزے سائیکلاں تے
 کوٹھا اللہ داد آٹن پنے۔ ہتھکڑیاں دا کھڑکار سٹن کے وستی دے لوکاں کول پگھر چھٹ گئے۔ تریمتیں
 چٹیں ہتھاں دے اشارے نال تے اکھیاں کول ڈنگھا پھڈا کر کے ہک بنے کول پچھدے ہن جو
 اے کیوں پٹن آئے ہن۔ پولیس آ لے وستی دی چونک تے آ کر کے پہہ گئے، ڈرے ہوئے
 گروکیاں دا پڑ لگ گیا۔ پولیس آلیاں اشرے کول طلبایا تے حولدرا اُوکول اپنے نال چلن دا حکم
 ڈیتا۔ اشرے اپنی صفی اِنج بہوں کجھ آکھا، سوہٹو پولیس آلیاں دی منت زاری کیتی جو اوندے
 پتر کول چھوڑ ڈتا ونجے۔ اے کیں دشمن دی کیتی ہوئی لگدی ہے پر پولیس آلیاں ہک وی نہ سٹی

تے ملزم دے ہتھاں اِچ ہتھکڑی پواڈ تونیں۔ حوالدار سستی دے لوکاں کول ہک سینیکل دا بندوبست کرن کیتے آکھا۔ چار پنچ آدمیاں کوں بھیجا گیا۔ ادھے منیں گھنٹے باد اوکے خالی ہتھ ول آئے تے انھاں ڈسایا جو ایں ویلے سستی دے وچ کوئی سینیکل وی موجود کوئی۔ جیرے کجھ داٹے ہن اولوک گماں تے گھن بگین۔ حوالدار بھنا پٹھا ہا، ”میں پال ناں، اصل پگالھ اے ہے جو تساں لوک اسباڈے نال تعاون نیوے کرنا چاہندے، خیر اسماں اکیوں چھوڑن والے نیں، اسماں ہک سینیکل تے ڈوں بندے گزارا کر گھنوں۔“

حوالدار ہتھکڑی دے ڈوجھے سرے کوں سینیکل دے بسترے بند نال پدھاتے سینیکل دے گناں کول نپ کے پیدل ٹرٹ لگ پیا۔ ملزم بدھی اونی پگاں وانگوں سینیکل دے پچھوں پچھوں ٹردا ویندا ہا، ڈوجھا سپئی اپٹی سینیکل نپی انھاں دے پچھوں ہا۔ پولیس والیاں دا اے چھوٹا قافلہ چپ چپا تے سستی دیاں پگلیاں وچ غر دار اینٹ و بچن آلی پوہ تے چڑ گیا۔ وڈے سپئی اشترے کوں بسترے بند کول کھول ڈتا تے اپنے لاٹے کوں آکھوس جو او اشترے کوں اپٹی سینیکل دے اگوں بلھاوے۔ سپئی ملزم کوں اپٹی سینیکل دے ڈنڈھے تے بلھایا تے ہولے ہولے پیدل مارٹ لگ پیا۔ رتا متنا ہنالا ہا، ڈینھ دے کوئی ڈاہ یاراں وجدے پئے ہوسن۔ پولیس والا تھک کہ کھڑ گیا۔ اوندی ساہ دھونٹی وانگوں چلدی پئی ہئی تے اوندے کالے وڈے متھے تے پگھر دے لیکے ہن۔ حوالدار پیر ڈک کے پچھا ”چتھی گئے؟“

سپئی جواب ڈتا، ”مک پیا ہاں، اے بلا گی میڈے کول نی چلدی۔“

حوالدار حکم جاری کیتا ”توں اگوں بہہ تے ملزم سینیکل چلاوے۔“

سپئی اشترے دی ہک بگسنی کول ہتھکڑی کھول ڈتی تے ہتھکڑی داڈ و جھاسر اپٹے ہتھ وچ نپ کے سینیکل دے ڈنڈھے تے بہہ گیا تے نویں ڈریور سینیکل کوں چھک چایا۔

او چپ تے پند کریندے رے۔ انھاں دی سانواں دی ساکٹی نال ہتھکڑی

دو چھٹکارا ملد اپنا ہی۔ اوٹو ٹاگئے ہوں جو حولد اردے سینیکل دے چکھلے پھیتے ٹھس کیتا۔ پولیس آلے سینیکل کول لہہ کے ہک پے نال مشورہ کرٹ لگ پے، وت ہک بندڑا کھن پیدل ٹرے۔ حالے ادھ کول چوکھا پنڈھ رہندا ہا۔ ڈینھ داسیک چاڑھے اچ ہا۔ حولد ار پیر جھلا تے سپئی کول آکھوس ”اساں ڈو ایس پکے سینیکل تے ویندے ہیں تے ملزم ایس پنچر سینیکل کول نپ کے چکھوں پیراں تے آسی“۔

حولد ار وت اپٹا جھوٹے آلا سر ملزم دو منہ ولانیس ”اساں اگوں ویندے ہیں توں اے سینیکل نپ کے چکھوں آ۔ خبر دار چو بھجٹ دی کوشت کیتو! توں بھج نی سنگدا، اساں درابٹن دے سرے تے غلام جان فقیر دی چونک تے تیڈا انتظار کر یسوں، اُتھاں جان چکاؤن آلی کر، دست تھی، جیکر کوئی ہتھ ڈیکھا یوتاں تیڈی سزا چا رگنا ودھ ویسی۔ میڈ کو وہو می؟“

حولد ار اشرے دے ہتھ کول ہتھلڑی کھول کہ اپٹے سینیکل دے ہینڈل نال وائٹا ڈتی تے پولیس والے سینیکل تے ٹر پے، اشر خراب سینیکل کول گھلیندا، پوہ تے گڈے مکوڑے وانگوں ٹردا پیا ہی۔ حولد ار ویندے ویندے گچی چکھوں تے پھیر کے ہڑک ڈتی ”کتر اتکے ٹر، پیر ا اچ مولھیاں ہنیں!“

اشراموئے ہوئے ہاں نال ٹردا پیا ہا۔ تھولی دیر باد پولیس آلے اوڈھرتھی گئے۔ اوندے دل اچ آیا جو کیوں نہ سینیکل کول بھکا کے مل ونچے، بھل وت دلیل نیوس جو پلس ہک ناں ہک ڈینھ اوں کول لازمی وٹھ گھنسی تے وت بھجٹ آلے خیال دی بٹھ بہاں سوچاں کول میلی گئی۔ اوں سینیکل کول کھاڑے کول لہا کے ہک پاسے ساڈا تاتے آپے جنگل دے پاسے منہ رکھوس۔ ہک گھنٹے توٹیں او بغیر سئی کڈھے بھجدا ریا۔ او واپس اچئی وستی نئی وچٹھاں چا ہندا، اوکوں پتہ ہا جو پولیس والے اوکوں گولیندے ویلے اوندی وستی ضرور آسن۔

پلس والے درابٹن اچ غلام جاٹ فقیر دی چوک تے چا سر کیندے پٹھے ہن پر

انہاں دے ہاں تے نئی پوندی پئی۔ ملزم دیری لئی پیا ہا۔ پولیسیاں دے بھچے وسواس دی گھوم اچ
 غر دے پے ہن پر او اے گالھ منہ تے نن اٹیندے پے۔ چا پیوٹ دے بادوی جیرے ویلے
 ملزم نہ اپنڑا تاں انہاں داشک پکا تھی گیا۔ اوڈ ونھیں اپنی جھا کول پٹے لگے آئے، سینیکل تے
 انڈی ولایونیں تے اوکوں چکھوں تے فرکار کھونے۔ انہاں رستے اچ لنگھن آلیاں کول ملزم
 دے بارے چکھا پر اوندی کوئی ڈس نہ ڈھئی۔ او ولدا اوں جھاتے پہنچ گئے جتھاں انہاں پنجر
 سینیکل اشرے دے گل کھتی ہی۔ پوہ دے گل تے سستی سینیکل کول ڈیکھ کے انہاں دے ہتھ
 پیروسم گئے۔ اولو نیاں وانگوں انتے اُن تے دھروکن پے گئے۔ سہی مشورہ ڈتا چو ملزم دے
 چکھوں ونچے پر وڈ کے دی صلاح اے ہی جو پہلے تھانے ونج کے ملزم دے فرار تھیوٹ دی
 رپورٹ ڈتی ونجے۔

سہی تھانے آئے، انہاں ملزم دے نسن دی خبر سٹی۔ اوں ویلے پولیس دی گارت
 اوں کول لھن کیتے روانہ کیتی گئی۔ سہتوں پہلے پلس والے کوٹھا اللہ داد گئے۔ ہسٹو کول چکھونے
 وت لوکاں کول چکھونے، ہسٹو دے گھر دیاں سوڑیاں کول پھولونے، وت او ملزم دی گول اچ
 جنگل دے پاسے نکل گئے پر اونہ ملا۔ چار پنج ڈینھیاں بادا انہاں فراری کول نپ گھدا۔

عدالت ونج اشرے تے چوری ثابت تھی گئی تے اوکوں ڈاہ سالوں دی قید سٹی گئی۔
 یاراں ہیلیاں ہسٹو کول مشورہ ڈتا چو جیکر او مدعیان کول زیان کپ ڈیوے تاں اولوک سرکار دے
 گھر اچ راضی ناواں ڈے ڈیسن۔ سوہٹو وی اے منگدا ہی چو اوند پتر ڈھک کول بہر آونجے
 ڈاہ سال باد جڈاں او چھٹسی تاں اوندی جوان نونہہ ڈھلن لگ گئی ہوسی۔ بھل ہٹن مسئلہ اے ہا
 جو پیسے کتھوں آسن۔ سوہٹو اپنے پتر دے سورے دے گھر گیا تے آکھوس، ”کجھ پیسیاں دا
 بندوبست کرو، اشر اٹیڈ اوی کجھ لگدا ہے۔ ایندے ونج ہیڈی دھی دی زندگی داوی سوال ہے۔“

ڈونھان ہڈھیاں بہہ کے اپٹے اپٹے گھراں اچ موجود سونے چاندی دامل لایا تے
اوندے نال ڈوں گنیاں دامل وی رلایا تاں پیسے وت وی پورے نہ تھے۔ دلایاں وات
ہڈھے ادھ رات تیں سر کھپندے رے تے وت بھئی کر گئے۔ اثرے دا سوراہا ملک دلو
جیرے ویلے کھڑے تے لیٹا پیا ہاتاں اوندے بچے اچ چٹکی اچ پیسے حاصل کرٹ دی ہک اٹکل
ائی۔ اوندے دل اچ آیا جو دستی ونچ کے سوہٹو کول ڈسا آوے پراوں سریرکول کم گھدا تے ڈینھ
ابھرٹ دا انتظار کرٹ لگ پیا۔ فذرویلے زرنے ہاں تے اوسوہٹو دا پوہا ونچ دیکایا۔ ڈونھیں ہڈھے
میسیت دے میدان ونچ آ کے پھراں تے بہہ گئے۔ سچے سچہ دیاں لاٹاں اٹھاں دیاں چٹیاں
ڈاڑیاں اچ موتی پیاں پونڈیاں ہن۔ ملک دلو سنگھ صفا کرٹ کیتے کھنٹو راما راتے وت پٹکے دے
ولاں کول سدھا کیتوس ”سوہٹو بھراتوں تے اساں چھوٹے لادے سنگتی ہیں، ہک چولے اچ
کھپڈے ہیں تے ہنٹاں ساں ساگھے داری وی ہے۔ میں جیری گالھ تیکوں کرٹ والا ہاں اُمید
ہے جو توں نراض نہ تھیسیں۔“

”میں نراض کیوں تھیسیاں؟“۔

”توں مپڈے نال وعدہ کر جو توں نراض نہ تھیسیں۔“

”وعدہ۔“

”ملک صیب کل رات میں ایں گالھ تے بہوں سر کھپنداریاں جو اثرے کول
چھڑاؤ کیتے پیسے کیوں برابر کیتے ونجن، مپڈے چیتے اچ ہک اٹکل آئی ہے۔“
”ڈسا! تھکے تھی، کیری اٹکل آئی ہے؟“

”ملک صیب جیویں کہ توں چاٹ دا ہیں، اساڈے نال آلے روہ دے شیراٹی شادی
کیتے تریمتیں مل گھندن۔ اوادھی زندگی مزوری پورا کر کے پیسے جو بندن، تریمت گھندن تے
وت پریندن۔ اولوک ساڈیاں چھوریاں وی گھندن۔“

”ملک صیب توں کے آکھٹاں چاہندیں؟“

”اساڈے گھروچ وی ہک تریمت پٹھی ہے، جیکوں اساں انھاں قبائلیاں دے ہتھے وچ سنگدے ہیں تے انھاں پسیاں دے نال اشرے کوں ڈھک کول کڈھوا سنگدے ہیں۔“

”توں کیری تریمت دی گالھ پیا کریندیں؟“، سوھٹو شوکا۔

”میں مپڈی دھی سلطانوں دی گالھ پیا کرینداں۔“

سوھٹو داوات ڈرتے کاوڑ کول پٹج گیا۔

”چیتے اچ ہیں؟ نہ چپئی تے نہ چتھی تے بڑچ کڈھ ماری!“

”میں ایں گالھ تے بہوں ڈونگی سوچ ماری ہے۔ ایں مسئلے دا صرف ایہوای اُتار ہے

۔ ایں نال مپڈی دھی کوں ورل ویسی تے مپڈی دھی دا جھگاوس پوسی۔“

”میں تیکوں اتنا ڈھلا تے ڈٹھا ہویا آدمی لگداں جو میں اپنے ماس

کوں، اپٹیاں آندراں کوں وچساں؟“

سوھٹو بوچھٹی چھنڈ کے کھڑا تھی گیا۔

”ملک صیب توں چنگی بیت سوچ گھن، ایندے علاوہ کئی کوئی راہ کونی۔“

”توں اہٹی دھی کوں کیوں نی وچیندا؟“

”میں وی اہٹی دھی کوں وچیندا جیکر اُوندا بھرا اینویں جیل اچ سرڈا پیا ہووے ہا۔

ڈیکھ مپڈی تجويز پہلی نظر اچ تیکوں بُری لگسی پر ٹھڈے دل نال ایندے اُتے سوچ۔ ایندے

وچ اساں یکیاں دا بھلا ہے تے یکیاں کول ودھ ایندے وچ سلطانوں دا بھلا ہے۔ توں کے تئیں

جیندا راہسیں؟ سلطانوں حالے جوان ہے، اُوکوں ورمل ویسی، گھر مل ویسی۔ سلطانوں

مپڈیاں دھیاں وانگنوں ہے، کیا میں اُوندا بُرا منگداں؟ تے ڈو جھاوکتھاں کوئی بہوں پرے تاں

نی پر نیندی پئی، نال ای تاں روہ ہن۔ سامنے ڈسدے پین تے بیا ایندے اچ راہوٹا آلے
وی اسساں وانگوں انسان ہن۔“

”میڈ اپتر جیکر اپنی بھین کوں ویچ کے چھندے تاں چنگا ہوسی جو او کی زندگی جیل
اچ ہی لنگھاوے۔“ سوہٹو کا وڑا اچ بڑ کدا گھر دے پاسے لگا گیا۔

ایں گالھ کوں ڈوں ہفتے تھئے ہون۔ سوہٹو دے گھر اچ چپ تے مونجھ اپنے کھمب
کھنڈائی پئی ہئی۔ سوہٹو جیرے ویلے زمیناں کول تھکا تر وٹا گھر آندا ہئی تاں او ندے متھے ڈوں
مونجھیاں تے گمٹیاں تریمتیاں لگدیاں ہن۔ اوکوں دلیل پوندی ہئی، ”اے
ڈوہیاں نمٹیاں میڈے پڈھے مونڈھیاں دا حیلہ کر کے جیندیاں پیاں ہن۔ میڈیاں پڈھیاں
پڈیاں کیس توٹیں انھاں کوں ٹیک ڈیسن۔ میڈے باد انھاں کوں کون جھلیسی؟ کون
دلا ساڈیسی؟ شیت ملک دلوٹھیک آدھا ہا۔“

نماشان داکر کھاوٹ دے باد اوں سلطانوں کوں اپنے کوٹھے اچ سڈا ”پترا میں
تیڈے نال پک گالھ کرینداں پر میڈی سمجھ اچ نی آندا جو کیرے منہ نال کراں!“
”بابا آکھو! میں تیڈی دھی ہاں!“

”سوہٹی دھی گالھ اصل اچ اے ہے جو میکوں اپٹا ضمیر موکل نیں ڈیندا بھل میڈا کم
کیوں جو صرف توں کر سنگدی ہیں ایں کیتے تیکول کچھد ہاں جو تیڈی کیہ کُش ہے۔“
”بابا میں حاضر ہاں۔ میکوں خوشی تھیسی جیکر میں تیڈے کم آسگی تاں۔“ سلطانوں
اپنے گمٹے منہ کوں کھل دا پتاں پوایا۔

”پترا ایویں نہ آکھ، تیکوں خوشی نہ تھیسی، تیکوں ڈکھ تھیسی“

”ڈکھ تے اوکھ میکوں قبول ہے، میڈی چند وی حاضر ہے۔“

”سلطانوں تیکوں تاں پتہ ہے جو اولوک پیسے منگدن۔ جیکر اساں اُنھاں کوں اے رقم ڈے ڈے یوں تاں او عدالت اِجِ راضی ناواں ڈیوں کیتے تیار ہن تے اینویں تہڈا بھرا چھٹ سنگدے۔۔ توں جاٹدی ہیں جو ساڈے کول پیسہ پاکونی۔“

سوہٹو ہک لمبا ساہ گھدا، پکے دے پکوناں واچھاں کوں صفا کیتوس ”سلطانوں توں اسا کوں اے پیسے ڈیو اسنگدی ہیں۔ توں اپٹے ویرن کوں جیل کول چھڑوا سنگدی ہیں۔“

”بابا او کیوں؟“ اوں بھولے بالال وانگوں پچھا۔

”قربانی ڈے کے، ہک بہوں وڈی قربانی ڈے کے تے اپٹے کیتے حیاتی بھردی قید گھن کے،“ پڈھڑے اپٹاں منہ پے پاسے چا ولا یا۔

”او کیوں؟ بابا اُنساں بھکریاں نہ گھتو۔“

”اساں تہڈی شیراٹی قوم اِجِ جنج کر یسوں۔“ پیو اپٹیاں اکھیاں کوں جھکا چا کیتا تے سلطانوں دے منہ کول ہک چیکا جھیاں نکھتا۔

”ڈس اے قربانی توں ڈے سنگدیں؟“

سلطانوں کوئی ولدی نہ ڈتی۔ اداپٹی چنی اکھیاں تے رکھی وسکدی رئی۔ سوہٹو ہک پُر اٹے منارے وانگوں پُپ چاپ کھڑا ہی تے ایوں لگدا ہی جیویں کیں ویلے وی ڈھے پوسی تے وت اپٹے آپ نال الیندے ہوئے آکھوس ”آہ! زمانے دیاں وی عجب چالاں ہوندین۔ کڈائیں کڈائیں انسان جیوں کیتے ہک ڈکھ دے بدلے ڈوجھاڈکھ گھنن کیتے تیار تھی ویندن، اپٹے جگہ دے ٹکڑیاں کوں وی ویکھن کول منہ نی ولیندا۔“

اوں سلطانوں دے سرتے ہتھ پھیرا، اُکھڑی تھی گئی تے اپٹے پیو نال چمڑے کے رونوٹ لگ پئی، ”سلطانوں رونیں اساں تہڈی ڈوجھی جنج نہیں کریندے، اثرے کوں جیل اِجِ راہوٹ ڈے، اوندے اپٹے کرتوت ہن۔“

”بابا ایویس نا آکھ، او بے قصور ہے۔ میں اوندے واسطے قربانی ڈیواٹ کیتے تیار ہاں، کہو
تاں میڈا بھرا ہے، بھرا دے بدلے میڈی زندگی دا کہ مل ہوسی!“

۵

کچھ مُد بادسلطانوں دی جنج شیراٹی قبیلے دے وچ ترے سو روپے دے بدلے لکراڈتی گئی۔ اوند اُمسال خانک چالی سال دارنڈرہئی۔ اوراغہ سَر دا واسی ہا۔ اوں زمانے درابن تے ژوب دے وچالے ہکا بس چل دی ہوندی ہئی۔ گگھر وآ لے ایں بس تے ہبہ کہ درابن آئے تے وت اگوں پیراں تے ٹردے دیگر ویلے کوٹھا اللہ داد پہنچ گئے۔ مزمان دستی اچ رات ٹکے تے مال چھوڑ دے ایلے سلطانوں کوں اُٹھ تے پلھاکے درابن گھن آئے۔

جیرے ویلے او درابن اڈے تے اپڑے تاں تڑ پڑ بس ادھی کٹک دیاں گوٹیاں کول بھری ہوئی ہئی تے ادھی بکریاں کول۔

سلطانوں کوں ڈریو ردے چچھوں آلی سیٹ تے پلھایا گیا۔ ڈوں کھرکیاں دیاں اکھیاں تے پٹی بن کے انھاں کوں وی گڈی دی چھت تے گھیل کے چڑھایا گیا۔ بس دی چھت وی سواریاں کول منہ تارہئی۔ رستہ کچا ہاتے گڈی ٹر پئی، گمی وانگوں۔ رانہ سردابن کول کوئی وی پاوی کوہ تے پئے۔ جانچی بس کول رانہ سَر و نچن آ لے پتھر یلے کھاڑے تے لہہ گئے۔ گڈی شوکدی زوکدی اگوں تے ژوب دے پاسے لگی گئی۔ سڑکی تے پہلے کول انھاں دے سکے دیداں بھلیندے کھرے ہن۔ گڑی کوں چاوٹ کیتے او اپٹے نال ہک بٹا ٹھٹھاں پوند جوں اُٹھ وی گھن آئے ہن۔ سلطانوں کوں اُٹھ تے پلھایا گیا۔ نچدے ٹپدے جانچی رانہ سَر و نچن آلی سڑکی تے ٹر پئے۔ اُٹھ دے گوڈیاں نال ہدھے ہوئے پُراٹے، زنگے گگھنگھر، نچن والیاں دے سہریاں تے تاڑیاں نال اپٹاں چھٹکار رلیندے پے ہن۔

جیرے ویلے جنج وستی دے نیرے پہنچی تاں ہال بلوڑیاں دی ہک جھارا اُنھاں کوں مِلن
 چارے تے ائی۔ تریمتیں اپٹے پائی دے گوڈیاں کوں ہک پاسے سما کے اُنھاں نال آٹ
 رلیاں۔ بھہ سلیمان روہ دے سر کوں پُجدا پیا ہا۔ کولی ٹھڈی ہوا کڑی دے مکھڑے نال
 کھپڈی پئی ہئی۔ جنج دے آوٹ دے باد پتھریلی جھکیاں دی وستی اچ نوں زندگی تے مُشبو
 آگئی۔

سلطانوں دے گھراں جنج بندے ہن۔ اوندی سس بختو، ہک ہڈھی پتھرن ہئی۔ ہک
 پھگسا سا وخال زنگے کل وانگوں اوندے پچھے متھے تے ٹھکا کھڑا ہئی۔ ویلے دی سوئی ودھراں
 دی تند نال اوندے منہ تے وکی ونک دے سیپ کڈھے ہن۔ اوندی گچی اچ چار، پنج میلیاں
 تسبیاں لڑکدیاں پیاں ہن۔ اوندی وصل وانگوں کھاڈی دے ہک پاسوں چٹے والاں دی چٹی
 لڑکدی کھڑی ہئی۔ لوکاں دا آکھن ہئی چوڑاڑھی صرف اللہ دیاں پیاریاں تریمتیاں دی ہوندی
 ہے۔ ایں گالھوں وستی دے لوک بختو کول ادھے سر دادم رکھویندے ہن تے ٹھیک تھی ویندے
 ہن۔ سلطانوں دے ہڈھے سورے دامنہ بھر بھری سل وانگوں رتالال ہئی۔ اوندانک ہر ویلے
 واھندا راھندا ہئی تے اوندی چٹی کھمبور ڈاڑھی اچ نسوار پھسی کھڑی ہوندی ہئی۔ اوندیاں
 ٹھلیاں، سُجیاں پنیاں ہاتھی دے بچے دے لتاں وانگوں ہن۔ اوندی رتی گچی اچ چڑے تے
 کپڑے دے میلے بوپے تاویزاں دا بگھا لڑکدا پیا ہئی۔ اوندے سچے کن دے ڈوڈٹے نال
 چاندی دی ہک پتلی والی ماکھی دے گھن وانگوں چمیری پئی ہئی۔ اوہر ویلے بکریاں دی پت کول
 سپے بٹیندا، اچٹی کوٹھڑی اچ کھنگد اپٹھا ہوندا ہئی۔

سلطانوں دی بناٹ زرینہ کوئی یاراں سالوں دی ہوئی۔ چٹی چٹ تے بھورے والاں آلی
 اے چھور اُکی گپڈی لگدی ہئی۔ او وستی دیاں ڈو جھیاں تریمتیاں وانگوں جنگل کول کاٹھیاں

اڑبندی ہی۔ ٹوڑے کول پاٹی بھر بندی ہی۔ فذرا یلے پگھیاں، پکریاں کول جنگل دے پاسے ترہا آندی ہی تے ایندے نال گھر دے ڈوجھے کم وی کر بندی ہی۔ بھل سیالیاں راتیں اچ تے گرمیاں دیاں ڈوپہراں اچ اوندے اندر دہال جاگ اٹھدی ہی تے اوپٹیاں سنگھٹیاں نال گپڑیاں کھیڈدی ہی، پیراں اچ فلوس دیاں پھلیاں کول بٹی ہوئی جھانجھر پاکے تھال دی تال تے نجدی ہی۔ سلطانوں دا ڈیرا اٹلس اوندے مسالے کول چھوٹا ہا۔ اؤکنوارا ہا۔ او ملتان اچ ڈوسال تیں ہک اسلامی مدرسے اچ پڑھداریا پر کجھ مدت پہلے تلمیم ادھوری چھوڑ کے وتی دو مل آیا ہا۔ اؤں اپنی ڈاڑھی من چھوڑی ہی تے نماز وی گھٹ ودھ پڑھدی ہی۔ ہٹن اوزبیناں اچ کم کر بندا ہی تے گرمیاں اچ کینسے روہ دی چوٹی تے ونج کے درخت کپ کے شیر تے کڑیاں بٹیندا ہی۔ اؤڈوجھے لوکاں وانگوں اپنی ٹھلی چیلی تے اوسوں داتیل لاندی ہی۔ جیس نال اؤکولی تے مضبوط تھی و بندی ہی۔

اٹھویں ڈینھ سلطانوں وتی دیاں تربیتیاں نال پاٹی بھرٹ گئی۔ او پتھریلے رستیاں تے ٹرٹ دی حیک نئی۔ پگلیاں اچ جھانجھتے بچھیا لے پتھراں تے اوندے اٹ سونبے پیر تھڈے کھاندے پئے ہن۔ نلے نلے کوٹھیاں دیاں چھتاں کول مکھتے ہوئے پر نالیاں نال کیں ویلے اونداسر ونج لگدا ہی تے کیں ویلے بوچھن کیں پر نالے تے اڑ ویندا ہی۔ سلطانوں کول ایں وتی دی کیں شے نال کوئی سنجاپ کونا ہی۔ اوندے کیے ہر شے نویں تے اوپری ہی۔ اتھاؤں دیاں تربیتیں تے چٹیں اؤں کیے اٹ جاٹے ہن۔ ویس، پولی، ریتاں، راہوٹ ساہوٹ دا ڈھنگ تے ہر شے وٹی ہوئی ہی۔ اتنے توٹیں جو اتھاؤں دیاں چڑیاں وی اؤکوں اپٹیں وتی دیاں چڑیاں وانگوں نل لگدیاں۔ اتھوں دا اسمان وی کجھ زیادہ نیلا تے چھوٹا لگدا ہس۔ پر سلطانوں تے وتی دیاں لوکاں ونج ہک شے سانجھی ہی: اؤوی جیوٹا چاندی ہی تے وتی

دے لوک وی جیوٹاں چاہندے ہن۔ اُوکوں اپنی زندگی پک نقتے کول شروع کرنی ہئی۔ اُوکوں نویں سا نگھے بٹا وٹے ہن، سا نگھیاں کوں ڈونگھانیوٹا ہئی۔ نویاں ہلاٹیاں بٹا وٹیاں ہن تے وتی دی ہر شے کوں پک مانی ڈیوٹا ہئی۔

اشرا جیل کول چھٹ آیا ہئی، اوندی سوٹی کچھا مریندی ہئی۔ اونداسورے دی چھہ کول کھل نکدی ہئی پر اوند اپنہ خوش نئی نظر دا۔ سلطانوں دی ڈوجھی جنج دے ڈینھ کول ای اوچپ تے موجھارہ بوٹ لگ گیا ہئی، اواندروں کول اُگلد اویندا ہئی۔ اشرا دے وتی وچ آوٹ نال وتی اچ ہلچل مچ آگئی۔ لوگ اُوکوں ملن آئے، ہر کوئی اُوکوں آدھا ہئی، ”توں بے قصور ہیں، تپڈے کول پیسے مارے گئے ہن، اے کیس چنگے چوکھے دی کیتی کرتی لگدی ہے۔“

اشرا ہر پک کوں نواں نواں لگدا ہئی تے ہر پک کوں چنگا لگدا ہئی۔ سنگتیاں، سکلیاں، گوانڈھیاں تقریباً یکے وسبے اوندیاں روٹیاں کیتیاں۔ حیرے ویلے اوجیل دے قصے سُنیندا ہئی تاں لوک وات پٹ کے سُنڈے ہن۔ اوں کوں حالے توٹیں کیس نئی ڈسا جو اُوکوں چھڑاؤں کیتے پیسے کتھوں آئے ہن۔ اوندے پیو، سورے تے چاچے رل کے اے اہر کیتا ہا جو اوں تیں اے کالھ نہ اُپرٹن ڈیسن۔ اُنھاں اشرا دے کوں سکھٹاں اے ڈسا جو سلطانوں دی جنج رانہ سر اچ تھی گئی ہے تے ہن او اپنے گھر دی سین ہے۔

ھولے ھولے اشرا دے دانواں پن پھکا پوندا گیا۔ اوندے قصے کہانیاں مک گنیاں تے لوک اپنے اپنے کماں کاراں اچ رُجھ گئے۔ کجھ مد باد اُوکوں لوکاں دیاں گالھیں کول پک عجیب بو آوٹ لگ پئی۔ اُوکوں شک تھیا جو اُوکوں چھڑاؤں دا مل سلطانوں کوں وچ کے کڈھا گئے۔ پک ڈینھ چونک تے او فلکو نال تتا مٹھا تھیا تاں فلکو اُوکوں ھکل کے آکھا،

”وچ اُوے توں تاں اپنی بھین کوں وچ کے جیل کول چھٹا ہیں توں میڈے نال بر

مچیدیں!“

ایں ڳالھ نال اشترے کوں سڀ سنگھ ڳیا۔ اوسد ها گھر آیا، ایں ڳالھ دے بارے
اپٹے پنیو کول پکھس تاں اُوں اوکول سچ نہ لکایا۔ هُنن ناں تاں اُوں کول ایڈے پیسے هُنن جو اچئی
بھین کوں چھڑوا اُڑیندا تے جیکر هوندے وی سئی تاں هُنن اوکے کر سگدا هئی۔ کجھ مُد باد سوھوٹو
وینداریا تے اشرا لوکاں دے طعنیاں مہیٹیاں کول نساہ تھی کے کوٹھا اللہ داد چھوڑ کے کیس هئی وستی
وَنج پٹھا جتھاں اُوکوں ڏُاتی مکھتی جییں اُوکوں قبراچ لہاڏتا۔ اوندے مرڻ دے باد اوندی سواٹی
اپٹے پنیو دے دَر تے بہہ گئی۔

اندھاریاں تے سو جھیلاں دی لڳ چھپ تھیندی رئی، ویلا وانداریا، سلطانوں رانہ
سردی زندگی اچ رل مل ڳئی هئی۔ هُنن وستی دی ہر تربیت دامنہ اُوں کیتے کوئی نہ کوئی مانی ضرور
رکھیندا هئی۔ کوئی ڳواندھنن هئی تاں کوئی ہلاٹی تے کوئی سکی۔ پُر اُٹے سانگھے نویں سانگھیاں
دے پٹھ پُر تیج ڳئے۔ اوستی دیاں ڏُوجھیاں تربیتیاں نال روہیلے ہیاں تے وَنج کے کاٹھیاں
چُڏیدی هئی۔ بندڑیاں اچ کم کریندی هئی، لوکاں دیاں خوشیاں اچ خوش تے متاماں اچ ہنجو
وہیندی هئی۔

رانہ سر پک روہیلی نہیں دے ڳل تے اُسرا ہو یا شاہر ہے، جیندے اچ کوئی ڏُڏھ
سو جھڳے هوسن۔ پرے کول اے وستی ایویں لڳدی هئی جیویں کیں کجھ پتھر تربیت نال رکھ چھوڑے
هون۔ نہیں دے پتھر یلے تل اچ پاٹی دی لکیر پڳلی چاندی وانگوں واہندی هئی۔ جڏاں اُتلے
روہاں تے چھڑیاں لہندیاں ہن تاں اپن نہیں دا پاٹی ڳارھا تھی ویندا هئی تے اوند ابر و دھ ویندا
هئی۔ نہیں دے کھپے ڳلھ تے وستی دی کچھڑ اچ لوکاں دے کھیت هُنن جیرے جو مٹ نال بٹے
هُنن۔ وستی دے لوک ہنالے اچ مکئی تے سیالے اچ کنگ وُڙیندے هُنن۔ رانہ سرتے یکے

وسبے دے لوک چھیں مہینے مکئی تے چھیں مہینے کنگ کھاندے ہن۔ خانک ہوراں دا ٹوٹا زمین دا ہا
 چہندے وچ سیالے اچ اوکئی وڑیندے ہن۔ مکئی اوکھاندے ہن تے مکئی دے ٹانڈیاں کول اپٹے
 چوکھراں کیتے کوٹھے اچ سامبھ چھڑیندے ہن۔ مکئی کپٹن دے باد اوکنگ وڑیندے ہن تے
 انھاں دے گھر کھاوٹن جوگی کنگ اوڑدی ہئی۔

سلطانوں کول رانہ سر آئے ست اٹھ مہینے لنگھے ہوسن۔ مکئی کول ہتھ لگ چکا ہئی۔ سلطانوں
 کول مکئی کول اتلی صفائی نال کپا جو ہستی دے لوک وات اچ انگلیاں پاندے ہن۔ مکئی کپچ گئی ہئی
 ۔ ہوا وٹچ گئی ہئی۔ زمیناں اچ ساول مک گئی ہئی۔ چدھاروں مکئی دے پیلے ٹانڈیاں دے
 دریاہ لگے پے ہن۔ جٹاں حالے لتوٹیں کنگ کیتے زمین بھٹن شروع نئی کیتی۔ بھل کجھ چٹے پاٹھی
 دے پاٹھیاں کول چاوٹن وچ پکے پے ہن۔ زمیناں دو وچٹن والی پک چڑی دے گل تے توت
 داوٹن ہئی۔ ایندی لکڑ ڈاڑھی سروف تے سوٹھی ہئی۔ خانک ایس وٹن کول ٹک کے رکھ ڈتا۔ ہاشم
 اپنی زمین دو وچٹن آلی گھنگھیری کول گھامارٹن کیتے آیا۔ او موٹھھے تے وہولا چئی ودا ہئی،
 جڈاں اوں کپا ہویا وٹن ڈٹھا تاں کوڑیجا،

”خانک تیں اے درخت کیوں مارے؟“

خانک وی ترڈ کے جواب ڈتا ”پکم بس! میکوں کاٹھی لوڑہئی۔“

”اتجھیں سوٹھی کاٹھی ہرکیں کول لوڑ ہوندی ہے۔ اے پوٹا میڈے ننھے تے کھرا ہئی

۔“

”ہیڈی زمین کتھاں ہے! اے تاں سانجھ آ لے پاڑے تے کھرا ہئی۔“

”اے سانجھ دا پاڑا میڈے ناویں کول لنگھدا پے، ایس کیتے اے درخت میڈا

ہئی۔ اے ہیڈے پیو دی جزا تئی چو تیں ایکوں ٹگ مارے۔“

”جیکر میڈے پیو دی جذبات نئی تاں اے تیڈے پیو دی وی جزات نہیں۔“

”توں ایں درخت کوں ہتھ لا کے تاں ڈکھا!“۔ ہاشم اپٹا و ہولا ہک پاسے بھٹکایا تے
واٹ دے مُنڈھ تے پیر رکھا، ”جیکر جان اِج ہل ہیوی تاں ایں پیر کوں ایں جھا کول ہلا کے ڈکھا
۔“

خانک اوندے پاسے گھبا گھداتے ڈونھیں ہک بے دے بکے پے گئے۔ اتنے اِج
ہاشم دا بھرا دینوں اُتھاں آٹھ چُجاتے بغیر کچھ چُکھے خانک کوں لگ گیا۔ ڈونھاں بھراواں رَل کے
خانک کوں نجاتے پتھراں دے گھیلا تے وت ڈونھاں تے مُنڈھ چا کے گھر دوڑ پئے تے خانک
اپٹے پھٹ چٹیندا رہ گیا۔ اوندیاں اَرکاں تے گوڈیاں کول رت سمدی پئی ہئی تے اوندیاں
پسلیاں کولوں ہلاں نکدیاں پیاں ہن۔

اہلے ڈینھ ہاشم تے اوندی سکوت شاہر دے چٹ ڈاڑھیاں کوں نال کے خانک
دے بو ہے تے کھیر گھن گئے تے انھاں اچٹی غلطی تے مجال منگی۔ اوں ویلے تاں خانک
انھاں کوں ماف کر ڈتا پر اوندے ہاں دا پھٹ نہ چھٹا۔ او اپٹے ہاں اِج ویر سا مھھی وداریا۔

چٹ کنٹ کیتے بھنی پئے کریندے ہن۔ خانک اچٹی زمین اِج کھاٹ پیا مریندا
ہا، اوندی بھرانج گھنٹن درابنٹ گیا وداہا۔ ہاشم اپٹے ونڈے اِج ہل مارن دے باد مئی دے تھڈیاں
دیاں گو پھیاں لاندیا پیا ہئی۔ خانک جڈاں اپٹے دُشمن کوں ہکلے کم کریندے ڈٹھا تاں اوندی
نیت پھٹ گئی۔ اوں اچٹی بندوخ چھکی تے ہاشم کوں سمھلن نہ ڈٹس۔ اوں گولی چلا
ڈتی۔ ہاشم مکی دیاں سنکیاں چواں دے ڈھگ تے لڑا لگا گیا۔ خانک بھجدا گھر پہنچا، اپٹے بھرا
اطلس کوں ڈسایوس جو او ہاشم کوں پڑتے کر آئے تے او گھر دا بو ہاٹھوک کے پہہ گئے۔

ہاشم دے بھرانواں کوں جڈاں اپٹے بھرا دے قتل دی کنسو ملی تاں اوندے ڈوں بھرا

بندو خاں چنی موقعے تے پہنچے۔ اُنھاں ساریاں کول پہلے اپٹے بھرا دی کھاڈی بدھ کے سدھالٹایا۔ خانک تاں کڈھاں دانس گیا ہی بھل اوندے چوکھرتے پکریاں مکئی دے سُنڈھے اِج چر دے ودے ہن۔ ہاشم دے بھرانواں گنگداناں تے اپٹی کاوڑ کڈھن شروع کر ڈتا۔ اُنھاں خانک دیاں گلیاں پکریاں تے بھپڈاں کول چُن چُن کے گولیاں نال چٹا۔ چڈاں اُنھاں دیاں گولیاں مک گلیاں تاں او اپٹے بھرا دی لاش کول چنی گھر دے پاسے ٹر پے۔

تھکا سمجھ سلیمان روہ دی چوٹی تے سر رکھ چکا ہی، بندو خاں دا توکاریاں مک گیا ہی، روہواں تے چپ دا تمبوٹچ گیا ہی۔ گلیاں پکریاں اخیر ی ساہ گھن چکیاں ہن۔ بھپڈاں رت دی آخری پھینگ نال اپٹی اُن کول رنگ چکیاں ہن۔ تتی واہندی رت رہڑی بن چکی ہی۔ کئی پتھر خون نال رنگے گئے ہن۔ ہک پھتو کڑ پکری واہندی نہیں اِج ڈٹھی، اوندے اِج اٹھن دی ہمت کونا ہی۔ اوں اُنھاں دم ڈے ڈتا تے اوندی لوچرک تیں پاٹی اِج گھلدی رئی۔ ہک بھپڈو را جیرا گولیاں دے کڑکار کول ڈر کے کیں پاسے لک گیا ہاٹن او ”میں، میں کریندا رت اِج رنگی ڈگرتے آٹ پُجا۔ اوندے ملوک سُمبھاناں رت اِج لوڑی مٹی چمبڑ دی پی ہی۔ اور تے پتھراں تے دھرک مریندا اپٹی ماء کول ایویں گولیندا اودا ہی جیویں جنگ منگن دے باد پک پال اپٹے پھنوکڑ پینوکول جنگ دے پڑتے گولیندے۔ او ہرمونی ہوئی بھپڈ کول سگھدا ہی تے وت پا کدا اِگول تے لنگھ ویندا ہی۔ اخیر رت اِج پُسی اُن دی ہک گنڈھڑی کول اوکول اپٹی ماء دی نشبو آئی۔ اوندے ملوک وجود اِج خوشی دی ہک پتلی لہر پیدا تھی۔ اوں اپٹی ماء دی بوتھی کول چمپرا اوٹھدی ہی۔ اپٹی ماء دی گرم جھہ دا جواب نہ پا کے اتھو لا مونجھا تھیا، اوکول اپٹے کچے نگ دے فیصلے تے کجھ شک تھیا۔ تھوڑی دیر تیں او انتے اُنٹے ڈیدھا ریا تے وت اُنھوں کول کھسکدا تھیا۔ بھل پہوں تکھے چکھوں تے ول آیا، ماء کول ولا کول سگھوس تے وت اوندے نال جڑو کے بہہ گیا۔ اوندی ماں دا جُشہ کڈاں داکٹر بن چکا ہی پر اوندی اُن اِج

ہٹ وی ماں آلی پریت تے مٹھاسیک موجود ہی۔ اُوکوں سکھ شانتی دا احساس تھیا تے وت چھوٹی
چھوٹی گول اکھیاں بند کر کے نویں فزردی سک اچ سم گیا۔

ڈ و جھے ڈینھ مقتول دے وکپٹ دیاں تریمتیں اُوں جھاتے آئیاں جتھاں اُوکوں پڑتے
کیتا گیا ہا۔ اوچرک تیں رت اچ رنگی زمین تے بہہ کے وین کریندیاں ریاں۔ اوندے باد
اُنھاں سکی رت تے پتھراں دی چھوٹی ڈھگی لئی تے ایں ڈھگی دی سراندھی ساوا جھنڈا کھپاڈتا
۔ وت اُنھاں قتل اچ استعمال تھئے ہوئے ترے گولیاں دے کھوکھے گولے تے اُنھاں کوں نال
آلے شنتیں دے وٹ دے منڈھ اچ ٹھوک ڈتا۔ اُنھاں شنتے دیاں ساویاں ٹنگٹاں نال رنگ
برنگے لویراں تے پھنڈ پدھے، پتھراں دی ڈھیری تے پھکواں تے پھلیاں کیتے جواری
چاول تے رتی ڈال دے داٹے ویٹے تے وت روندیاں پٹیندیاں گھر دوولیاں۔

ایں وقوعے دے باد خانک تے اطلس دیاں بندو خاں دے گھوڑے ہر ویلے چوھے
رہندے ہن۔ اُنھاں پورا دھار کر کے ہک ولاتی بندوخ تے گولیاں دی پیٹی گھدی۔ ہک کوٹھے
تے بندے جپڈامور چاٹیا تے ویڑے دیاں کندھاں کوں گز گز پیا اُچا کیتا۔ او گھر کول بہوں
گھٹ بہر ویندے ہن بھل اُنھاں دیاں تریمتیاں پہلے وانگوں آزادی نال بہر آندیاں ویندیاں
ہن۔ ہک بھرات کوں مورچے اچ سہا ہی تے جیکر کوئی پوہا دیکا وے ہاتاں پوھے تے ہر
ویلے تریمتیں ویندیاں ہن۔ گھر دا ماحول ہر ویلے موجھرا ہندا ہی۔ رات ایلے ڈونھاں
بھرانواں دے وچالے ہک لمبی لانھ رابلے دا کم کریندا ہی۔ بھرانھ ہلا کے ہک ڈ و جھے کوں
خطرے دی کتسو ڈیندے ہن۔ سلطانوں ہر نماشاں گلی اچ اپٹے گھر دیاں کندھاں دے
ایریاں دے نال نال سوا پور ڈیندی ہی تے فزرایلے ایں سوادے بٹے ہوئے پیرے ڈیدھی ہی

خانک ہنٹ اپٹی زمین نئی و ہاسگدا، پنہاں لوکاں کٹکاں دہا چھوڑیاں ہن۔ وستی دیاں
 زمیناں اِچ ملوک کنگ داسا دابو چھن و چھاپیا ہئی تے اُنھاں یکا ڈبہ منھ چڑیاں داپکار ہوندا ہئی
 ۔ خانک دے گھر غربت دیاں نشانیاں پھٹن لگ پیاں۔ اُنھاں دامال مارا گیا ہئی، زمین چٹا
 رڑھا تھی گئی ہئی، مزوری پورھا اون کر سگدے۔ پور ادھار دا ڈانور اُنھاں دے پڑ دے
 چودھاروں جالا وٹا پیا ہئی۔ اُنھاں دا وال وال گٹوچ ہئی۔ گھراچ کھاوٹ کیتے سکھٹی ہک
 پوری مکئی رہ گئی ہئی۔ مال مر بچن دے باد اُنھاں دے گھراچ چھا کھیر نہ ریا۔ یکے گھر آلے فذر
 ایلے مکئی داسکا ڈھوڈھا کھاندے ہن تے رات کوں لسی اِچ مکئی دا اٹاپکا کے کھاندے ہن۔

راغہ سردیاں کٹکاں پک گئیاں ہن۔ یکی وستی کنگ دے لئو اِچ رُجھ گئی ہئی
 ۔ زمیناں اِچ یکا ڈبہ منھ میلہ لگا پیا ہوندا ہئی۔ ذالیں، پٹنے کنگ کپندیاں ہن، نکلیاں چھوریں
 بالوں کوں کھپڈیندیاں ہن تے چھور اُنھاں پگھیاں اِچ ڈنگر چریندے ہن جتھوں کنگ کیچ
 گئی ہئی۔ جٹاں اپٹے اپٹے زمیناں اِچ نکلیاں نکلیاں جھکڑیاں بٹا رکھیاں ہن۔ او اِتھاں سئی
 کڈھن کیتے آندے ہن، اِتھاں روٹی ٹگر کھاندے ہن تے تازے تھی کے کنگ کپن اِچ ولا
 رُجھ ویندے ہن۔ بھل سلطانوں دا پتر ایں ساری روٹق کول پرے ڈرتے جھے دیاں کندھاں
 دے چچھوں لکا پٹھا ہا۔ وت ہولے ہولے لوک کنگ گہما چھڑ کے گھراں دو آڑن لگے۔ لوک مکئی
 کھا کھا نساہ تھے کھڑے ہن۔ اُونخش ہن جو اُنھاں کوں ہنٹ کھاوٹ کیتے کنگ دی گولی روٹی
 ملسی۔ راغہ سردیاں پگلیاں اِچ جھا جھاتے پیلی کنگ کرمی پئی ہوندی ہئی۔

سلطانوں دے گھر وِچ مکئی وی گھٹ گئی ہئی۔ ہنٹ گھراچ ناں دھن ریا ہئی تے ناں
 اَن۔ ڈو پہراں ایلے جڈاں گرمی کول پگلیاں سُنج تھی ویندیاں ہن تاں سلطانوں وستی دیاں

پگلیاں اچ پھردی ہئی تے کرمی ہوئی کنگ اپٹے بوچھٹن اچ اکٹھی کر بندی ہئی۔ گھر آ کے اُون کول وٹے گپیٹے پُٹدی ہئی تے اُوکوں چکی اچ پیہہ کے پکیندی ہئی۔ ایں طریقے نال اُنھاں کول ڈوں ترے ڈینھاں تیں کھاوٹن کیتے کنگ دی روٹی مل پئی۔ چوتھے ڈینھہ خانک اپٹیں بھینڈ زربینہ کول آ کھا،

”جمعہ گل دے گھر ونچ، اومپڈ ایار ہے تے اُنھاں کول کجھ کنگ اُدھار گھن آ۔“

جیرے ایلے زربینہ ونچن لگی تاں سلطانوں اُوکوں ڈک چھوڑا، ”اے اپٹے مشوم ہتھاں نال کیں کول پورا دھارنہ منگسی! ہتھ اڈن آ لام میں کریاں!“

سلطانوں جڈاں جمعہ گل دے گھر گئی تاں گھر دیاں تربیتیاں ولدی ڈتی جو ایں واری تاں اُنھاں دی کنگ بہوں گھٹ تھی ہے۔ اُنھاں دا بیج وی نیں نکھتاں۔ اُنھاں اے آ کھا جو اُنھاں کول پروکی کجھ مکئی پئی ہے جیکر انھاں دی خش ہوئے تاں او ڈے سنگدن۔ سلطانوں مکئی گھنڈ وی غنیمت سمجھا۔ نماشاں کول اُون مکئی کول پی کے پکایا، اونداسواوٹا ہویا ہئی۔ مکئی کوڑی تھی چکی ہئی بھل اُنھاں دی لاچاری ہئی، کھاندے رے۔ ایں توں باد کنگ گھنڈ کیتے جڈاں سلطانوں اپٹی چاندی دیاں ونگاں تے جھا نچھ لہئی تاں زربینہ وی اپٹے ملوک ہتھاں کول چاندی دیاں ونگاں لہا کے ویکچن ساکنگھے پیش کر ڈتیاں۔

سلطانوں اُوکوں ڈک چھوڑا ”مکلی نہ ہن! انھاں ونگاں کول ولاپا“

اواڑی رئی تے سلطانوں زوری تے اوندے ہتھاں اچ ونگاں پواوٹن دی کوشت کیتی، ”سیاٹی ہن! کنواریاں چھوریاں دے ہتھ پٹے نن ہوندے، لوک چہ آ کھسن جو نیکی نینگر دیاں ونگاں وی بیچ وٹا کے کھا گنبن۔ اللہ سسین ساڈی پوری اُتر لسی۔“

سلطانوں اوندیاں گسندیاں کول چُما، ”اللہ سوھٹا انھاں ہتھاں کول کڈھاں وی پُجانہ کرے!“ اوندے اکھیں اچ ہنجوترا آئے۔ ”اے ہتھ تاں ہنڈ ہڈھے تھی گئے ہن!“ اُون اپٹے

ہتھوں کو اُتوں تے کیتا ”ہسٹ اِنھاں ہتھوں کوں کشتے دی لوڑ کوئی۔ بھل تہیڈے چٹے سوہٹے ہتھ ونگاں مٹوں ن تھاندے۔“

پک ڈیہنہ سلطانوں اپٹے پئے کوں آکھا، ”گھر دے حالات تہیڈے سامٹے ہن توں یا تہیڈا بھرا کوئی مزوری پورے پچھوں کیں ڈوجھی جھاتے کیوں نیوے لگے ویندے، چیکر تَساں ایں وتی اچ کھل کے نیوے رُ پھر سنگدے تاں کیں ہی جھاتے تاں ونج سنگدے وے۔“

”اساں اُکا کتھائیں نہ ویسوں، لوک کہہ سمجھیں جو اساں تڑک گئے ہیں، لگ گئے ہیں۔“

”تاں کیا اے روز ڈیہاڑی دا اُدھار، روز ڈیہاڑی دا پنٹ چنگے؟ چیکر تَساں ڈونھاں اچ پک بندہ وی مزوری کرے تاں گھر دا عزا رہ چلسی راہندا، ہسٹ تاں کوئی پوری نی ڈیندا، وتی اچ اساں پنٹے پھلج گئے ہیں۔“

”تیکوں گھر دے غزا رے دی پتی ہے! تھر پھو کار ہوے، عزت کوں ویندا کرو! ڈھڈھ پٹھ ہے اُتے نی۔ اساں کتھنیں نہ ہلسوں، اساں اتھاں اپٹے دشمن دے ہاں تے مُشکی وانگوں پٹھے راہسوں!“

۶

ویلا چو انکا چو انکا انگھداریا، ایس وچالے ایج وستی ایج جنجاں تھئے، ہال جے، چار پنچ جنازے چوے۔ کنٹ دی بجائی دی رت ول آئی ہئی۔ سلطانوں دے گھر غربت دی ڈیڑھن غونکدی ودی ہئی۔ کیں کوئی نواں کپڑا گل نہیں ہاگھتا۔ سلطانوں دے چولے تے چنئی تے کئی رتے کالے ٹولے لگے ہوئے ہن۔ اوندے سچے پیردیاں انگلیاں ترٹی ہوئی جتی گول بہروں جھاتی پاتی کھڑے ہن۔ اوندی سس دے چٹے وال لیر کتیر بوچھن کول ڈسدے کھڑے ہن۔ زریئے کئی مہیناں توں پیرورائی ٹردی ودی ہئی۔ ادھار گھنن دی تندر جاری ہئی تے آمدن ٹکے دی کونا ہئی۔

بولڑے ایج کھاوٹ کیتے کجھ ٹوپے ملئی رہ گئی ہئی۔ سلطانوں اپٹے مسالے کول پچھا۔ ”کنٹ وڈا وٹ دی رت آگئی ہے، جیکر اسان اپٹے ونڈے کول و ہاؤں تاں ہیا نہیں تاں کھاوٹ جوگا ان تاں آویسی۔“

”ونڈا کیویں آباد تھیسے؟ کوٹ ویسی ساڈی زمین کون؟“ مسالے پچھا، ”جیرا بندہ ساڈی زمین ویسی اُکوں ساڈے دشمنان نال دشمنی کرنی پوسی، زمین آباد کرٹ کیتے کون تیار تھیسے؟“

”میں تیار ہاں، میں وہیساں اپٹے ونڈے کول!“

”توں کیویں وہیسے؟ توں وی تاں ہک دشمن دی تربیت ہیں، ہک قاتلی دی

تریمت ہیں۔“

”اومیکوں کجھ وی نی آکھ سنگدے، تریمت کول کوئی بدلہ نی گھندا۔“

”بھل اچ توٹیں ایویں تھیانی، کیں تریمت ایہو جھیاں کم کیتانی، توں چٹیاں دیاں

گالھیں اچ نہ وڑتاں چنگا ہوسی۔“

”میں اپنی زمین وہا کے راہساں۔“

خانک اوکوں سمجھایا، بھجھایا، پراؤں اپٹا ہوڈ نہ چھوڑا۔

ڈوجھے ڈینھ مال چھردے ایلے او و ہولتے کہاڑی چاکے اپٹے نانویں اچ پُج گئی
 لوک کنگ کیتے اپٹیاں اپٹیاں زمیناں بیئندے رپے ہن۔ خانک دا و نڈا ڈو و سالان کول لگ
 پیاہا۔ مینہاں زمین داسیندھو کے چٹا کرڈتا ہاتے اوندے اچ فلوس تے پیردے بوٹے چے
 کھڑے ہن۔ آسوں پاسوں دے جناں پگھیاں اچ ہل و ہاوٹ نال جیرے پتھر نکلے ہن، او
 پتھر لوکاں انہاں دی زمین اچ ریڑھ ڈتے ہن۔ کجھ لوگ تاں وٹوٹی کیتے انہاں دی زمین
 دواندے ہن۔

سلطانوں فلوس دے بوٹیاں کول ٹنگن اچ چھ گئی، نال آلے بندڑے اچ ہاشم دا بھرا
 جان محمد اے ڈیدھا ریا۔ اوں سلطانوں تے غرض نہ رکھی، او سمجھیند اپیا ہا جو اوالٹن اکٹھا کریندی
 ودی ہے۔ بوٹیاں کول مارٹ دے باد سلطانوں جیرے ویلے زمین اچ کھنڈے پندے پتھراں
 کول چاکے بہر بگھاوٹ شروع کیتا تاں جان محمد دل اچ آکھا جو ایں تریمت داتاں کوئی بیارادہ
 لگد اپیا ہے۔ پراوچپ ریا۔

ڈوجھے ڈینھ سمجھ اُبھرٹ توں پہلے سلطانوں اپنی زمین کول وھولے نال پٹن لگ
 پئی۔ اوں چار پُج گز زمین پئی ہوسی جو جان محمد اُتھاں پُج گیا۔ اے ڈیکھ کے اوندے ہاں

کوں غچ لا آیا۔ اوکوں ایویں لگد اپیا ہاچویں سلطانوں اوندے بھرا دی لاش تے و ہولا چلیندی
پئی ہووے۔ اوندے دل اچ آیا جو سلطانوں کڈک چھوڑے پراوں اپنے دشمن دی تربیت نال
گالھ کرٹ مناسب نہ سمجھا۔ اوز میناں اچ کم کرٹ آ لے پک ڈ وجھے بندے کول گیا تے اوکوں
آکھوس جو او سلطانوں ہٹکے۔ او بندہ سلطانوں کول آیا تے آکھوس،

”بی بی! کترہ گگا کر؟ تیکوں مقبول دے ہر دی عزت کول ایویں شر عام پیراں ہیٹ
نی لٹاڑنا چاہیدا“۔

”کیوں میں کہہ کریندی پئی ہاں، اٹھی زمین آباد کرٹا چاہندی ہاں“۔ سلطانوں اٹھی
کھاڈی و ہولے دے دستے تے رکھتے آکھا۔

”بھل بھین اے اساڈے دو درواج دے خلاف ہے، حالے قتل دا فیصلہ نی تھیا، چے
تیں ستھ نی مکد اکوئی بندی کس ایں ونڈے کول نی و ہاسگدا“۔

”نساڈا اڈینوٹید ارمیڈا امسال ہے، میں تہاڈا کہہ کینے، ایں زمین نساڈا کہہ ونجائے؟“
”بی بی! میں تہڈے نال متھانہ ڈیوٹا چاہندا پر چنگا اے ہوسی جو توں گھر دو لگی ونج تے
اے جھنجھال جٹیاں تے چھوڑ ڈے“۔

او بندہ لگا گیا تے سلطانوں سنگ کم تے لگ پئی۔ جان محمد کاوڑ کول ہلد اکھڑا ہا پراو
سلطانوں ہتھ کول نپ کے ڈک نئی سنگدا۔ اے گالھ وستی اچ ہل گئی جو سلطانوں اپنے ونڈے
کول و ہا وٹا چاہندی ہے۔ تربیتیں، جٹیں اے سٹ کے گن پین تے پے آکھن، ”کجھاں ویلا آ
گئے، ایڈا ڈھپ۔۔۔ ہائے اللہ کجھی تربیت ہے! قیامت آوٹ آلی ہے، ایڈی بے شرمی!“

اہلگے ڈینھ جیرے ویلے اوز میناں اچ کم کریندی پئی ہئی تاں وستی دے ڈاہ بارہ وڈ
وڈیرے اوندے کول پگئے۔ انھاں اوکوں متوں ڈتیاں پراوں ہک کن کول سٹاتے ڈ وجھے کول
کدھ ڈتا۔ سلطانوں سر سٹ کے کم کریندی رہ گئی۔ اوکوں پک ہا جو کوئی بندہ اوندہ تھ نپ

کے اُوکوں زمین کول نی کڈھ سنگدا۔

او چٹیاں وانگوں چیل پدھ کے زمین اِج کم کریندی ہئی۔ کجھ لوکاں کول تاں ہُن سلطانون نال ہمدردی تھیوٹ لگ پئی ہئی پراواپٹے دل دی گالھ منہ تے نن آٹ سنگدے کیوں جو جووی ہووے سلطانون ہک قاتلی دی سواٹی ہئی۔ اوندی چیل پدھن ہک ڈوھی دی چیل پدھن دے برابر ہا۔ لوکاں کنگ دی بجائی شروع کر ڈتی ہئی۔ پر سلطانون دی زمین حالے تیار نی تھئی۔ ہنھاں لوکاں جوڑیاں نال ہل وہائے ہن۔ این کیے اوتکھے بھئی کر پٹھے پر سلطانون کول نہ ڈاند ہن تے نا اوڈ انداں نال ہل وھاوٹ چاڈی ہئی۔ این کیے اُوکوں زمین ہنھاں نال پٹنی پے گئی۔ اکثر زرینہ وی گھر دے کماں کاراں کول ویلی تھی کے زمین پٹنی اِج اوندے نال پانہہ ہیل تھیندی ہئی۔ ڈو جھے لوکاں دی کنگ ڈس مریندی پئی ہئی۔ وہولے ماراں سلطانون دے ہتھاں تے گنڈھیاں ہنٹ گنیاں ہن۔ چھالے تاں روز بڈے ہن تے پھسدے ہن۔

سلطانون دی زمین ہنٹ گئی ہئی۔ وھاوٹ کیے کنگ گھنٹی ہئی تے گھر اِج ہک کاٹی کوڈی وی کونئی۔ اوندے کول چاندی دیاں ڈوں مُندھریاں ہن پراُنھاں دے نال تاں چار پنچ سیر کنگ وی نہ ڈھچے ہاتے اُوکوں پوری ادھی بوری کنگ دی لوڑ ہئی۔ ڈینھ لٹھے ایلے اوتھکی ہئی گھر ولی تاں بہوں مَنجھی ہئی۔ زرینہ اُوں کول وجہ پچھی تاں پہلے اُوکوں ٹلیندی رئی تے وت آکھوس،

”میں جمل جہان دے طعنے میٹے جھلن، زمین بھنم پر ہُن بیج گھنٹ کیے میڈے پلوں پیسے کونی۔ میڈی بلاٹی خانے میکوں کنگ دا بیج ڈیوٹ دا پگ کیتا ہا پر کل جیرے ویلے میں بیج گھنٹ گئی تاں اُوں آکھا جو اُنھاں کی کنگ پھیر چھوڑی ہے۔ اُنھاں دے کول تاں ہُن کھاوٹ جوگی کنگ وی نی پکی۔“

زرینہ اپٹیاں چاندی آلیاں ونگاں لہا کے بھئی دی تلی تے رکھے، سلطانون ہٹکیدی

رئی پر پتاکا بولی، ”جیکر توں ساڈے کیتے اتنا کجھ کر سنگدی میں تاں کیا میڈا اتنا فرض دی نی بڈا جو میں اپنی چنگ رلاواں۔ توں انھاں ونگاں کوں ویچ کے کنگ دا بیج گھن“۔

بجی دے ڈینھہ سلطانوں زرینہ کوں وی اپنے نال گھن گئی۔ اوں اپنے بوچھڑ دی جھولی بٹائی، جھولی ایچ بیج سٹ کے مونڈھے نال لڑکایوس۔ اوں زرینہ دی مٹھ ایچ چنگ داٹیاں دی ڈتی تے اوندہ تھ نپ کے داٹے زمین تے کھنڈاڈتے،

”کنواریاں چھوریاں بھاگاں آلیاں ہوندین! انھاں دے ہتھاں ایچ اللہ برکت رکھی ہندی ہے، کنواریاں داپوکھوں ہوں ڈاڈھا ہوندے!“

اوندے بادا او آپے کنگ دے چھٹے مریندی رئی۔

”زندگی اُمیند تے کھڑی ہے! اساڈے چٹ لوک آدھن، اساں کنگ چڑیاں تے کویلیاں سامنے دھوڑ مٹی ایچ بھکا آندے ہیں۔ اللہ سوھٹا اوکوں جمیندے تے وت رنگ لاندے!“

سلطانوں تے زرینہ رل کے پٹیں بٹائے، پر پٹن لایونیس۔

جیویں جیویں کنگ ڈس مریندی تے جمدی گئی، سلطانوں دیاں آساں وی جوان تھیندیاں پگیاں۔ اوفصل دی رکھی آپے کریندی ہی۔ پائی لاندی ہی، چلو کریندی ہی۔ چڈاں کنگ نسرٹ تے ائی تاں ہک ڈینھہ او اپنی سس کوں وی کنگ ڈکھاوٹ گھن گئی۔ بختو اپنے کمبے تھ کیں ویلے کنگ دے نچدے ساوے سٹیاں تے پھریندی ہی تے کیں ویلے سلطانوں دے پگلاں تے۔ جھمدی ساوی کنگ کوں ڈکھ کے ہڈھڑی دیاں دھوآ نکلیاں پچیاں اکھیں ایچ ہنجا آگئے۔

چڈاں کنگ پگ گئی تاں سلطانوں تے اوندی نناٹ رل کے لو کیتا تے وت گڈیاں

سرتے چا کے بھاچوتیں پُچایاں۔ سلطانوں ہنٹ اٹھدے ہاھندے اندازے لاندی ہئی چو کتیاں پوریاں اُن نکلسی۔ اویکاڈینھ پک چھیری بیٹھ بہہ کے اپنی کنگ دی رکھی رکھیدی ہئی۔ ہوانال کھنڈے پُنڈے سٹیاں کوں بہاری نال اکٹھا کر کے ڈھگی تے بھکاڈیندی ہئی۔ او ایں انتظار اچ ہئی جو کوئی بھلامانس اپنے گاہ کول ویلا تھی کے اُوکوں گڈیاں ڈنداں نال گہاڈیسی۔

پک رات ہاشم دے بھرانواں سلطانوں دے بھاچوکوں تیلی لاڈتی۔ بھادیاں لاناں آسوں پاسوں دے علاقے اچ ڈیہنہ کرڈتا، وتی اچ ہئے عزے مچ گئی۔ ہر بندہ اے سمجھیدا ہا جو بھا اوندے گڈیاں کوں لگی پئی ہے۔ لوک بھامسماوٹ کیتے بھجے۔ سلطانوں وی دھروکدی گئی۔ لوک جیرے ایلے اُتھاں پُچے تاں بھاکم ڈکھا گئی ہئی۔ جیرے ویلے سلطانوں اپنے مہیاں دے پورے کوں دھویں اچ اڈ داڈٹھا تاں متھانپ کے بہہ گئی۔ لوکاں اپنا فرض پورا کرٹ کیتے پاٹی دے کجھ مشکاں دکھری ہوئی بھاتے سٹے۔

اُتھاں موجود لوکاں کوں سلطانوں تے ارمان آیا پروت وی او اوں کول تھوڑی وتھ تے راہوٹ اچ اپنی خیر سمجھیدے ہن۔ بھل وت وی ڈول ترے تریمتیں بٹیں اوندے کول آ کے پٹھے تے اُوکوں پرچا یونیس۔ بھادی چتا ٹھدی تھی گئی ہئی، اندھارے اپٹا تمبول کول تاٹ چھوڑا ہئی، ہر پاسوں سرٹی ہوئی روٹی دامشک کھنڈاودا ہئی۔ سلطانوں روندی پٹھی ہئی۔ اوندے ہتھاں دے چھالیاں اچ چچلا ہئی۔ اوندے مہیناں دے پورھے کوں دشمنی دی لمھی سوا کر گئی ہئی۔ اوسو چیندی ہئی جو پک ڈینھ او انھاں چھالیاں آ لے ہتھاں نال گولا اٹا مللیسی پر اے خواب ادھورارہ گیا ہئی۔

راغہ سرتے لوک ایں کشالے تے پگویر کریندے رہ۔ ہاشم دے قتل دے بادوستی دا اے ڈوجھاوڈا وقوعہ ہئی۔ وتی دے کجھ لوکاں دی رائے ہئی جو سلطانوں نال ڈڈھپ تھئے

اُوکوں انصاف ڈتا ونجے۔ ہولے ہولے اے رائے اکثریت دی رائے بٹ گئی۔ سستی دے اگواٹ اِکٹھے تھی کے جان محمد دے بوھے تے پگئے تے اُنھاں کول آکھونیں جو اُو سلطانوں دازیاں کپن۔

”چٹیاں دی دُمٹی اچٹی جھاتے پر اے کنگ ہک ترمیت وہی ہی۔ اُوں آپے رکھی کیتی، آپے کپی۔ ایں اچ کیں چٹے دے پگھر دی کوئی پھینگ نئی رلی۔ اے فصل گُروی پک ترمیت دے پورھے دا پھل ہا۔ ترمیت تے ہتھ چاواٹ اساڈی ریت اچ کوئی۔ اے ترمیت بے قصور ہے تے اکیوں ست پوری کنگ ڈتی ونجے۔“

ہاشم دے بھرانواں ڈٹ ڈیوٹ کول صفا انکار کر ڈتا۔

چٹ ڈاڑے جیرے ویلے گھراں دو ولدے پے ہن تاں اُنھاں پک ڈوجھے نال صلاح کیتی جو کیا اولوک سلطانوں دی کوئی مددنی کر سگدے؟

”جیکر اساں پک پوری کنگ اپنے گھر کول ڈیوں تاں پُریاں تیراں پُریاں تھیندین۔ اوپر دیسی ہے، اوند اہاں خش تھی ویسی۔ اوندی چیل گنڈھیج ویسی۔“

انھاں یکیاں ایں تدبیر تے حامی بھری تے کولی دیگری ویلے کنگ دیاں تیراں پُگٹیاں اٹھاتے لڈ کے سلطانوں دا ہا ونج دِبا یونیں۔ جیرھے ایلے اوہر نکھتی تاں پک بڈھڑے ہتھ بن کے آکھا،

”مہڈی دھی اساڈے ولوں اے نکلی سوکڑی قبول کر!“

”میں گریب ہاں پر پٹیں ناں!“ سلطانوں ڈنداں اچ چنی دا پلونپ کے ولدی ڈتی۔

”سوٹھی اے خیرات نی! اے تپڈ اتق ہے، تپڈے پورھے دا پھل ہے، اساں تیکوں تپڈے دشمنوں کول تاں انصاف نہیں گھنا کے ڈے سگے لیکن اساں آپ تاں تپڈے نال

انصاف کرسنگدے ہیں،“ ہک ڈوجھاٹکے بن اہرا۔

”تیں گکھر وہائے، دھپ اچ سڑی ہیں، کیا کنٹک دائلر تہڈا حق نی بٹدا؟“ تر تہجھا

چٹ ڈاڑالاٹا۔

سلطانوں ڈپھیاں بٹاواٹ لگ پئی، ”میڈے پورھے کوں تاں بھاچٹ گئی ہے، اے داٹے تہاڈی کھسی کمئی ہے، میڈی کمئی نی۔“

”کیا پیو اپٹیاں دھیریں کوں کوئی شے نی ڈیندے؟“ ہک پکی عمراں آلا ماٹو پولا

، ”سلطانوں مائی اسان تہڈے پیو دی جھاتے ہیں جیکر اُنھاں بے سیتیاں ساڈی گالھ نی منی تاں توں من گھن، جیکر اُنھاں اسان چٹیاں ڈاڑھیاں دی لُح نی رکھی تاں توں رکھ گھن“

”روزی تاں نیلی چھت آ لے دے ہتھ اچ ہے! کنٹک مُتوں بھہ سگدی

ہے۔“ سلطانوں وِسکٹن پئے گئی۔

اخیرا کوں کنٹک گھٹنی پے گئی۔

ایں وقوعے دے بادوستی دے وڈ کیاں سوچا جو بدی دے مُنڈھ کوں کیوں نہ مُکایا

ونجے۔ اوڈ ونھاں تھوکاں دے وچالے لَمینوا کراواٹ کیتے لگ پگئے۔ اُنھاں اچ ڈواں آدمی خواجہ

گُل تے مجوخان سرکچا وے اچ ہن۔

تریا کلاں سبھ توں پہلے مقتول دے گھر آلیاں کوں خبرایا جو اوسہیا نہیں انھاں دے گھر

آندے پے ہن۔ مقتول دے بھراواں مزماناں کیتے چونک دے ویڑے اچ کھنڈی ہوئی ریت

تے پھوڑیاں وچھیاں ہوئیاں ہن۔ ہڈھڑیاں سبھ توں پہلے تہڈیاں کوں ولیٹ کے ہک پاسے

رکھ ڈتا،

”دسئیں! اسان اتھاں مزماناں نہیں، اسان ڈوہی ہیں، اسان ہک ڈوہی کیتے مانی منکٹن

آئے ہیں، مجو خان آکھا۔

”اساکوں تہاڈے گھر دے سامنے ہاھوٹ کیتے مٹی وی نصیب تھی ونچے تاں سونا

ھوسی۔ اساکوں تہاڈے پیراں اچ پٹکے گھتھن آئے ہیں، خواجہ گل اُپر ا۔

مینو وا کراوٹ آلیاں مونھاں کول نسواریاں روڑیاں کڈھیاں، ککولیاں کیتیاں تے
وت زمین تے وجھی موٹی کالی ریت تے ہاھوٹ لگ پگئے۔ لازے توٹیں ہک کن پاڑچپ تھی
رئی۔ کیں ویلے کیں پڈھڑے دی کھنگ داٹکارا یا تسبیح اچ پھسا ہوا میٹکا ڈھے کے چپ کول تر وڑ
ڈیندا ہئی۔ ہاشم داوڈ اُبھرا نازی خان ہسٹلا اُنھاں دے سامنے پٹھا ہئی۔ او گھر داوڈ کا ہئی۔ او
ہک مضبوط تے پُرائے قلعے وانگوں پٹھا ہئی، چیکوں ڈھاوٹ سوکھانیں پیا نظر دا۔

”نازی خان! اساکوں تُساڈے زیان تے ڈاڈھا ڈکھ ہے! اساکوں اِتھاں ہک عرضی

گھن کے آئے ہیں۔ انسان ایڈے وڈے گھاٹیاں کول نی بھلا سنگدا، بھرا دا خون کوئی بھٹھن آلی
گالھ تھولی ہے؟“ ہک موچھیل چٹاں نک اچ الاٹا۔

نازی ہکا گمیں نبی ریا، اول الاوٹ دی لوڑ محسوس نہ کیتی۔ اوکوں پتہ ہا جو اوند اپلاڑا بھارا
ہے۔ او مجرم نئی بھلکھ مظلوم ہئی۔ اوکوں پتہ ہا جو اوندی سکھٹیں ناں کیے ستھ کول دھویں اچ اڈا
سنگدی ہے۔

”نہٹ تُساں ڈونھاں ہراں کول اپٹیاں زندگیاں سرکول اُسارٹیاں ہوسن۔ کیں توٹیں

تُساں بدیاں بگڑوآں اچ پھسے راہسو؟، بدی بد لوکاں دا برخہ ہے۔“، ہک پھدے چٹے ڈاٹھی
دے سُنڈھے اچ خارش کیتی۔

نازی اپٹیاں انگلیاں نال ریت اچ ہل مریندا پیا ہئی۔

”اتنے چٹ ڈاٹھیاں کول، اتنے پٹکیاں کول خالی نہ ٹورو“، مجو خان آکھا ”چٹ

ڈاٹھیاں نال تاں اللہ سیں وی رعایت کر لسی۔ تے تُساں وی اساڈے نال رعایت کرو، تُساں

جیرھا ڈن رکھیو، اسان کپٹن کیتے تیار ہیں۔۔۔ بدی پک ہلٹن ہے، ایس ایچ انسان جتنا اگوں تے ویندے اُتنا کھُہدے۔“

نازی خان پک بندے نال چونک کول پھر لگا گیا۔ لازے باد او ولے، یکے لوک اُنھاں دامنه تکیندے پے ہن۔ جیر آدمی نازی نال پھر گیا ہا او اُپر، ”اے لوک مہلت منگدن، سوچن کیتے، تْساں ڈوں مہیناں باد حال چوانے۔“

ایس ہو کے نال پڑ بھنا گیا تے چٹ ڈ اڑھے اپٹیاں چا دریاں چھنڈک کے کھنوکھیر تھی گئے۔

اوڑک ڈوں مہیناں دی میا زمک گئی۔ تریاکلاں ٹھلیاں ٹھلیاں پگاں پدھیاں، ہتھاں ایچ تسیاں نییاں تے پتھراں تے جُتیاں گھلکیندے، نازی دے دَر تے پُچ گئے۔
 ”سئیں پک دفا ولا تْسا ڈوں دَر تے حاضر تھئے ہیں،“ پک پڈھڑے کھنگ مار کے آکھا۔

نازی تے اوندی سکے سوہرے چُپ چاپ پٹھے ہن۔ اوٹ والیاں دیاں اکھیاں جواب ڈیوٹ آ لے کوں بولیندیاں پیاں ہن۔ اخیر پک جٹیں چُپ کوں توڑا، ”اے لوک فیصلہ کرن کیتے تیار پٹھن۔“

یکے مار کے دیاں اکھیاں ایس بندے تے جم گئیاں۔

”اے لوک منیو اکریندن۔ اُنھاں کون ڈوں نینگریاں تے پک سوروپہ ڈیوٹا پوسی۔“
 اوٹ والیاں وچوں پک اُپر ا۔ ”اسان تْسا ڈوں سنیھا اُنھاں تیں اپڑا ڈیوٹا پوسی، اسان سکھٹے پک ہفتے دی مہلت منگدے ہیں۔ اسان آپی دم بے وس ہیں، اسا ڈوں ہتھ پدھے ہوئے ہن۔“

ہک ہفتے باد جرگے آلیاں ہک واری ولا نازی داہو ہاونچ کھڑکایا۔ ایں واری اُو
شرطاں گھٹاؤن کیہتے آئے ہن۔ نازی داوہگنٹ ڈوں وِنیاں دی جھاتے ہک ونی تے سورو پے دی
جھاتے ستر روپیہ گھنٹ تے آئینہ تھی گیا۔

۷

پیسے زمین و بیج کے پورے کیتے گئے۔ زرینہ دی عمراں تیراہ سال بہی۔ اوندے گھر آلے اُوکوں مُد عیاں کوں ڈیوٹ کیتے تیار تھی گئے۔

خانک پیسے ہڈھڑیاں کوں ڈتے تے اُنھاں نازی خان دوچسچا ڈتے، تے اُنھاں نال اے وی آکھوا بھیجا جو اپنی بھینٹ زرینہ دانکاح نازی دے ولکٹ دے کیس بندے نال کراوٹ کیتے تیار ہن۔

زرینہ دانکاح نازی دے چھوٹے بھرا چندی عمراں پنڈراں سال بہی دے نال کراڈتا گیا۔ ڈونھیں تھوک مینج گئے۔ خانک دے سواڈ وھاں ہراں دے چٹیاں پگے مُونھاں نال پک پئے کوں گلکڑیاں پاتیاں تے وت لوکاں دُعامنگ کے راضی ناویں تے ٹھپالاڈتا۔

خانک تے اوند ا بھرا اطلس ہن کھلے ڈھلے ٹر پھر سنگدے ہن۔ کم کار کر سنگدے ہن پروت وی پک اٹ ڈٹھا بھئے اُنھاں دے چکھوں لگا ودا ہوندا بہی۔ پک اٹ چاٹ کھٹکار ہن وی اُنھاں دا پیرا چنی ودا ہوندا بہی۔ اُوہن وی رات کوں بے چنت نن سمدے تے بند و خا اُنھاں دی کچھڑاچ پیاں ہوندیاں ہن۔ خانک ہن وٹا ہو یا بندہ بہی۔ اُوں ڈاڑھی چھوڑڈتی بہی تے ہر آندے ویندے کوں سلام کریندا بہی۔ اُوں نمازاں شروع کرڈتیاں، اوبا نگاں وی کھڑکیندا بہی، مسیت اچ پوہاری پھیر کے، پھوڑاں کوں اپنی بوچھٹی نال چھنڈکیندا بہی۔ نمازیاں کیتے پاٹی دے گوزے بھر کے قطار اچ رکھ چھوڑیندا بہی۔ اوہر زُمیرات تے ہال پلوڑیاں اچ

چو پڑیاں تے پتا سے ونڈیندا ہئی۔

بڈیاں دی مٹھ بختو، اپٹیں کھڑوی تے پئی ہوندى ہئی۔ کیس ویلے او دُعا منگدے
منگدے روڈ بندى ہئی تے وت آپ مہا بے کھلن لگ ویندى ہئی تے اوندیاں اکھیاں کھوپیاں
اچ ڈپ ویندے ہن۔ اوند اپدھا وات پچارہ ویندا ہئی۔ اوٹھ دمر دپئی ہوندى ہئی، اوندے منہ
کول جھپگاں ہوندىاں ہن تے اولنڈے لُنڈے ساہ گھندی ہئی۔ گھر والے اوندے ہتھ پیر
ملیندے ہن، چادراں چُپیاں نال اُوں تے پکھا جھلیندے ہن۔ اوندے منہ تے پاٹی دے
چھٹے مریندے ہن، گھر آلے آدھے ہن۔ ”ایں موت دے فریشتے کول ڈٹھا ہے او اُوں کول
سڈیندا کھڑے“۔ گھر آلیاں کول یقین تھی گیا جو اوہُن کجھ ڈینھاں دی مزمان ہے، اُنھاں اوندنا
خفن آل کے صندروخ اچ رکھ ڈتا۔

منیوے دے تھولے ڈیہاڑیاں باد نازی دے گھر آلیاں خانک دوستیا متا جو او کم
اٹھا ڈیون۔ زرينہ دی جج وڈے مُونجھے محول اچ تھئی۔ گھوٹ دے پاسوں وی کوئی خوشی یا جوش
ڈیکھن کول نہ ملا۔ اُوکڑی دے وری آلے کپڑے ڈیون آپے نہ آئے بھلکہ کیس پڈھڑ دے ہتھ
بھج ڈتو نے۔ جج آلے ڈینھ کڑی دے چا پھیروں سنگتاٹیاں دا کھل ہاساتے چونچلے نہ تھئے تے
نہ ڈھولکی وگی۔ زرينہ کول میندھی ایویں چُپ چُپاتے لئی گئی جیویں کیس موئی ترمیت کول لئی
ویندی ہے۔ اوندی میندھی کول تاں سوٹا مشک وی نئی پئی آندی۔

”بختا ورگڑیاں دی میندھی کول خُشبو آندی ہے، میڈی دھی دا کجھھاں متھاں کتھاں ہے
۔۔۔ چندری!“، بختو اپٹی ان کجی سرڑی کول گٹیندی رئی۔

کڑی دے سر کول، سر آلی مٹی نال گھر وڑ کے ڈوں چٹھاں ڈتیاں پگیاں۔ اوندنا ہتھ

منہ دھوتا گیا۔ اوندے سر اِج تیل دی تلی گھتی بگئی۔ سلطانوں ٹھگولی دی سکی پڑی ٹکی کول
 اچھی بچھ تے لاکے سنا کیتا تے وت زرینہ دے پھٹے ہوئے تھوڈاں تے رہگڑاں لگ پئی
 ۔ جتھاں گڑیاں دیاں مینڈھیاں بگڑی اِج ہفتے لگدے ہن اُتھاں ترے چار تریمتیں پہہ کے
 لازے اِج زرینہ دے والاں کول مَنج دیاں ڈوریاں وانگوں وٹ کے رکھ ڈتا۔ گڑی کول
 ٹھہبندے ویلے گھر اِج کوئی اِتجھیں چُپ، مَنجھ تے بھے ہی جیوس اُوکول کیں رت دے تے
 دیوتا کول بلی چڑاؤں کیتے ٹھہرایا ویندایا ہووے۔ چھوڑ آلے اِس حیلے تے پٹھے ہن چو پھوڑ
 آلے چڑھاؤں آلے ڈینھ گڑی کیتے چاندی یا بگلت دا کوئی گاٹا آڑسین پر ایویں نہ تھیا۔
 سلطانوں تکھے تکھے اپنے کناں کول چاندی دیاں ڈوں پتلیاں چیلکاں تے اپٹے انگلیاں کول
 چاندی دیاں ڈوں مُندھریاں لہائیاں، اچھی سس دے کانیاں وانگوں بگسٹیاں کول بگلت دے
 ٹھلے میل کنکڑ لہائے۔ اُنھاں کول میل کاتی نال اکورس تے وت کولیاں نال مانجھ کے
 چلکاڈ تونس۔ اوں اے بگاٹے گڑی کول پوڈتے۔ سلطانوں مسالے دی پھلیل کول تھولی جھئی
 گڑی دی پوشاک تے چھنڈک ڈتی جیدے نال دھویں اِج پڈا کوٹھا خشبو نال مہک گیا
 ۔ سلطانوں کول اچھی پہلی جنج یاد آ گئی۔ اوندے اکھیاں دے سامنے چھت غرٹ لگ
 پئی۔ اوندے ہاں اِج نئشی انگریزی پھنی پراواکھیاں تے تھوڈاں تیں نہ پہنچ سگی۔

گڑی پچھلے چار پنچ ڈینھیاں کول کوئی خاص نئی کھاندی پیندی پئی پر جنج آلے ڈینھ
 تاں اوں مڑی تے اطام زبی تے نہ رکھا۔ اوندانہ پیلہا ہلد رہئی، اکھیاں وچ وڑے بے بنس۔
 اُوکول چڑھاؤں ترے تریمتیں تے ڈوچنے آئے۔ نازی خان گڑی دے گھر کول کوئی تریہہ چالی
 گز دی وتھ تے بگلی اِج کھڑا ہا۔ اُو اپنے پُراٹے دشمن دے بوھے تے ونج کے گڑی کول چاؤں
 کیتے نئی ڈٹیاں چاہندا۔ جنج آؤں دا ڈھنڈورا، ڈھول تے شرنا دی جھاتے اُٹھ دے زنگے
 گھنگھر وواں دی چھن چھن ڈتا۔ گڑی انھاں گھنگھر وواں دے چھٹکار کول اپنے کیتے موت دا

سنیہا سمجھیدی پئی ہئی۔ گھر آ لے ایں اُلاکوں ہمیشاں ہمیشاں دی جدئی دانغارا سمجھیدی لے پے ہن۔ اودشمٹن دے گھر پرنتج کے ویندی پئی ہئی! اوکوں چنگا پتہ ہا جو او پک قاتلی دی بھینٹ ہے۔ اوکوں پتہ ہا جو اچ دے باد او ولا کے کڈھاں وی اپٹے پیو دے گھر قدم نہ رکھ سکسی۔ گھر و آ لے چرک تیں گڑی دے گھر نہ پیٹھے تے کوئی شے چکھے بغیر و نچن کیتے کھڑے تھی گئے۔ نکڑی گڑی و نچن کیتے اُٹھ کھڑی تھی۔ اوں اپٹی پراٹی جنتی پیرے گھتی تے بوھے دے پاسے ایویں ٹرن لگ پئی چویں بگلی اچ کھیڈن کیتے ویندی پئی ہووے تے نماشاں تھیون کول پہلے ولدا ول آسی۔ اوندے و نچن تے ڈھیر ویسٹن نہ تھیا۔ اُوٹردے ٹردے یکیاں کول ملدی ویندی ہئی، جیرے ویلے اوں ماں کول بگلووی پاتی تاں ایویں لگدا ہئی چویں ڈول لاشاں پک پئے کول ملدے پے ہوون۔

خانک دی زمین اپٹیں نئی رئی۔ ہن اُو ایں زمین تے کم کریندا ہئی پر پک موزیرے وانگوں۔ اطلس شاہر دے نال نہیں دے بگل تے بٹا زندر ٹھیکے تے گھدا ہو یا ہئی۔ آسوں پاسوں دیاں وستیاں واڑیاں دے لوک کٹنگ، مکئی سیواون اوند واٹھیندے ہن، ہن اُنھاں داغزارہ چنگا چلدا ہئی۔

زرینہ دی حج کول نوں ڈاھ مہینے تھئے ہوسن، سویاں آلی عید کول تھولے ڈینھر ہندے ہن۔ نازی دا پک بھراجیرا کے کتھاں پھر رہندا ہا، عید لنگھاوٹ گھر آیا۔ اوں زرینہ کول گھراج ڈٹھا تاں اوندے کپڑیاں کول بھا لگ بگئی۔ او جیرے ویلے زرینہ کول ڈیدھا ہا اوندیاں اکھیاں دے اگوں مویا بھراغرٹ لگ ویندا ہا تے وت اپنئے دل اچ آدھا ہا،

”کیا اساں اتنے پیٹے ہیں جو اپنئے بھرا دا پور نہیں چاسنگدے! اساں وت جیندے کیوں پے ہیں!“

اُوں اپنئے دل دی گالھ بھراواں کول ڈسئی۔

ڈینھ لاٹ پلاٹ ہوسی، خانک مُونڈھے تے گھی رکھی گھر دو جھکی نیی ویندا ہئی۔
 مدعی رستے اچ مٹیاں دے پکچوں چھتے پئے ہن۔ ترے گولیاں اوندے سینے دے پار چہار
 گنیاں۔ چڑیاں دھڑوٹ گنیاں۔ لازے پُہر کیتے ہوا اچ چپ تھی گئی۔ تھوڑی دیر باد چڑیاں
 ابردغت پلکڑن شروع کر ڈتا۔ ہوا پہلے وانگوں گھلن لگ پئی، روہ سینے تاٹ کے کھڑے تھی گئے
 ۔ حیاتی خانک دے بُت کول پھینگ پھینگ وہہ کے نکل گئی ہئی۔

گھر چُج کے بھرانواں زرینہ کول ہک چٹ بری دے ہتھ ہمیشاں کیتے پیو دے گھر بھیج
 ڈتا۔ اُنھاں ستر روپیہ وی ولا ڈے ڈتا۔ اوں رات نازی دے گھر نشی پیلاں پئی پاندی ہئی۔ بھرا
 چرک تئیں ہک پئے نال الیندے رہ۔ اُنھاں کول اپٹیں پنڈیاں اچ ہک نویں طاگت محسوس
 تھیدی پئی ہئی۔ جیکر اُنھاں دے ہتھ بندو خاں تے ہن پروت وی اُنھاں مٹھی نندر کیتی، گئی
 ہوئی فوج دے سپایاں وانگوں۔

خانک دے گھر متام دی پھوڑی وچھیج گئی ہئی۔ سلطانوں رنڈڑ تھی گئی ہئی، اوں کول
 آپٹا مہینہ ہئی تے زرینہ چوڈاہ سالان دی عمر اچ چھٹ کے پیو دے پو ہے آگئی ہئی۔ ایں
 عمراں اچ او طلاق دے مانے کول نئی سمجھ سنگدی۔ جڈاں او گڈیاں نال کھیڈ دی ہئی تاں
 گڈے گڈیاں دامنگیو تھیدی اہئی۔ جنج تھیدی ہئی، او ہک ڈ و جھے کول رُس ویندے ہن، وت
 منج ویندے ہن۔ اُنھاں دے ہال تھیدی ہن، او مردے ہن پر اُنھاں اچ طلاق نہیں تھیدی
 ۔ بھل زرینہ کول کہ پتہ جو انساناں دی دنیا گڈے گڈیاں دی دُنیا کول وکھری ہوندی ہے
 ۔ سلطانوں دے گھر اچ متام ہئی پراو پہلے والا ڈردے بھے کونا ہئی۔

خون بہادے پیسے جیرے ولا ڈتے گئے ہن او پور لہاؤں تے خانک دے پکچوں

خیراتاں اِج لگ گئے۔

اطلس ہن وی زَندر تے کم کریندا ہا۔ خانک دے مرٹ دے کوئی ہک مہینے باد سلطانوں دا پتر ہما پر گھر اِج بخش کوئی وی نہ تھیا۔ اُنھاں نکلے دے داناں گل زمان رکھا۔ سلطانوں ستویں ڈیہنہ سر دھوتا۔ اُنھاں با جھری دے مٹھیاں گھنگٹیاں پکائے۔ گھر اِج تریمتیں کٹھیاں تھیاں، اُنھاں نکلے جھنڈ لے کیتے چولے آئے۔

خانک کول موئے پنج مہینے تھئے ہوسین۔ رات دا ویلا ہا، سیالی رت ہی۔

”میکوں تیڈے نال پک ضروری گالھ کرنی ہے“، سس سلطانوں آکھا۔

مندھرے کوٹھے اِج بھا دے لمباٹے ہن، چلبے تے پاٹی دا بگل مٹوں حک پتلا چڑا

کھڑا ہی۔ سناں کاٹھیاں شوکدیاں پیاں ہن تے اُنھاں کول بھورے رتے بلبلے نکلدے پے ہن، ڈوجھے کوٹھے کول سلطانوں دے سوھرے دی ٹُخوں ٹُخوں دی الا آندی پی ہی۔

”سلطانوں تیڈی مسالے کول انی گھن گئی ہے۔ توں ہن اوندی امانت کول پلیدی

پی ہیں۔ اے گھر تیڈا ہے، توں اِج وی این گھر دی نو نہہ ہیں تے سھنیں وی این گھر دی نو نہہ

راہس۔ اُنھاں کالے روہاں اِج تریمت شو دھی کول ہک ٹیک دی لوڑ ہوندی ہے، پک چٹیں

دی لوڑ پوندی ہے۔ تریمت ہکے سر پتھراں تے پڑیاں نال نی بھڑ سنگدی۔ او پتھراں دے سینے

کول روزی نیڑے کے نی کدھ سنگدی۔ سلطانوں اسان یکے بڑ صلاح کیتی ہے جو اطلس تیڈے

اُتے چادر سٹیسے“۔

سلطانوں دامنہ ڈر کول کھل گیا۔ روہ اونکوں پتھر اوٹ کیتے ہر پاسوں چارے چنی

آندے ہن۔ اوندے کنناں اِج چھل داشوکاٹ ہی۔ اوں اپنے آپ کول سڑ دی ہوئی سنی کاٹھی

وانگول دُکھد محسوس کیتا۔ بختو اوندے سر تے ہتھ پھیرن لگ پی،

”اطلس چُپاتا، نماٹاتے یہا بندہ ہے“

سلطانوں کو ایویں لگا چویں کیں اُوکوں پتھراں آلی کندھ اِچ چُٹ ڈُٹا تا ہووے۔ اوتی سواہ دیاں مُٹھیاں بھریندی ہتی تے وت پلٹ ڈُیندی ہئی۔ اُوکوں اپنی حیاتی سڑی ہوئی سوا وانگوں لگدی پئی ہئی۔ بختو ہونکدی چینگدی، کندھ کوں نپندی، اپنی کھڑی دے پاسے ٹُپئی

سلطانوں دے بھچے اِچ جکھڑ گھلدے پے ہن۔ اُوندی سس الیندی رئی پر سلطانوں کوں ایویں لگدا ہئی چویں کوئی کھکھر مچھری کھڑی ہووے۔ بختو سوڑا اِچ وڑ گئی، سوڑ کول کپاہ جھاجھاتے ایویں نکھتی پئی ہئی، چویں پھٹاں تے لگے ہوئے ہُویں۔

ہڈھڑی سرلانڈے ہی نیندر اِچ پک گئی، اُو پلی وانگوں خُرکدی رئی۔ بھاسم گئی، کوٹھے اِچ اندھارے لکے ٹھوک چھوڑے ہن۔ سلطانوں لُکار اِچ وِٹی، گنڈھڑی ہٹی پٹھی ہئی۔ او اپنے آپ کوں بے وس تے ہٹلا محسوس کریندی پئی ہئی۔ اور وواں چاہندی ہئی پر ہنجواں سکا انکار کر ڈُتا۔ او چیکا کڈھٹاں چاہندی ہئی پر الا اُوندے نال نہ تھئی۔ سلطانوں چلے دے بگل تے رڑھ گئی۔ اُوندیاں اکھیاں دھوانکی چھت کوں تکیندیاں رہ گئیاں۔ اُوندابھیا سٹیں گوھے وانگوں دکھدا پیا ہئی، اُوندی سس دی کالھ ”اطلس تپڈے اُتے چادر گھتیسی“ اُوندے چیتے اِچ لسک وانگوں پھڑکدا پیا ہئی۔ او سوچ سوچ کے تھک گئی ہئی۔ وت ہاں کوں ترسلاڈ یوٹا کیتے، دل اِچ آکھس: تھی سگدے میڈی سس دا اے مطلب نہ ہووے، تھی سگدے اطلس کوں میڈے نال پر نچنٹا امیناں نہ ہووے۔ شیت میڈا ہڈھا سورھا میکوں بچا گھنے۔ پر اُوکوں اپنی سس دا انداز یاد آویندا ہئی۔ سلطانوں سوچیندی ہئی چو کچھ ڈُینھاں باد اُوندی جنج اپنے ڈُیرنال تھی ویسی۔ او پک تر تھجھے، جٹیں دی ملکیت اِچ آویسی۔ اُوند پتر اطلس کوں بابا آکھ کے سڈیسی یا چا چا آکھ کے۔

اخیر ندر سلطانوں کوں دَس ڈُتا۔ اُوں نیندر اِچ ڈُٹھا جو اطلَس اوندے نال جنج کرڻ تے راضی نی۔ وِت اُوں ڈُٹھا جو جھک ہوں وڈ ا میدان ٹھمکیاں ہوئیاں تریمتیں کول پُکد اِپے، تریمتیاں شوخ نویاں پوشاک پاتیاں ہوئیاں ہن، اُنھاں دے پیراں اِچ گھنگھر وپدھے ہوئے ہن تے اُنھاں دے بگیاں اِچ گانیاں تے ٹلیاں لڑکدے کھڑے ہن۔ کجھ ذالیں دے کن بکریاں وانگوں لمبے لمبے ہن تے اُنھاں دے کناں دے چُجھیاں نال ونکی ونک دے پھمٹن لڑکدے کھڑے ہن۔ تریمتیں دے بگھاں تے مٹھیاں تے میندی لگی ہوئی ہے۔ میدان اِچ گھا، بھوں تے پھوسیاں کھنڈے پُنڈے پے ہن۔ مکھے تے چکٹے سنگھاں آ لے چٹیاں دیاں کھیراں تریمتیں کول سنگھدیاں ودیاں ہن۔ جٹیں آنر ڈ انداں وانگوں ترڈ دے ودے ہن۔ کیس ویلے ڈوں جٹیں لڑویندن تے سنگھاں دا کڑکار آندے، سُمبھاں نال دُھدھڑاڈ دی ہے تے وِت پک چٹاں پچھ وِلٹا کے مُٹھیاں پھمکیدا ہے۔ وِت ہوکا ڈھیندے تے منڈی دی کارروائی شروع تھی ویندی ہے۔ جٹیں تریمتیں کول گھندن، اپٹیں پٹکے اُنھاں دے بگیاں اِچ گھت کے اُنھاں کول گھراں دے پاسے گھلیندن۔ وکٹن آلیاں تریمتیاں نَحش ہوندین تے اووڈائی نال سِر اُچا کر کے ویندین۔

وِت سلطانوں خاب اِچ ڈُٹھا جو اطلَس زَندر اِچ کٹنگ سٹیندے تے چکی دے پرنا لے کول اٹا پک نیس دی شکل وِچ واہندے، واہوٹ والا اٹا زمیناں کول سیراب کریندے تے وِت اُو اٹے کول پیراں نال لوندے، اطلَس ملے ہوئے اٹے کول کوزے تے مٹوریاں بٹیندے تے سلطانوں اٹے کول گڈے تے گڈیاں بٹیندی ہے۔

ایں گالھ کول ہفتہ کھن تھی گیا ہوسی۔ سلطانوں اندر کول گھلیدی ویندی ہئی، اوندے

دل اچ آیا جو اپنی سس کوں ڈ ساڈ یو یے جو او اپنے ڈیر نال جنج نی کر سگدی پر او ہاں نہ ڈھنگ سگی۔ چھیکڑ پک ڈ بینھ دل تکر کر کے سس کوں آکھوس،

”اماں میں اطلس نال جنج ناں کر سگدی، میں اسیں گھر دی بانی بٹن کے راہساں، یکیاں

دی خدمت کریساں، زمیناں اچ کم کریساں پر۔۔۔“

”توں کجھیں گالیں پئی کریندی ہیں، بختونک تے انگل رکھ کے پچھا۔“ توں اسیں گھر

اچ ایویں کیویں راہسیں؟ اے ساڈی قوم دی کتاب اچ کوئی۔ اتھاں ایویں ہی تھیندے

توں تاں بختاور ہیں جو تیکوں سانگھا اپنے گھر دے اندر ملدا پے، گھر دے پردے، گھری گھری

رہ ویسن، کھوہ دی مٹی کھوہ کوں لگپ ویسی!“

پڈھرانال آلے کھوٹے اچ کھنگداتے تھو کیندا پٹھا ہا۔

”بھل اماں او میڈا ڈیر ہے! میں اوکوں ویرن آکھ کے ہکل مریندی ہاں!“

”میڈی مٹھی! اساں انساناں ہیں، انساناں دے سانگھے وٹیندے راہندن، اسیں دنیا اچ

سبھ کجھ تھیندے۔“

”اماں سینٹ میں وی انساناں ہاں، پتھر ناں جو جیرے ویلے چاؤ کندھ اچ لمبھ سٹوتے

چڈاں کندھ ڈھے پووے تاں چلھے اچ منڈ ڈنیو، کجھ وی ہووے میں اطلس نال نا پرینیدی!“ او

اپنی سس دے پیرنپ کے روٹ لگ پئی، اوند سورھا ڈنگھوری ٹکیندا انھاں کول آن پچا۔

”کہ تھیندا پے؟“ اوں اپنی چنگھی ڈونھاں تریمتیں دے وچالے رکھ ڈتی پر انھاں

گفت نہ کیتا ”ڈورھے ہووے؟ کیری گالھ کریندے پے ہاوے!“

سلطانوں اٹھ کے اپنے سورھے دے پیراں اچ زپ تھی، ”بابا! اللہ کیتے میکوں پچا

گھن، میں اطلس نال جنج ناں کر سگدی، او میڈا دین دنیا دا بھرا ہے!“

”جنج کیوں نی کر سگدی؟ کیری لا چاری ہے تیڈی؟“ پڈھرا ہگپکا۔

سلطانوں پُر اٹے کپڑیاں دی گنڈھڑی وانگوں سُرھے دے پیراں اِچ پئی ہئی
 ”بابا! اے مپڈے وس اِچ نہیں!“

”تیکوں اے جِج کرٹی ہوسی، اے کوڑا گھٹ بھرٹا ہوسی! آخر اساں اطلس کوں جھاتے
 لاوٹا ہے، تے توں سبھ چاٹدی ہیں جو گھر اِچ رتا کسیراوی کونی، اساں اوندے کیتے گڑوی گھن
 سنگدے ہیں؟“ پڈھڑا غرکا۔

”ایہو پٹن تان میں پٹیندی پئی ہم،“ بختو مسالے دی چیل پدھی۔ ”پترا! پتھر پک جھا
 تے بھاری ہوندے، جیرے ویلے اپنی جھا کول ہل ونچے تان وت وڈیاں وڈیاں مٹیاں نال
 ٹکراں کھاند اودا ہوندے!“

”اللہ کیتے مپڈے اُتے اے ظلم نہ کرو“ سلطانوں پٹی۔

”سلطانوں توں لیکے کول نہ لنگھ! تیکوں اے جِج کرٹی پوسی، اساں تیکوں گھدے،
 پیسیاں نال، اساں تیکوں نہیں چھوڑ سنگدے۔“

ڈو جھے ڈیہنہ سلطانوں سس کوں اُو اس مارا، ”تھولا میکوں پیکے و نچن ڈیو، میں اپٹے
 سکیاں نال صلاح کریساں چا، ڈیکھو اوکے آدھن۔“

”اپٹے سکیاں کوں ہوں نہ دھنگا۔ پیڈے سکیاں دا ایں اِچ رتوواں ہے؟ اساڈا فیصلہ
 آخری ہے، تیکوں اطلس کوں گھنٹا پوسی، ہیا کوئی رستہ کونی۔“ بختو فیصلہ سٹایا۔

خانک دی موت دے باد گھر اِچ چُپ تے مونجھ کندھاں نال ٹکراں مریندی ودی
 ہوندی ہئی، گھر آلے پہوں گھٹ پک پئے نال الیندے ہن تے رات دا ٹکر کھاوٹ دے باد یکے
 منہ سر ولھیٹ کے آپٹے آپٹے کھڑیاں تے ڈھ پوندے ہن۔

پک ڈینھہ اطلس کیں کم نال گھر کول بہر گیا وداہا، زرینہ تے سلطانوں پکے کوٹھے اِچ
سُتیاں پیاں ہن۔ چیتدی رُت ہی، رات ادھی لنگھ گئی ہوئی، کُتے سستی کول سرتے چنی پے ہن
۔ سلطانوں کپڑیاں دی گنڈھڑی کول ہتھ مارتے وت اپٹے سُتے ہوئے پُتر کول ڈھاک تے
چایوس۔ او اپنے کوٹھے کول نکھتی، اوندے سورھے داساہ لنڈی آلا ساہ سیٹیاں وجیندا اپیا ہی۔ او
س پچھوں تے ہک واری گچی موڑی تے وت گھر دی مہاڑی پار کر گئی۔ ڈر کول اوندیاں لتاں
کمب دیاں پیاں ہن۔ اُوکوں ایویں لگدا ہی جیویں پچھوں کول پک گولی آسی تے اوندے
پار چار ویسی۔ پکھر دے لیکے اوندے پیراں تیں پہنچ گئے ہن۔ سستی دیاں پگلیاں ختم تھیوٹ دانان
ای نن گھندے۔ اُوکوں لگدا ہی جیویں پتھر یلیاں کندھاں اُوکوں اپٹے ڈنگھ ڈوڑ اِچ گھٹ کے
اوندیاں بڈیاں کڑکا ڈیسن۔ سستی کول بہر اوندے رستے اِچ غُستان آیا، اتھاں اوندامسا لا پگٹیاں
دے ڈھگپ دے پیٹوں سُتا پیاہا۔ اونداہک دل کیتا جو خانک دی قبر کول ہتھ لئی وُچے پرائیویں نہ
کیتوس۔ اوندے چار چادھاروں پتھر ایویں کھنڈے پُندے پے ہن جیویں قدرت ایں دھرتی
کول سنگسار کیتا ہووے۔ ڈی بھاروں بھنے تروٹے چندر اپٹی چُچھ کڈھی۔ سُلطانوں درازندہ
وُچن والی پوہ تے چڑھ گئی۔ او ایں علاقے کول تکھے تکھے نکلٹاں چاہندی ہی پراوندیاں لتاں
ڈر کول سواہ بڈیاں پیاں ہن۔ اوڈوں گھنٹے تیں بغیر سئی کڈھے ٹردی رئی تے اوندے باد پک
پڑی تے بہہ کے کجھ آسرا کیتوس، ہال کول کھیر پلا یوس۔ رات دے کوئی چاروچے او اوندھ سڑک
تے پُچ گئی جتھاں چار سال پہلے اونکوں بس کول لہایا گیا ہی تے لوگ اوندی سکھ اِچ کھڑے
ہن۔ او ایں سڑک کول تڑٹ کے ٹردی رہی، کیوں جو سڑک تے پُچن داڈ رہی۔ اگوں وُچ کے
پک ہوار جھاتے او پہہ گئی۔ لازاسئی کڈھوس تے وت اپٹی بختی سر پٹھ رکھ کے رڈ گئی
۔ اوسمٹائی چاندی، پر نیندر اُون تے وسبرتھی گئی۔ ڈینھہ ابھرن کول پہلے اوندی اکھ کھلی،

اوندیاں لتاں درد کول پڑیندیاں پیاں ہن تے اوندی چیل اچ تھکیرے کول وٹاں پوندے پے ہن۔ اونکھے تکھے آٹھی جھا کول اٹھی، ہاں تے بوڑی کول چایوس، اوندانگھا ہک نہیں تے تھیا۔ اوں نہیں کول پاٹی پیتا تے وت کھاڑے کول تھولا ٹرٹ کے ٹرٹ لگ پئی۔ اوندے سچے پیر دے انگوٹھے تے چھالابٹاں تے پھس گیا۔ ہنٹ اوں کول پہلی رت سمدی پئی ہئی۔ اوں آپٹے ڈونھیں پولے لہائے تے پیر ورائی ٹرٹ لگ پئی۔

سلطانوں دی سس دھمی ایلے اٹھی اوں سلطانوں کول ہکلاں ماریاں، پر سلطانوں ہووے جو نہ الاکتھوں ڈیوے ہا۔ اخیر اوندی سوڑ کول پھولوس، سلطانوں اغیب ہئی۔ اوں دے ہاں داد رز تھیا۔ اوں تھکے تھکے مسالے کول اٹھایا، ہڈھڑے کول چنگلاز اتاں گالھ دی سمجھ نہائی جیرے ویلے سمجھ آپوس تاں اُہر، ”ہنٹ تاں او کوٹھا اللہ داد ونج وڑی ہوسی، تہڈی اکھ ہنٹ کھلی ہے؟“

”مٹی تے سوا! کوئی جن ہے جو اُپڑ گئی ہوسی؟ ہلا کجھ کر۔۔۔ تھکے تھی!“

”میں کہہ کر سنگداں، میں لوہا اوندے چکھوں بچ سنگداں؟“

”میں کہداں آکھے جو توں آپے ونج؟ کیس کول آکھ تاں سئی، کیس تیں کوک تاں پچا

۔ ہلا تکھے کر، اٹلس آیا تاں میکوں کچا کچا کھا ویسی!“

ہڈھڑا دھپا کے کھاندا، ساکدا، ڈنگوری ٹیکیداسکوت کول پہنچا۔ اُنھاں اوں ویلے

ترے چار گھرو اٹھاں تے سلطانوں دے چکھوں بھجائے۔ ایس کول پہلے جو اٹھاں آلے

سلطانوں کول نین ہا وژوب آلی بس اچ جہہ چکی ہئی۔

ڈوجھے ڈینھہ اطلس کوٹھا اللہ داد دشت آٹ تھیا۔ اُوں سلطانوں دے چاچے کوں گھریاں
گھریاں سٹائیاں تے وِت آکھوس، ”سلطانوں وِلا کڈائیں اُوں گھراج قدم نی رکھ سنگدی
تے جتنے توٹیں ہال دا سوال ہے تاں جڈاں اساڈ ادل آکھسی گھن ویسوں۔“

سال مسیں گزرا ہوسی، اطلس کوٹھا اللہ داد آدھڑکا۔ اوندے نال رانہ سر دے ڈوں پئے
بندے وی ہن۔ اُنھاں اپٹیاں لکاراں وچ بندو خاں لگائیاں ہونیاں ہن۔ او سلطانوں دے
چاچے نال ملاتے اُوکوں آکھوس جو ہال اُنھاں دے حوالے کیتا ونجے۔ وستی دے کجھ لوکاں
سلطانوں دے چاچے کوں صلاح ڈتی جو ہال حالے ماء دے کھیرتے ہے، او ماں مٹوں کیویں
راہسی۔ کجھ گھرواں آں داتاں اے آکھن ہا جو ہال موڑھی تے ڈتانا ونجے۔ اے پک تریمت
تے پک ہال نال وڈی زیاستی ہوسی۔ پرچٹ ڈاڑھیاں تے شاہر دے اگواٹاں دا اے آکھن
ہئی جو او شیراٹی قبیلے نال ٹکر گھن جو گے نیں۔

سلطانوں اطلس کو قبول نہیں ہا کیتا، اس کیتے ہٹن اوبال کھس کے اُون کوں سبق ڈ یوٹا
 چاہندا ہئی۔ اطلس پال کوں گھنڈن کیتے بوھے تے آیا، سلطانوں پال اُوندے ہتھے رکھا، اُوندے
 چھوٹے چھوٹے کپڑے وی ڈتوس نیں ”اے گھن، اپنی امانت!“۔ سلطانوں پک پک رووٹ
 پئے گئی، ”پہلے اے اللہ دامال ہے تے وت تساڈ! میڈ ایندے وچ کتواں ہے؟ پال ماں دا
 کڈاں تھی سنگدے؟ پال تاں ہمیشاں پیو دا، چاچے دا یا ڈاڈے دا ہوندا ہے۔۔۔ میں
 سکھٹاں پک خواص کریندی ہاں جو میڈے پتر کوں میڈے ڈتے گئے ناں نال سڈائے۔ میں
 اُونکوں گواڈھی ہاں۔“

سلطانوں، چاچا دے بوھے تے پہہ گئی۔

ہک سال باد کوٹھا اللہ داد تے یکے وسیب اچ گرا اقال آیا۔ لوک پیوٹن دا پائی لڈاں
 تے دراہن کول بھریندے ہن۔ لوک سکی پنڈتے پیو یاں آلی کھل کھاوٹ تے مجبور تھی گئے۔ کجھ
 لوک گرہ چھوڑ کے ڈوجھے علاقاں دولڈ گئے۔ گرو کی اپٹے ڈنگھر پکریاں ویتج کے کھا گئے۔ جڈاں
 سلطانوں دے چاچے دے گھر، وکٹن کیتے کوئی ہئی شے نہ رتی تاں اُون سلطانوں کوں سورو پے
 وٹوں دیرے اچ ویتج ڈتا۔ اوں چاچے دیاں منتاں کیتیاں، پیرے چڈیاں گھنٹونس پر چاچے
 اوندی ہک وی نہ سٹی۔

سلطانوں دی چاچی جیرے ویلے اُوندے ہتھاں تے میندی لاندی پئی ہئی تاں اُون
 اُبری ”چاچی ایندی کوئی لُوڑ ہے؟“
 ”سلطابوں مائی! توں کوئی ہڈھی تھوڑی ہیں؟ میں وانگوں، توں تاں ہالے جوان جمان
 ہیں۔“

”چاچی میں بہوں ہٹی ودی ہاں، میں انھاں میندھیاں، گاٹیاں کول تھکی ودی ہاں!“

”بچھری! یکے لوک ہک سوئیں نہیں ہوندے، ہک ہتھ دیاں انگلیاں ہکو جھیاں نہیں ہوندیاں، ڈیکھیں نوں گھراںچ میڈی دھی دا بھاگ سوایا ہوسی، تیکوں پھل لکسن، جیرے ویلے قسمت گھلدی ہے تاں ککروں پر تھی ویندن!“

”چاچی میں کتھائیں وی کوئی سکھ نی ڈٹھا۔ ہر دفا میڈی بھاڑے آلی جج تھئی ہے! ہر کیں میکوں میندھی تے کچ دیاں ونگاں دے بدلے گھدے! میکوں ہن مانی ڈیو، میکوں ہن ایں گرے دے پریں پٹھ تھولی سئی کڈھن ڈیو۔ میں کیں تے کوئی بار نہ بٹساں، میں لکو کریساں، واٹ ویسیاں، بچو آں تے مانے پکیساں، اپٹاں ٹلر آپ کیساں!“

”میڈیاں اکھیاں دانور! توں کتنے تیں پرانے دراں تے رلدی راہسیں۔ اچ کوئی کیں دانی، ہر کوئی اپٹے پگھارے غرق ہے، پر نیوے دے باد توں اپٹے گھر دی سیٹن ہوسیں۔“

”چاچی، میڈے اُتے چنگئی لا، چاچے نال گالھ کر جو او گالھ ختم کر ڈیوے، میں نہ پریندی۔“

اُوں اپنی چاچی دے پیراں تے چنی گھتی، اوندی چاچی چنی چا کے اوندے برتے رکھی، ”کملی نہ بن! اللہ سوہٹاں تیڈا سر کڈا میں ننگانہ کرے!“

”چاچی میکوں بچاگھن، میں بہوں چٹ پیری ہاں، میں اپٹے متھے کوں سُنچا ئدی ہاں، اے ڈمبھن دے ڈا اہے!“

کل دیرے کول جج آوٹی ہئی، گکھر و آلیاں درا بن تیں بس تے، تے وت اہگوں پیراں تے آون ہا۔ اُنھاں کوئی ڈیسنھ دے ڈا ہا رہاں وچے اپڑنا ہا۔

ہنالے داموسم ہا، کفتاں دی بانگ آندی پئی ہئی۔ اندھارا گھانا تھی گیا ہئی۔ کڑی کوں ملن کیتے آون آلیاں تریمتیں اپٹے اپٹے گھراں دو لگے گئے ہن۔ اُوں رات گھر دے چٹیں

چونک تے سُنے۔ سلطانون دے نال پنچ چھیس تریمتیں رہ گیاں ہن۔ سلطانون دی ہک بلائی
وی انھاں دے گھر ٹکی پئی ہئی۔ بلائی چرک تیں سلطانون دے والاں اچ انگلیاں پھریندی
رئی تے اُوکوں دلا سے ڈیندی رئی۔ چھیکڑ اووی نیندر پے گئی۔

وستی دے گتے روندے پے ہن۔ کیس کیس ویلے کوئی لکڑ پول پوندا ہئی۔ سلطانون
دیاں اکھیں کھلیاں ہن۔ اوں کول آپٹا پڑیاد آندا پیاہا، اوسم گیا ہوسی یا
میں ونگوں جاگدا پیا ہوسی، اے چنگا ہے جو زرینہ اوندے کول ہے، نیں تاں اوندی زندگی اوکھی
ہووے ہا۔ تے وت دل اچ آکھس: اے ریکا میڈا آپٹے ہتھاں داگو ہاڑا ہے، میں اطلس نال
نکاح کر چھڑیندی تاں میں کول اے ڈیخھ نہ ڈیکھٹا پووے ہا۔ اطلس ڈٹھا بھالاتاں ہئی۔ پتہ
نیں اے نویں لوک کیجھے ہوس۔ تے ڈوجھا اطلس نال جج کرن نال میں آپٹے پتر کول وی نہ نکھڑی
ہوواں ہا۔ اے میں کہہ کر پٹھی ہاں۔ آپٹا گھر آپے اُچار پٹھی ہاں۔

رات ادھی لنگھ گئی ہئی۔ اوہولے ہولے اپنے کھڑے کول لٹھی۔ اوندے ہتھاں دی
میندھی سک گئی ہئی۔ اُوں اپٹیاں مٹھیاں کول ڈوں ترے دفا کھولتے بند کیتا تاں میندھی سک
مٹی وانگوں آپے لہہ گئی۔ اُوں بگھی کول پاٹی پیتا تے وت بگھی آ لے بوھے دی گنڈی کھولوس،
زنزیر کول ہولے ہولے ہیٹ تے لڑکا ڈتوس، گھر کول باہر قدم رکھوس تاں ڈر کول اُوکوں کمپٹی
چھٹ گئی۔ اُوکوں اپنے پیر سکے وانگوں بھارے لگدے پئے ہن۔ اُوں پو اتے ونجن آلی بگھی
اچ منہ رکھا۔ اُوں اپٹی جتی لہائی تے پیر ورائی ٹرن لگ پئی۔ اوندے بھچے اچ نہ تاں کوئی منزل
ہئی تے نہ کوئی منصوبہ۔ پروت وی اوڑدی رئی۔ ہڈھا چن اپٹے سو جھلے نال ماحول کول حیدر اکیتی
پیاہا۔ اووستی کول پرے نکل آئی ہئی۔ وستی کول کیس ویلے کیس گتے داہو کرا آویندا ہئی۔ ہن دی
اوندے دل اچ دلیل آندا ہئی جو وستی ولد لگی ونچے پرائیویس نہ کیتوس۔ ہن اوگو انڈھی وستی گرہ
مہربان دے کتیاں دے بھونکاٹ سٹن سنگدی ہئی۔ او پاک لٹھ تے سئی کڈھن پہہ گئی۔ تریہہ

تے ڈرکول اونداسنگ کاٹھی تھیدا پیا ہئی۔ اوچرک تیں ہک دی ہک پٹھی رئی، دھمی ویلے او کجھی وی نہ تے اٹھ تے اڑھی لگی گئی۔

فدرایلے سلطانوں دی اکھ کلی تے اوں ہیٹ تے زور ڈتا۔ اوندی سکوت جاگی تاں اُنھاں دے پیراں پیٹھ زمین نکل گئی۔ چٹیاں اُکوں اُکوں گولن کیتے نکل کھڑے تھئے۔ اوندی چاچی وی اُنھاں دے نال پوچھرتھی پئی۔ چٹیاں سلطانوں دا پیرا چایا تے اوندے نیڑے پُج گئے، اوں اُنھاں کوں ڈکھ کے چارا چایا۔ تھکی ندرئی سلطانوں دے گئے اڑدے پئے ہن، او پئی گئی۔ اوندی چاچی بچ کے اوندے اُتے دگر گئی تاں جو چٹاں دی جھمبڑی کول بچا سگے۔ پر سکیاں سلطانوں کوں رنج کے پُچا۔ چندے وچ ہک اُوپرے بندے دی اپٹا بھانگا رلایا۔ چٹیاں اُکوں دھودھر اِج ایویں گھلیندے رہے جیویں او بکری دا دھرنگا ہووے۔ جیرے ایلے اُو تھک گئے تاں سلطانوں کوں بکری وانگوں اُکوں لا کے گھر گھن آئے۔

اونداسر منہ، کپڑے دھوڑ اِج بھرے ہوئے ہن۔ اونداسر دردکول پڑیندا پیا ہاتے اوندے وکھیاں کول بُلاں اٹھدیاں پیاں ہن۔ اوندے چولے دی ہک بانہہ کجھ تیں پاڑی ہوئی ہئی تے ڈو جھے پاسے دی بانہہ کول ہک لیر کیلے دے چھلوا وانگوں اڑکدی کھڑی ہئی۔ او قبر کول اٹھے ہوئے مُردے وانگوں لگدی پئی ہئی۔ گھر پہنچ کے چاچی دستی دے سارے گھراں اِج پھری، ہر چٹیاں تے ہر تریمت دے پیراں تے چٹیاں سٹ سٹ کے ہرکیں دی منت کیتوس،

”خدا دے کیتے سلطانوں دے بھجٹ دے بارے گھر و آلیاں کوں نہ ڈسائے! جیکر اے کالھ اُنھاں دے کنیں پہنچی تاں سلطانوں تباہ تھی ویسی!“

گھر اِج سلطانوں دے مٹی اِج رُگرٹے سر کوں دھوتا گیا، اوندے ہتھاں تے پیراں کوں وی دھوتا گیا۔ منہ دھووٹ دے بعد اوندے کھسے گل تے مارکھاوٹ دی وجہ کول پووٹ آلا نیل نشا برتھی گیا۔ گھر ودے گھر کول آیا ہو یا سونے دا کنٹھاتے چاندی دی جھم تے کنکٹن

اُکوں پوائے پگئے۔ جنج یاراں وچے کوٹھا اللہ داد پُج گئی۔ آوٹ آلیاں اِچ گھوٹ دی ماں بھینٹ تے بھرا کوں چھوٹ کے ڈوں ترے ذالیں تے چٹیں شامل ہن۔ ایں جنج داوڈ کا میرٹ ہئی جیرا جو گھوٹ داسپالا وی ہئی۔ نکاح دے پتا سے کانڈھیاں اِچ اوں ونڈائے۔ سلطانوں کوں درابٹن نیوٹ کیتے اُٹھ دا بندوبست وی اوں کیتا۔

سلطانوں دے ٹرٹ دے بادسکیاں دے گھرا پٹیں پُر اٹی ڈگرتے آگئے۔ ذالیاں دے ہنجوں پہوں تکھے سُک پگئے تے چٹیاں سُنکھ داساہ گھدا۔ کچا وے دے ہک اکھے اِچ سلطانوں تے ڈوجھے اِچ اوندی سس لوڈے کھاندى ويندى ہئی۔ گھبر و آ لے موئی ہوئی الا اِچ پگانڈے ويندے ہن۔ کیس کیس ویلے کوئی تاڑی داٹھ کاروی پگاوٹ نال رل ويندا ہئی۔ میرٹ کیس ویلے کوئی پھیری مار گھندا ہئی۔ پہوں تکھے او پگاوٹ آ لے لشغل کول تھک پگئے۔ درابٹن اپڑ کے کڑی کوں دیرہ و بچن آلی بس اِچ پلھایا پگیا تے نماشاں قضا کوں او اپنے نوں ویڑھے و بچ وڑی۔

۹

دیرے اچ سلطانو دانواں گھر سوڑیاں تے غلیظ پگلیاں اچ ہئی۔ اتھاں تڑ کے مُشک دے نلے کھا دا پیتا کڈھیندے ہن۔ گھر دے ڈوں کوٹھے ہن، جنھاں دے اگوں پک نکی جھنیں برانڈی ہئی۔ گھر رتیاں بھڑ بھڑیاں پکیاں سلیاں دا بٹا ہو یا ہئی۔ کوٹھیاں تے برانڈی دے اندروں گارے دا لپا تھیا ہو یا ہئی۔ ویڑھے دیاں پیاں کندھاں ایویں کھڑیاں ہن چویں کیں ذناورد اپڈیاں دا پنجر ہووے۔ کمرے اچ کیں زمانے چو نے دا بُجا پھیرا گیا ہئی جیرا کہ ہن ویلے نال پہلا تھی گیا ہئی۔ گھر دا ویڑھا کجھ وڈا نہ ہا۔ ڈینھ ویلے وی گھر اچ اندھارا تے گھم راہندی ہئی۔ گھر پگلی کول پک ہتھ جھکا ہا۔ اوندے سامٹیں پک گندی نالی لنگھدی ہئی جیند اپاٹی واہندانہ ہا۔ کالے سو مے وچ ہر ویلے بلبلے بٹدے تے پھسدے کھڑے ہوندے ہن۔ گھر دا سامان تھولاتے پُراٹا ہا۔

سلطانوں کول ڈیکھن سکھیاں ڈوں تریبتیاں آیاں۔ جنج دے ڈو جھے ڈینھ گھر ودی

بھینٹ ایویں اغیب تھئی چو ولدانہ دُھکی۔ ترتجھے ڈینھہ سلطانوں گھر داکم کرن شروع کر ڈتا۔
 - حالے توٹیں اوندے ہتھاں اچوں میندھی نہیں لتھی جو انہاں ارج سوادی کالون پھسٹ لگ
 گئی۔ جنج دے ترتجھے ڈینھہ اوندے مسالے عارف اول کول گائیں گھن کے انھاں لوکاں دو
 چُچا آیا چھاں کول او اُدھار گھن آیا ہئی۔ چوتھے ڈینھہ اوندی سس جیرے ویلے فجر دی چا پتی
 تاں اوں آکھا،

”میڈی سوٹھی دھی میں تیڈے نال پک گالھ کرٹا چا ہندی ہاں توں نراض تاں نہ
 تھیسیں؟“

سلطانوں پو لی ”آکھو میں کیوں نراض تھیاں“۔

”میڈی مٹھریں! تیں کول کہ لکاوٹ، سچی ڈساں میں عارف دی ماء ناں۔ میں
 اوندے سنگتی دی ماء ہاں۔ عارف چنگا چٹاں ہے۔ اوند ا بھراوی چنگا چٹاں ہے۔ انھاں میڈے
 منتاں تر لے کیتے جو میں کجھ مُد کیتے انھاں دی ماء ہٹ ونچاں۔ میں تیڈے سامنے گوڑ مارے پر
 میڈا مقصد چنگا ہا۔ شو دھیاں دا کوئی روٹی نکلی کرن والا نہ ہا۔“

اوں سلطانوں دے سرتے ہتھ پھیرا، اوندے متھے کون چٹمس تے وت تھولی دیر تیں
 چُپ پٹھی رئی۔ اوں اپٹی چٹی دے پلوں کول پک اٹھانی کھولی تے سلطانوں دی تلی تے رکھ
 ڈتس۔

”پجڑی توں برانہ منواویں، میں تیکوں دھوکا نہ ڈیوٹا چا ہندی، میڈا اشکر ہے اپٹا گھر تڑ
 ہے۔ اللہ داڈتا ہو کجھ بہوں ہے۔“

اواپٹی جھا توں اٹھی تے اپنے کپڑیاں آلی پو پڑی چا اُس، ”اچھا میں ویندی ہاں، اللہ
 دی امان، اللہ تیکوں سکا رکھے!“

سلطانوں اُنکوں درساں توٹیں کیتا۔

عارف تے اوند ا بھرا کوئی خاص کم کارزن کریندے۔ کڈائیں اویکا ڈینھ گھراچ لنگھا
 ڈیندے ہن تے کڈائیں ریکا ڈینھ بہر راہندے ہن تے گھرات ایلے پچدے ہن۔ پراکثر
 ریکا ڈینھ گھراچ ٹھکے پٹھے ہوندے ہن۔ انھاں دے ڈوں ترے سنگتی تے میرٹ وی انھاں نال
 رل ویندے ہن۔ اوچا سُرکیندے ہن، تاش دی بازی تے پٹاں مریندے ہن
 ، سگرٹاں پڑیاں پھو کیندے ہن تے فلماں دیاں گالھیں کریندے ہن۔ کمرہ دھویں تے پگھر
 دی بونال ڈٹا راہندا ہا۔ یار لوک اکثر اڈینھ داٹلر اتھاں کھاندے ہن۔

سلطانوں دے آوٹ دے ہک مہینے باد پولیس انھاں دے گھر چھاپا مارا، گھر دی تلاشی
 کیتو نے، سلطانوں کول وی تھولی چھ گچھ کیتو نے تے وت ڈونھاں بھراواں کول وٹھی گھدی گئے
 ۔ چھوٹے بھراکول تاں پلس نماشاں قضا تیں چھوڑ ڈتا پر عارف کول پلس ڈوں ڈینھاں تیں
 حوالات اچ بند رکھا۔

جیرے ڈینھ عارف چھٹا اوں ڈینھ مالک مکان کرا یہ گھنٹ آ گیا پر انھاں دے
 پوجھے اچ کھوٹی ٹیڈی وی کونا ہئی۔ اوچرک تیں انھاں دے پوھے تے پٹھاریا تے وت خالی
 ہتھ لگا گیا۔

گفتاں ایلے سلطانوں عارف کول کیں گھراچ کم کرٹ دی موکل منگی تاں اوں دست
 ڈے ڈتی چویں او پہلے کول ایں شے کیتے تیار پٹھا ہا پر ہن سوال اے ہا کہ او کیندے گھر کم
 گولے۔ شاہروڈ اہاتے اوشاہر دی سوئیں نئی۔ ڈونجھے ڈینھ فجر ایلے او میرٹ دے گھر گئی۔
 اوندی منت کیتوس جوا او کول کیں کوٹھی تے کم گول ڈیوے۔

”میں کوشت کرسیاں“، اوں ولدی ڈتی۔

نماشان ایلے جیرے ویلے اوگر آیا تاں سلطانوں اُون کول پُچھا، ”میڈے کیستے کوئی کم شتم لبھانیں؟“

میرن آکھا، ”اچ میں ہوں رُجھا ہو یا ہم۔ اُکا ویل نی لگی، سھنیں ضرور ڈسیساں۔“
اگلے ڈینھ پیشیں ایلے سلطانوت اُوندا بو ہاونچ دَبکا یا پراوگر نہ ہا۔ کجھ دیر باد جیرے ویلے اوگر آیا تاں اُوندی سواٹی اُون کول سلطانوں دے کم دے بارے پُچھتاں اُکا وڈ کول ہڈکا لگا آیا،

”میں کوئی اوندے پیو دانو کر ہاں، میڈا سر کھاوٹ آویندی ہے، میں کوئی شاہر دے کوٹھیاں دانٹھی لگا ہو یا ہاں۔ آپے ونچے ناں، یکا شاہر اوندے سامنے پئے۔“

سلطانو دامسا مکر تھی گیا۔ اوگر دو وولی۔ رستے اچ ڈوں ترے کوٹھیاں ہن، اوندے دل اچ آیا جو انھاں اچ جھاتی پا کے چُچھ گھنے متاں انھاں کول کم آلی دی لُوڑ ہووے پروت سوچوس جو شیت اے ٹھیک ویلانی۔ اوسدھی گھر لگی گئی۔ گھر چُج کے اُون گڑنال پروتھی روٹی کھادی تے اوتوں پاٹی پی کے منجھٹیں تے ڈھ گئی۔ فجر ایلے اوندے اٹھن کول پہلے اوندامسال تے اوند اڈیر کھتھائیں لگئے گئے ہن۔ سلطانوں گھر کول جنر اماراتے کم دی گول اچ ٹر پئی۔ پیشیں کول پہلے پہلے، اوکوں ہک گھر اچ بوہاری پھیرن تے تھاں دھوون ڈاکم مل گیا۔ گھر دے مالک اوکوں ڈاھر روپے مہینہ تے نال پورے ہر کیستے ہک جُج دی روٹی ڈیون ڈا وعدہ کیتا تے نال آکھوس جو توں سھنیں سویلے حاضر تھی ونچے۔ جتھاں اوں کول کم ملا ہا اومکان پُر اٹے ویلے داہرا اوندے اندر موجود سامان نواں ہا۔ اے گھر سلطانوں دے گھر کول کوئی ہک میل تے ہا

اہلگی فجر کول اواپٹیں ڈپٹی تے چُج گئی، تھاں تاں کوئی چوکھے نہ ہن کیوں جو گھر اچ

گلیا ترے جی راہندے ہن پر صفی آلا کم بہوں ہا۔ کیوں جو گھر وڈا ہا، کوٹھے بہوں ہن تے سمان چوکھا ہا۔ گھر دا مالک سیٹھ ہئی، او پکی عمراں دا بیجا جھیاں بندہ ہاتے اوندی تریمت مندھری، ٹھلی تے ڈھڈھو قسم دی تریمت ہئی۔ اوسوٹھے سوٹھے پٹھا کاں پانندی ہئی تے ونکی و نک دے کھاوٹے کھانندی ہئی، گھر دا تر تیکھا بندہ اُنھاں دا گھر و پتر ہاجیرا ہر ویلے پیٹی واچا مریندا پٹھا ہوندا ہئی۔

سلطانوں ڈنھ دا ٹکرا تھان کھانندی ہئی تے نماشاں دی روٹی بھاجی اپنے نال گھر گھن آندی ہئی۔ اوند اُمسالا تے ڈیر پہلے کول ڈڈھ مکھی پیٹھے ہوندے ہن۔ او یکھے گیدڑاں وانگوں ٹکرتے بوڑدی بالٹی تے جھٹھا مریندے ہن۔ کھڑے کھڑے انگلیاں نال کتریاں کڈھیندے ہن تے سوں سوں کریندے بوٹیاں کول اڈ ڈرا نکل ویندے ہن۔ وت اٹھوٹیں بہہ کے اوروٹی تے لہہ پوندے ہن۔ اُنھاں دے وات اُوگل مریندے اٹھاں وانگوں چلدے ہن تے اُنھاں دے موٹھاں کول پگھر دے لیکے واہندے ہن۔ روٹی ٹرکا کے اوتھندے ہتھ مچھاتے وتیندے، پڑیاں بکھا کے کھاوٹے تے گوڑ کریندے ہن۔

”یار مزانی آیا“، ہک آدھا ہئی۔

”یار ماس کول ہا ساہ آندا ہئی، لگدے اے بھاجی اچ تھوم نی گھتیندے“۔ ڈو جھا

ڈندھاں اچ ڈندھلی مریندیاں آہا ہا۔

”ماس اچ میکوں کچا کچا تے دھوتا دھوتا لگے“، پہلا آدھا ہئی۔

سلطانوں دے اپنے گھر اچ کم نہ ہووٹ دے برابر ہا۔ اوکوں ملا پکانیں کرٹا پوندا۔

کمریاں اچ جٹیں سگریٹ تے تیلیاں جیرھے کھنڈیندے ہن، او فجر ایلے بوہاری نال میل کے بھٹکا سٹیندی ہئی۔ ویڑھے اچ اکثر بوہاری مارٹ دی لوڑ نہیں پوندی۔ فجر ایلے اوڈوں گھڑے پاٹی دے بھر کے کوٹھے اچ رکھی ویندی ہئی۔ اوں کڈھاں وی اپنے مسالے تے اپنے ڈیر کول نہ

پچھا جو اُوکیرا کم کریندن تے بھرانواں وی اُوکوں اے ڈساوٹ دی لوٹ محسوس نہ کیتی۔ اُو فخر نال اپنے گھر دا کم مُکا کے، بھچدی کوٹھی تے چُک ویندی ہئی تے وت نماشاں کوں ولا گھروں آندی ہئی۔

سلطانوں دے منہ تے ہتھاں دی چڑی سِکدی ویندی ہئی۔ اُوندے تھوڈاں اِج پھٹاں تے کھریاں اِج ڈُلاں ہن تے ویلے دے دیے اُوندے سر اِج چٹپ دانچ سٹ ڈتاہا۔ اُوندی زندگی ڈو گھراں دے وچالے سُن گھڑ کے رہ گئی ہئی۔ اُوکوں شاہر دی کوئی بئی بگلی یا گھر نال کوئی مطبل کونا ہئی۔ رات ڈینھ تے سوچلے اندھارے دی لگ چھپ اُوندے کیتے کوئی مانی نئی رکھیندی۔

ہک رات پولیس آلے عارف کوں بازار کول وٹھ کے گھن پگئے، ہک مہینہ اوں کوں جیل تھی۔ اوجیل کول ضمانت تے بری تھیا تاں کئی یار بیلی اُوکوں ملن کیتے اوندے گھر آئے۔ سنگتیاں دی آدر کیتے میرن اُنھاں کوں پور پیسے ڈتے تے وت یکا ڈینھ چا دے دور چلدے رہ، سگرٹاں پھو کیندیاں ریاں تے عارف دی بے گناہی تے پولیس دے ڈ ڈھپ تے گویڑ تھیندی رہ۔ سلطانوں مزماناں دے خود میاں کیتے کم کول ڈوں ڈینھو اراں چھٹی کیتی تے وت اُنھاں دا گھر پراٹی ڈگر تے چلن لگ پیا۔ ڈونھیں بھرا کڈا ئیں کڈا ئیں دھمی ایلے نکل ویندے ہن تے رات کوں ولدے ہن۔ واپس آکے پڑیاں پیندے، ہک ڈو جھے نال پھس پھس کریندے ہن۔ کڈا ئیں کڈا ئیں اُنھاں کول سگریٹ دے پیسے وی نن ہوندے پر کڈا ئیں کڈا ئیں جیرے ایلے گھر ولدے ہن تاں مٹھنیاں تے بھنے ہوئے لکڑیاں کول لڈے ہوئے ہوندے ہن۔ جھاں دے مُشک تے یار بیلی اُنھاں دے گھر پہنچ ویندے ہن۔ رچ کے کھاندے پیندے ہن تے کجھ اُتھائیں سَم پوندے ہن۔ فجر ایلے سلطانوں کوٹھے کول

لکڑیاں دے پڑیاں، بوتلاں دے ڈھکٹیں تے سگرٹاں دے ٹوٹیاں دے ڈھگپ کڈھیندی ہئی
- عارف سلطانوں کوں منا کیتا چو اوہن کم تے نہ ونچے پراونہ منی۔

ہک ڈیہنہ سلطانوں کم آ لے گھر کول ائی تاں انھاں داہک کوٹھا اندر کول بندہا۔ کوٹھے
کول ہک تریمت تے چٹے دی چکٹن دی الا آوے پئی۔ سلطانوں بند کوٹھے دے پاسے حریاٹی
نال ڈٹھا۔ عارف اوکوں ڈسایا جو کوٹھے اج اوند سنگتی تے اوندی سنواٹی ہے۔ لازے
بادبو ہاکھلا، مزمان سنگھ دے، کچے کچے تھیندے بہر و آئے۔ انھاں سلطانوں دا ہتھ گھدا۔

سلطانوں سیٹھ دے گھر کم کر کے آوے ہاتاں، روز ڈیہاڑی ڈوں ترے چٹیں تے
ڈوں ترے تریمتیں انھاں دے گھراج ٹھکے پٹھیاں ہوندیاں ہن۔ تریمتیاں
کھلداں کھلداں سلطانوں نال ہتھ ملیندیاں ہن۔ عارف اوکوں ڈسیندا ہا جو چٹے تے ذالیں
انھاں دے سکے سکیاں ہن۔

پک ڈیہنہ پک سکئی ذال سلطانوں کوں آکھا، ”توں ایڈے پرے کم کرٹ کیوں ویندی
ہیں؟“

”ونچٹاں پوندے“۔ سلطانوں ولدی ڈتی۔

”توں کوئی سوکھا کم کیوں نی کریندی؟“

”کم کم ہوندے، کم سوکھے نی ہوندے“۔

”کجھ کم سوکھے وی ہوندن۔ جیرا کم میں کریندی ہاں او پہوں سوکھا ہے، میں گھراج

پٹھی ہوندی ہاں تے کم کریندی پٹھی ہوندی ہاں“۔

”توں سیون پوٹ کریندی؟“

”دنیس میں بس چھپے چُکھے پُشنا کاں بگل گھت کے گھراج پٹھی ہوندى ہاں تے پیسے
آپے میڈی جھولی اچ کر دے پے ہوندے ہن، چٹے ڈے ویندن ہن، توں وی اے کم کرناں
، ڈاڈھا سوکھا ہے۔“

”توں تاں اُکا دھوتا تھاں ہیں! کھڑ میں اپٹے مُسا لے کوں آدھی ہاں۔“

”تیڈے پئے تاں میکوں آکھے جو میں تیڈے نال گالھ چھیڑاں۔“

”بکجری رن اچ دے باد جوتیں میڈے گھراج قدم رکھا تاں میں تیڈیاں لتاں

ٹلیساں!“

”پہلے توں اپٹے پئے دیاں جنگھاں تاں ٹگ اے یکا دھندا اونداتاں ہے!“

نماشان ایلے اوندامُسا لا گھرا آیا تاں اوندے دل اچ آیا جو او اوندوں نال گالھ کرے پر
وت کجھ سوچ کے منہ تے جندرے لاڈ توںس۔

چار پنچ ڈینھ گزرے ہوسن، عارف اوندومنہ ولایا، ”سلطانوں تیڈے نال رضی کوئی

گالھ کیتی ہے؟“

”کیری گالھ؟“

”اوں کوئی گالھ نی کیتی تیڈے نال؟“

”دنیس۔“

”اچھا، خیر ہے، سلطانوں توں مزوری پورا پرانے گھر کرٹ ویندی ہیں۔ اے گالھ

میکوں اُکی نی بھاندی۔ توں گھراج رہ کے وی کم کرسنگدیں تے کم وی کوئی اوکھانہ ہوسی۔“

”تیڈا اُحصد کہہ ہے؟“

”میڈا اُحصد اے ہے جو اساں گریب لوک ہیں، گریب لوک پیسے کماوٹ کیتے کجھ وی

کریندن۔ میں تپڑے کیتے سوکھا جھیاں کم گولی پیا ہاں، اتھاں چٹیں آسن تے تپڑی جھولی اراج پیسے پکے ہوئے پیراں وانگوں کرسن۔“

”جیرے سوہنے کم داتوں ادھا پیا ہیں۔۔۔ مپڑے کول نہ تھسی، میکوں ماف کر!“

”کیوں نہ تھسی، سوچ گھن، میں تیکوں مہلت ڈینداں۔“ او سگریٹ پھلکیندا بہر لگا گیا

ایں گالھ کوں ہفتہ تھیا ہوسی، سلطانوں ویڑھے کول بھاری پھر بندی پئی ہئی، اوندے مسالے اوں کول پچھا، ”تیں وت کہہ سوچے؟“

”کیرھی شے دے بارے؟“

”سوکھے کم دے بارے، توں گھراج بہہ کے پیسے وٹ سنلسیں۔“

”اینڈے بارے میں جواب تیکوں پہلے ڈے چکی ہاں۔“

”جواب کافی نی، تیکوں اے کم کرٹا پوسی۔ اسان تیکوں گھراج آٹا ایں دھندے کیتے

ہے۔“

”انوں داڈ بیٹھ انوں کیوں نہ ابھر آوے میں وت وی اے کم نہ کراں۔“

”جیکرنہ کریسیں تاں وت تیکوں ایں گھر کول نکلاں پوسی۔“

”میکوں امیناں ہے۔“

اوں رات ایں گالھ تے ذال مسالے جھیرے دا تر کار مچایا، اخیر عارف سلطانوں کوں طلاق ڈے ماری۔ فجر ایلے اوم والے گھر گئی تے انھاں کوں ڈسائیوس۔ ”توں اساڈی دھی ہیں، اے تپڑا اپٹا گھر ہے، جڈاں تیں تپڑا داٹھ پاٹی لکھا پئے، اتھاں رہ۔“ گھر دی سیٹن، ڈسکدی سلطانوں دی چیل تے تہ پھیرا۔

عارف تے اُوندا بھرا گھر چھوڑ کے کیس پاسے بچ گئے، مالک مکان کول پتہ لگا تاں او گھر دی سمبھال کرنِ دستی پہنچا۔ گھر دے پوھے، کھڑکیاں کھلے پے ہن تے جمل جہان دے کتے بلیاں، ہڈیاں تے جھمبٹ ہن۔

سلطانوں کوئی چار مہینے کوٹھی تے رئی۔ اوکماں کاراں کول وپلھی تھی کے اُتھاں سَم ویندی ہئی۔ ہک ڈیہنھ اوندے دل اِنج خیال آیا جو اُوکنتے توٹیں پرانے دراں تے رُسی ودی، کتے توٹیں اوپرے لوکاں دے حیلے تے جیسی ودی۔ انھاں وڈے لوکاں دے مزاج دا کہ بھروسا؟ گھڑی تولہ تے گھڑی ماسا! چنگا ہوسی جو عزت نال اتھوں لڈ ونجے پروت خیال آئیوس ”ویساں تاں کتھاں ویساں؟ جیکر وستی گئی تاں اولوک مہڈی گالھ تے یقین نہ کریسن۔ او میکوں ہی قصور وار سمجھیں یا وت کیس بے چٹیں دے پوچھڑ نال ہد ہڈیسن لیکن میں ہنٹ اُنھاں کول ڈسا ڈیساں جو میں اُنھاں کول نی چھوڑا۔ عارف آپے میکوں طلاق ڈتی ہے۔ میں اپٹیں سکیاں کول آکھساں جو میں تُساڈے اُتے پوجھ نہ بٹساں۔ میں اپٹی روٹی آپ کھٹ سنگدی ہاں۔ میں لئو کر سنگدی ہاں، وڈھ چٹن سنگدی ہاں، کاٹھیاں سر تے آٹ سنگدی ہاں، پوتریاں کول واٹ وٹ سنگدی ہاں تے تہڈیاں وٹ سنگدی ہاں۔“

”ہنٹ میں اپٹے کیتے جیساں۔ کیس ڈ و جھے کیتے نہ جیساں۔ کیا ہک تربیت کول اپٹی زندگی اُتے حق حاصل کوئی! میں ہولے ہولے پیسہ پا اکٹھا کریساں، گھر دیاں یکے شیلے گھنساں، تھان تھر پے، سوڑیاں، صندوق، رنگیل صندوق، منجریاں، رنگیل پاویاں تے مَنج دے واٹ آلیاں۔ انھاں یکے شنیاں کول میں آپٹے ہک کوٹھے اِنج ٹھہرا کے رکھیاں، چاچے کول ہک کوٹھا منگساں۔“

وت اوندی سوچ اوندے پتر دے پاسے لگی گئی، ’’اللہ حیاتی کر لیس، بگوکتا تھی
 گیا ہوسی؟ ہرٹ تاں او گھرتھی گیا ہوسی۔ پتہ نی اسہاڈا میل تھیسے یا نہ تھیسے۔ تھی سگدے اطلس
 کوں ککا آونچے تے میڈ و ملن بھیج ڈیوے۔‘‘

سلطانوں درابڑن آلی بس اِچ پٹھی، سوچیندی پئی ہئی ”اساڈ ادیہات کیویں لگدا ہوسی؟ کتنے ہال جے ہوسن؟ کتنے لوک ٹر گئے ہوسن؟ کتنے گھر نویں بیٹیں ہوسن؟ میں حالے کوٹھا اللہ داد کول چنگا پنڈھ پرے ہوساں جو میکوں اچھی وستی دے ڈنگریلی، آجڑی ڈیج پوسن۔ اچھی وستی دے ڈنگھر چر دے ہوئے ڈیج پوسن، اُنھاں دیاں ٹلیاں دی الا سٹیج پوسی، اُڈ دے ہوئے کھمبوتر ڈیج پوسن۔ لوک سندھر چئی زیناں کول گھراں دو وٹے ویندے ہوسن۔ اچکل جو اوروڑا وٹ دی رت ہے، چٹاں شودیاں کول تاں سر کھنڈ دی ویل وی نہ ہوسی۔ وستی دیاں تریمتیں میکوں ڈیکھ کے کتنے خش تھیسن! میکوں گلکڑیاں پاسن، ہُمنسن تے آکھسن ’اڑی سلطانوں توں تاں بیٹیں، درنگی تھی گئی ہیں! بیمار تاں نی تھئی؟ اللہ تیکوں کجھ وی نہ کرے!“

دیگر دیاں بانگاں ویلے، بس درابڑن اُپر گئی۔ او بس کول تھئی تے سدھی کوٹھا اللہ داد آلی کچی سرٹکی تے چڑھ گئی۔ سرٹکی مینھاں نال دھوتی پئی ہووے۔ ساوٹ مکٹن آلا ہئی۔، جنگل وچ ساوے گھا دی کولی چادر وچھی پئی ہئی۔ پو دے موٹھیاں تے کتھاسں کتھاسں مینھاں پاٹی دے ٹپٹے بھرے کھڑے ہن۔ سلطانوں دے پیر آپنے منے تے گھر دے پاسے اٹھدے پے ہن۔ او وستی دے نیڑے تھی اتی ہئی پر ناں تاں اُوکوں چھیڑو آں دے سیٹیاں تے ہو کرے ائے تے ناں چوکھراں دیاں گھنٹیاں دی الا۔ اُوں اپٹے دل اِچ آکھا،

”پیہ نی اساڈے گڑے دے چھیڑو کنتے مر گئے ہن! اِتھاں اِچ ایڈا سوہٹا گھا

ہے تے اُو پتہ نی مال چراوٹ کنتے کُچے تھی گئے ہن! کیویں سوہٹا کولا گھا ہے جیویں سیوآں!“
 اُوں ترنگ اِچ آکے جنگلی گھا دے کجھ تیلے تروڑ کے منہ اِچ سٹ کے چتھن لگ پئی۔ وستی
 نیڑے تھی ائی ہئی۔ ساوے کچوک درختاں دے اُتوں مسیت دا کچا مرنکڑے ہال دا نگوں جھاتی
 پاتی کھڑا ہئی۔

سلطانوں وستی دے بیاوی سولے تھی ائی پرزیناں اِچ ناں بندہ ہئی تے ناں بندے
 دی ذات، ناں مال ڈنگر ہن تے ناں کوئی کھمبوتر۔

”پتہ نہیں سارے لوک کتھاں گنہیں چا؟ تھی سگدے وستی اِچ کوئی جنج ہووے یا
 کیندا اوٹ ہووے، سارے اکٹھے ہوسن۔“

او اپٹے نال البندی، اپٹے شلار اِچ رُدی رئی۔ او وستی دے سرتے آٹ
 کھڑی، اوند اہاں تلیاں دولگا گیا۔ کوٹھا اللہ دادتاں سُنچاٹن کول نکھتا پیا ہئی۔ اوکوں نیں گھن گئی
 ہے۔ او وستی دے اندر گئی۔ ہر پاسے چُپ چُپا ہئی۔ کجھ گھر موڑھی تے ڈھ چلے ہن تے کجھ گھر
 حالے سلامت ہن پر اہوٹ دے قابل نن۔ پائی داتلا ناساں تار بھرا کھڑا ہئی۔ چھل وستی دی
 چھولی اِچ گُوڈے گُوڈے جیڈی ریچھن تے مٹ بھکا گئی ہئی۔ لوڑھے نہیں اپٹاں رستہ وٹا
 چھوڑا ہئی تے ہُن اُو کوٹھا اللہ داد دے ہاں تے چڑھ آیا ہئی۔ بھنیاں چھتاں تے بھردیاں
 کندھاں تے کتھائیں کتھائیں گھا دے تیلے تے جو امیں جمیاں کھڑیاں ہن۔ درختاں تے قد
 پہوں نلے لگدے پے ہن۔ مسیت اُچی جھاتے ہووٹ پاروں صہی سالم کھڑی ہئی پر اوندے
 ویرھے دی اُبھے پاسے آلی کندھلی ویندی رئی ہئی۔

سلطانوں دے پیر چیکوٹ اِچ کھدے پے ہن۔ اوں کیستے ٹرٹا اوکھا تھیندا پیا ہا۔ پاک
 جھاتے اوند پیر ادھی جنی تیں کھوپ اِچ پھس گیا۔ اُوں زور لایا تاں جتی چیکوٹ اِچ رہ
 گئی۔ اُوں جتی کوں ویندا کیتا تے اگوں تے رُدی رئی۔ اگوں ونج کے چیکٹی مٹی ڈو جھی جتی

وی اُوں کول کھس گھدی۔ اُوکوں اپنے اکھیں دے اِتارنی پیا آندا۔ اُوکوں اے پک ڈراکلے
 خاب وانگوں لگدا پیا ہا۔ اُوکوں ایویں لگدا ہا چویں وستی اِچ کوئی دیھ پھر گیا ہووے، اُوندا دل
 آدھا پیا ہا جو چھو تے دیرے لگی ونجے، لاوت راندر۔

رتا تے وڈا سچ ڈھاوٹ تے ہا۔ او بگلیاں اِچ کھدی، تکلدی، ڈھاندی پوندی،
 کملیاں وانگوں ٹردی رئی۔ اُوندی سٹھن تے لاوٹ چیکڑ نال لوٹے ودے ہن۔ اُو مٹی کوں
 ملیندی اِگوں تے ویندی رئی۔ او وارے وارے ہر گھر گئی، لوکاں کوں ہکلاں مارونس تے
 جیرے ویلے جواب نہ ملیوس تاں اپنے منہ تے ہا کاں تے رووٹ لگ پئی۔ او پک مندھرے
 کوٹھے دی چھت تے چڑھ گئی تے چارچدھاروں دیدھنوا نیوس، وات دے اُتے لپ بٹا کے
 ہکلا مارونس پر کوئی ولدی نہ ڈھیوس، وت اُوندی دیدھستان تے ونج کھڑی۔ کوئی خال خال قبر
 ڈھاندی پئی ہئی۔ ایندے بادا اُو اپنے گھرائی۔ اُوندا گھرادھ کول زیادہ ڈھ چکا ہئی۔ ہک کوٹھے دا
 پک کھن بچا کھڑا ہا۔ کوٹھے دی کالی چھت ونج پک چڑی اپنے منجھالے اِچ لگی پٹھی ہئی، اُو
 سُلطانوں کوں ڈیکھ کے چڑاؤں چڑاؤں کرن لگ پئی تے وت بہروں بھرتھئی۔ زندگی دی مُشبو
 دھویں تے روٹی پکن دی مُشبو زودے پاٹی ہیٹ دب کے مر گئی ہئی۔

ہلڑ وستی کوں ڈھاا گئے ہن۔ مٹی مٹی اِچ مل گئی ہئی ڈھینھ لہہ
 گیا ہئی۔ سُلطانوں دے دل اِچ آیا جو درابن لگی ونجے پر نماشاں ویلے اتلا پندھ کرٹ تے او
 ہاں نہ ڈھنگ سگی۔ او مسیت اِچ گئی۔ کچی بڈھی مسیت سینتاٹیں، سُنجے دیہات کوں ایویں ڈھد
 ی کھڑی ہئی جیویں پک بڈھامالی اپنے تے، سڑے باغ کوں ڈھدھے۔ مسیت دے متھے تے
 لگے ہوئے سلیمان مارخور دے کالے واٹوں سنگھ ڈھاوٹ تے کھڑے ہن۔ مسیت دا بوا کھلا
 پیا ہا، ویڑھے اِچ ہٹی ہوئی چھری دی گوندرتے لکھ اُڈ گئے ہن۔ چھری پٹھ ڈو مٹ سلیاں
 تے پے ہن، اُنھاں اِچ پک مٹ ونج کجھ پاٹی ہاتے اوندے تلے تے پیلیاں دا گچھا چمبڑا پیا

ہئی۔ مسیت دے ویڑھے اِچ رتے کوزے جھا جھاتے ڈٹھے پے ہن۔ ویڑھے اِچ وچھی ہوئی ریت کجھ جھیاں کول میندنا لڑ گئی ہئی۔ برانڈے اِچ ہلکی دھوڑ ہئی تے کھمبوتر اں دے کھمب کھنڈے پُنڈے پے ہن۔ جیرے ویلے او برانڈے اِچ لکھی تاں کھمبوتر اں دے ملوک کھمب اڈن لگ پئے۔ مسیت دے کوٹھے اِچ ڈوں پھوڑ وچھے پے ہن۔ ہر پاسوں پوہاری دیاں تیلیاں تے لکھ کھنڈے پے ہن۔ چھت بہوں جھنیاں تے ترمی کھڑی ہئی۔ پک چنڈ اِچ مُسلیاں دا در بہہ لگا پیا ہئی تے اُنھاں دے اُتے کیس موئے ہوئے کچھوں دے پراں دی بُو پھی پئی ہئی۔ سامنے جالے اِچ گوٹا، مٹی دا ڈیوا تے کپاہ دے کچھ پُوے پے ہن۔ مٹی دے ڈیوے دے ہیٹوں تیل دی گھاٹی، کالی لکیر پرائی رت ونگوں جی کھڑی ہئی۔ کندھ اِچ ٹھکے ہوئے کلے نال تیل دی پٹی کول پھا آیا کھڑا ہئی۔ رولہاں دا ڈھک پرے کول ایویں لگدا ہئی جیویں بڈیاں پئے ہوون۔ اگلگی صف تے سپاریاں تے قاعدیاں دے ورتے پاڑے پے ہن۔ جالے اِچ قرآن دے کجھ نُسے شوخ ساوے تے پھلاں آلے غلافان اِچ ولٹے پے ہن۔ اُبھی کندھ اِچ ہٹی ہوئی موری کول ہوادا پک تھمبا مسیت اِچ وڑدا پیا ہا۔

سلطانوں مٹ کول پاٹی پیتا، اُون ڈینھ دا ٹکرنی ہا کھادا پر اُوکوں بگھ وی کونا ہئی۔ اوں ہک مُسلے کول بہروں سٹاتے اوندے اُتے بہہ گئی۔ سلطانوں کول کمزوری تے تھکیرا محسوس تھیدا پیا ہا۔ ہواتھولی کولی تھی گئی۔ اوں آپنے آپ کول آکھا، چنگا اے ہوسی جواہ دی رات ایں مسیت اِچ لنگھائی ونچے تے فجر ایلے درابن لگی ونچے، یا اللہ کوئی پیاسو ب کر ڈیسی۔

چڑیاں اپنے آڑیاں اِچ پہنچ کے ڈنڈھ گھتیاں پیاں ہن، وت چڑیاں وی سَم بگنیاں۔ ڈینبھاروں اندھارا چاراپٹی آندا ہا۔ ہر پاسوں چپ چپا تھی گئی پر کوئی مچھاں آلا تہڈا چرک پوندا ہئی یا مچھر پوک پوندا ہئی یا کوئی بغلایغ بغ کرٹ لگ پوندا ہئی۔ پک لکا لکا ڈر سلطانوں کول ولبھڑٹن لگ پیا ہئی۔ اُون اچٹیں سوچ دارخ موڑٹ کیتے پاٹی دی مٹی کول ائی

، پاٹی پیتوس تے مسیت دی چھوٹی کندھ تے ہتھ رکھ کے سُنّی وستی کول ڈیکھن لگ پئی، وت او مُسلے تے آکے پہہ گئی۔ اندھارا پٹنے کالے وال کھنڈا وٹ لگ پیا تے تارے اسمانی بوچھن کول وارے وارے تے منہ کڈھیدے پے ہن۔ ہوا کھر گئی ہئی تے زمین کول اُبال نکلد اپیا ہئی۔ سلطانوں ڈیوا ہال کے برانڈے اچ رکھ ڈتا۔ چُپ اتنی گھاٹی ہئی جو اُو اچٹیں ہاں دے دَرّز کار کول سُنّ سنگدی ہئی۔ اونداسا گھوٹیندا اپیا ہئی، اوندازیرا منہ اچ آندا اپیا ہا۔ اوندادِل آدھا ہئی جو پکاٹاں تے رووے تے وت ہنجواں دے بن تروٹ پے تے اُونکے ہالاں وانگول چیکے مار کے رووٹ لگ پئی۔ اُبڑ غُمتی اوندے دل اچ آیا، جوا وتاں اللہ دے گھر اچ پٹھی ہے، اللہ سئیں دی مزمان ہے، اونکوں کیرھی شے داڈ رہے۔ نیلی چھت آلا اوندی رکھی رکھسی۔

اُو بھجھی مسیت دے کوٹھے اچ گئی، الماڑی کول قرآن چا کے اکھیں نال لایوس، وت قرآن کول بگکڑی پاتوس تے اوندے ہنجوں ساوے غلاف اچ جدم تھیندے پگئے۔ اُو چچھوں تے ولی تے مُسلے تے رڑھ گئی۔ ہُنّ اُو اپنے دل کول ہکا محسوس کریندی پئی ہئی تے اوند اڈ روی پہلے کول گھٹ گیا ہا۔

فجر ایلے سلطانوں کانواں تے لالیاں دی ڈنڈھ پڑنڈھ تے اُٹھ پٹھی۔ اُوکوں مسیت دی ہک الماڑی کول ہک سَنکی پڑوکی ادھی روٹی لدھی، اُوکوں بگھ کونا ہئی پر وت دی اُوں ڈھڈ اچ کوئی شے سَنّ ضروری سمجھا۔ اُوں پاٹی دا کوزا بھر کے اپنے نال رکھا، ٹکر دا بھورا منہ اچ سٹوس تے مُر کُن پئے گئی تے وت اُوں پاٹی دا گھٹ پی کے سنگھ کول لنگھا ڈتوس۔ اُوں ترے چار ٹکڑے کھا دے ہوسن جو اوندیاں ہڑا ہاں ڈکھن لگ پیاں تے اُوں روٹی چھوڑ ڈتی۔

اُوکوں وستی کول ڈر لگدا اپیا ہا۔ اودراہن وُجُنّ آلی سُرک تے آ گئی، اتھاں اُوکوں ڈوں چھور ملے جیرے جو بکریاں چریندے ودے ہن۔ اُنھاں دیاں سُنھٹاں ٹنکیاں ہوئیاں ہن تے

چچلیاں ہتھال اِج لڑکئی ودے ہن۔ آدم ذاتاں کول ڈیکھ کے سلطانوں داہاں جھلج بگیا، ونج کے اُنھاں نال ملی تے اُنھاں کول اپٹی وستی دے لوکاں دے بارے پچھوس۔ آجڑیاں ڈسایا، ”کوٹھا اللہ داد تے وڈیاں آفتاں آیاں ہن، ڈوں ورہیں پہلے بھڑ آیا تے ادھے لوک وستی چھوڑ کے لگے گئے۔ ادھے گھر لگ تھی گئے۔ ڈوں مہینے پہلے ترے واری نوز چڑھاتے رئے کھئے لوک وی وستی کول لڈ گئے۔ سکھٹیں چار پنچ جھگے رہ گئے ہن۔ وت ہک مہینہ پہلے چھل چڑھی تے لوڑھے اپٹا رنخ وٹا گھداتے وستی دی اُبھی کئی کول ڈھالا ڈتوس۔ یکا شاہر ڈپ بگیا تے لوک مل گئے۔“

”لوک کتھاں گئے ہن؟“ سلطانوں پچھا۔

”کچھ لوک دیرے لگے بگین، کچھ آسوں پاسوں دیاں وستیاں واڑیاں اِج ونج پٹھے تے گجھاں درابن دیرا ونج لایا۔“

اُو چھوراں دے نال رُدی رئی، بگا لھیں کریندی رئی، ڈینھ دے نوں ڈاہ وچے ہوسن، ڈینھ دے سیک نال سنے ڈگراں کول ہواڑاں نکلدیاں پیاں ہن، اُکرس ودھدا پیا ہئی۔ چھیڑ وروٹی کھاوٹ کیتے ہک پر پٹھے بہہ گئے۔ اُنھاں اپٹیاں بگنڈھڑیاں کھولیاں تے پیلے مکھے مانیں کڈھے۔ اُنھاں کول سچے گھنڈی دئی خوشبو آندی پئی ہئی، روٹی کول ڈیکھ کے سلطانوں دا وات لُسکن لگ پیا۔ اُوندا دل آدھا ہئی جو پکے گھراں اِج کی روٹی ہڑپ کرونچے۔ ہک نینگر وسل کول ہٹواں نال پھسایا تے ڈو جھے وسل کول ہتھال دیاں تلیاں دے وِج مروڑ کے پھے ڈتا

اُنھاں سلطانوں کول ست کیتا، اُونسنگ نال جُو پٹھی، پٹ وائگولے مانیں سلطانوں دے وات اِج آپے گھلدے ویندے ہن۔ اُوں پہلے ترے چارگولے ہوں ٹھلے ٹھلے کیتے پر باد اِج اُوں اپٹے آپ کول جھل گھدا۔ یکیاں رچ کے روٹی کھادی۔ پچی ہوئی

روٹی چھوراں پر دے منڈھ نال پپلیاں کیسے رکھ ڈتی۔ سلطانوں اُنھاں دے بھٹکے کول پاٹی پیتا، اُنھاں دے نال کالھیں کریندی رتی تے وت اُوکوں آلس آٹن ویٹا۔ اُو آجڑیاں کول تھولی وتھ تے پر بیٹھ ٹھڈی سنی بھونیں تے دگر پئی، نینگر اپٹے پہارواں کول ناں گھن گھن کے ہکلا مریندے پٹھے ہن۔ اُنھاں اِج ہک چھور کہاڑی دے چھلے پاسے نال اپٹی چیلی اِج میخاں ٹھوکٹ لگ پیتے ڈو جھانگ چونے نال اپٹی کھری کول کنڈے کدھن لگ پیا۔

جیرے ویلے سلطانوں دی اکھ کھلی تاں کڑکدے ڈو پپر ہن، نینگر تے اُنھاں دے اجڑ لگے گئے ہن، پرے کول اُنھاں دیاں کھنکر واں دی آلا آندی پئی ہی۔ سلطانوں دے پنڈے تے نکڑیاں کویلیاں چمبڑیاں پیاں ہن۔ کجھ لازاتاں اُو پپلیاں کول جان چھڑویندی رتی تے وت اُوں درخت تے بیٹھوں پئی ہوئی روٹی چنی، اُوں کول پپلیاں پرے کیتونس، ٹلرکوں اپٹیں چنی دی گنڈھ بدھوس۔ اُو دراتن وچٹن کیسے تیار تھی گئی۔ اُوں ہک واری ولا وتی دے پاسے دید بھنوائی، اُتھوں کالا دھواں اُٹھدا پیا ہا۔ نئشی کول اوندے منہ دا پتیاں وٹج گیا۔

اودھویں دے پاسے رُدی رتی۔ اُوکوں دھویں دی نئشو اِج وسدی وتی ڈسیندی ہی۔ اُوڈوں ترے موڑ مڑی تے دھویں دے سامٹیں آ گئی، اوندہاں ہک دم کھر گیا۔ اُوچھوں تے بھچٹاں چاہندی ہا پر ڈرکول اوندابٹ شلیج گیا ہا۔ شبری اپٹیں بھنے کوٹھے دے اگوں پٹھا، چلھ تے کٹوی چاڑی، بھالچ پھو کے مریندا پیا ہا۔ اوندی ڈاڑھی ودھی ہوئی ہی تے ہت گچی تے آئی پئی ہس، اوندے کپڑے میل دے بوپے ہن تے اوندے مونڈھے تے ہک میلی چادری ہی۔

کمزوری کول اوندے گل اندر وڑھے ہوئے ہن۔ اُوں سلطانوں کول آندا ڈٹھا

تاں اوندے پاسے ڈوں ترے قدم بھرو نس، ”کہ تھی گئے ساڈی وستی کوں سلطانوں؟“ شبری بیماراں ونگوں الاٹا۔

”اساڈے ہسدے وسدے وسبے کوں کہ تھی گئے، کتھاں لگے بگین اتھوں دے واسی؟ کجھ مُد پہلے تاں ہر شے اپٹیں جھاتے ہی۔“

سلطانوں کوئی ولدی نہ ڈتی۔

”سلطانوں توں کڈاں ائی ہیں؟“

پروت وی اوں منہ کول چھوٹی نہ ہٹی۔

”سلطانوں توں میڈے کول نراض ہیں؟ میڈی مجال ہے! میں مافی منگداں!

“، اوں ہتھ بنیں۔“

سلطانوں انھاں پیریاں تے چکھوں تے ولی تے درابٹ دو منہ رکھوس۔ اوتکھے تکھے ٹردی پئی ہی جومناشاں کول پہلے پہلے کیں آٹے ٹھکاٹے تے چُج ونچے۔ اوتھولا پندھ گئی ہوسی جو انہوں سڑکی تے اوندے گوانڈھیاں دا مڈ آندا پیاہا۔ ذالیں چٹیں، پال، پکریاں، کلکڑیاں کوں ڈیکھ کے اوندے ساہ اچ ساہ آیا۔ ہک پڈھڑی کچا وے اچ پٹھی لڈدی آندی ہی۔ اوں سلطانوں تے الاکیتا، ”توں کتھاں؟“

”میں وستی کول آندی پئی ہاں، وستی تاں سُخ ہے“

پڈھڑی ولدی ڈتی ”سُخ وستی کوں وساوٹ تاں اساں ویندے پے ہیں! ہسٹ اوسُخ نہ

راہسی۔ توں اساڈے نال آ، ہکلی کتھاں رلسیں ودی، اساں کوئی اوپرے تھولے ہیں۔“

سلطانوں انھاں دے نال کوٹھا اللہ دو ول ائی۔ او اپٹے بھنے تروٹے گھر

پنچے۔ ذالیں، پال، چٹے جتاں ونگوں کماں کاراں اچ لگ پگئے۔ چٹے ڈٹھے کوٹھیاں دے

گڑیاں، کامباں، چو کے ہک پاسے سٹن لگ پئے، چھوریں ہالٹن چٹن نکل گیاں، نینگر مال کول کلیاں تے اڑاؤن لگ پئے، تریمتیں چلھے بٹاؤن اچ رُجھ گیاں۔ سلطانوں وی ردے پکے اچ تریمتیں نال امداد کیتی۔ نماشاں دائلر کھاؤن دے باد، تریمتیں کھٹڑے ہک پاسے چا کے بہہ گلیاں تے حال و نڈاؤن لگ پیاں۔

ڈو جھے ڈینھ ڈوں پئے گھروی کوٹھا اللہ داد آٹن پینچے تے اووی اپنٹے لڑے ڈپے گھراں دیاں بھدیاں تروٹیاں جھانیاں کول بٹاؤن اچ چُھ گئے۔ ایویں ہر روز ہک ڈوں جھگے ولا کول ول آندے ہن تے اپنٹے ڈھٹے بھنے گھراں کول بٹاؤن وچ لگ ویندے ہن۔

چوتھے ڈینھ سلطانوں دے چاچے دا پڑوی کوٹھا اللہ داد ول آیا۔ سلطانوں دا چاچا تاں زمین دے لڑھیٹ آپکا ہا پر سلطانوں دے پتریریاں اوں کول سامھن کیتے بھہر ٹھپے تے چاچی تاں سلطانوں کول چم چم نئی رچدی۔ سلطانوں دا پوڈا ڈے آلا گھراوندے پتریریاں اوں کول ولا ڈتا تے نال اوں کوں بٹاؤن دا وعدہ وی کیتو نیں۔

سلطانوں کول کوٹھا اللہ داد اچ آئے کوئی ست، اٹھ ڈینھ تھی گئے ہوسن۔ دیگر داویلا ہا، ڈینھ گمٹا تھی گیا ہا اوچاچے دے گھر پٹھی اٹا ملیندی پئی ہی۔ او اٹے کول مٹھیاں ڈیندے ویلے ایویں ہلدی پٹھی ہی چویں پینگھ تے جھوٹے پٹھی کھاندی ہووے۔ اوندا بو جھنٹن اوندے سر کول لہہ گیا تے اوں اٹے اچ لوڑی انگل تے انگوٹھے نال اوکوں نپ کے اپنٹے سر تے رکھ ڈتا۔ اٹا ملیندے ویلے اوکوں ہک نکا جھیاں قصہ یاد آیا جیرا کے اوکوں پوچھوٹے لا اکثر سٹیداں ہوندا ہا۔

پک واری پک چٹ تھکا تر وٹا ز میناں کول دیکر ایلے گھر چُجا تاں اڳوں اُوندی سنوٹا
اَناملیدی پئی ہئی۔ اُول آکھا،

”اَناملن کپڈ ہا سوکھا کم ہے، مُٹھیاں بند کر کے اُٹے دی پاتری اِچ رکھ ڈیو تے
وت مزے تے اڳوں تے تچکھوں تے ہلو راہندے۔“

اُوندی سنوٹا وی ڈاڈھی سیاٹی ہئی، جواب ڈتوس،
”ہل و ہاوٹ وی کپڈا سوکھا کم ہے ہتھ کول ہل دی ہتھی تے رکھ ڈیو تے ڈاندان
دے چکھوں مزے نال ترو ودے۔“

اوندے سکے تھوڈاں تے ہلکی جھنیں مسکان آئی ہئی جو اوندی چاچی آکے اوں کول
ڈسایا جو بگلی اِچ اطلس آیا کھڑا ہے، تے ہک ہال وی اوندے نال ہے۔ سلطانوں دے چیتے
انجھی بھونوالی گھدی جو او چاچی کول ولدی ڈیوٹ بھل گئی۔ ”دھی سگدے ہال میڈا پتر بگو
ہو دے۔“ سلطانوں دے ہاں اِچ ہکدم ہک چھل چڑھی۔

”میں اوں کیتے کھڑا ائیدی ہاں۔۔۔ اوتیکوں ملدے۔“ چاچی کھڑے دے پیٹھ
وڑی تے نکے نکے قدم چاندی، ڈٹی، ڈیڈھی دے پاسے تڑپئی۔ اطلس ہال کول جھولی اِچ نپ
کے کھڑے تے بہہ گیا۔ سلطانوں اُٹے دی توٹ چھوڑ کے انھاں دے پاسے بچی۔ اطلس دے
تیل اِچ جھپکے، میلے چوٹیں مونڈھیاں تے پئے ہن۔ اوندے میل دے ملو لے کپڑیاں دے
رنگ دا پیتھئی پیا لگدا، اُوندی ڈاڈھی تے مچھاں رلے ملے پئے ہن۔ اوندی پرائی کھیڑی دے
سچے پو لے دی پچھوڑ تے کھپے دا ہک کتاں کونہ ہئی۔ اوسک پائی تھی گیا ہئی، اوندیاں ہڑا ہاں
نکھتیاں ہوئیاں ہن، اوندرا رنگ سانولا تھی گیا ہا پر اوندیاں اکھیاں چٹیاں تے چمکتیاں ہن۔
اُول سلطانوں کول چُچھا،

”میکوں سُنجا تاوی؟“

”ہا۔۔ سلطانوں اٹے نال بھرا ہتھ اوندوا گوں تے کیتا۔
 ”کیویں حال ہے،“ اطلس پچھا۔

سلطانوں ولدانہ ڈُتا۔ اوندہاں چار سالوں دے چٹے بگے ہال اچ پھسا کھرا
 ہئی۔ اوندے دل آیا جوا اطلس کول تکھے تھکے پچھے جو اے بگو ہے پروت ہاں نہ ڈھنگ سگی۔
 ”میں لازے کیجے آیا ہاں۔ سلطانوں میں اخیریں وار تیکوں ملن آیا ہاں۔“
 سلطانوں جواب ڈیوٹ دی لوڑ محسوس نہ کیتی۔

”اے بگو ہے، تیڈ اپتر، ہُن اے تیڈے نال راہسی،“ اُوں ہال دی کئی پ تے ہتھ
 پھیرا۔

سلطانوں کول اپنے گن بوکدے لگے، اونکوں اطلس دی الایونیوں لگدی پئی ہئی
 جیویں مچھراں دی جھار لنگھی ویندی ہووے، جیویں او روہ دی چوٹی تے چڑھ کے
 الیندا کھرا ہووے۔ اُوں ابڑ غستی اچ بگوتے ایویں جھٹا مارا جیویں اوڑا ویندا ہووے۔ اونکوں چا
 کے گھٹ دی بگلکڑی پاتوس تے زور زور دا چٹمس۔ بگومتھے تے تریریں سٹی، ڈندھ کیڑیاں
 وٹیاں تے مریریں دے ہتھاں دی زوزیر کول ترور کے چاچے کول پُج گیا۔ چاچی اطلس
 کول پاٹی دی بگھی ڈے کے لگی گئی۔

”میں اپنا اخیریں دھن تیڈے حوالے کرن آیاں۔ اے بگواسا ڈے لگے سُنجے گھر دی
 اخیریں نشاٹی ہے۔ شیت اے تیڈے اندھاریاں دا ڈیوا بن سکے۔“

تجھ کینسے روہ دے اُتے ہا ہون والا ہئی تے ہوادی ہیل گھلن لگ پئی ہئی، گھراں کول
 روٹی پکن دی خُشبو آندی پئی ہئی۔

”میں ولدا اپنے سُنجے گھر کڈاں وی نہ ویساں، سلطانوں ساڈا گھر اُچو گئے! میکوں
 اُنھاں کالے پتھراں دیاں کوٹھڑیاں کول ہول آندے! اُنھوں حیاتی دے سوچلے لڈ گئے ہن

-تیکوں کہ پتہ جو اساڈے نال کہ ویہائی ہے۔ تیڈے وُجٹ دے باد بابا ہک ڈینھ گھر کول نکھتے گمر کول ڈھ کے مر گیا، وت اماں اکھیاں نُوٹ گھدیاں، زرینہ بھینڈ دی جج تھی گئی۔ بھراتاں پہلے ہی دشمنٹاں کھس گھدا ہا۔ توں وی اساکوں سٹ گئی ہاویں۔ میڈی ایڈی ہستی کونا ہئی جو جج چا کراں ہاں۔ جج کیرھی شے کوں وتیج کے کراں ہاں؟ زرینہ دے مُسالے کول میں کوئی پیسا ٹکانی گھدا۔ اووی گریب، اللہ راسی بندہ ہے۔ اے زرینہ دی زندگی داسوال ہا۔ میں کتنے تیں اُوکوں پلھا سنگد ہم؟“

سلطانوں ولا کول بگوکوں نپ گھن ائی تے ہاں نال لا کے رَج رُئی تے وت اپٹے اُٹے آلے انگلیاں اوندے اڑے چا پے اِچ پھیرٹ لگ پئی۔

”میں کول تاں ایں بگودا کلھپیا نئی ڈٹھا ویندا، پہلے اے ڈاڈی نال سمد اہئی۔ اُون نال ہال ونڈیندا ہئی۔ او مرستی تاں وت اے اپٹی بوانال سمد اہئی۔ اُو ایکیوں کھویندی پلیندی ہئی۔ وت پک ڈینھ زرینہ پرئی تھی گئی۔ اوندی نال آلی وتی اِچ جج تھی گئی۔ ہُن اے بگوا کالگا رہ گیا ہا۔ زرینہ ایں کوں اپٹیں نال رکھٹا چا ہندی ہئی پر میں ہٹک ڈتا۔ جیرے بندے نال اوندی جج تھی ہے، اُو چالی سال دارنڈ رہے تے پہلی تریت کول اوند اگلا ہالاں دا ہے۔ میں ہئے ویلے تاں گھراج ہوندنم، زندر تے کم کرٹ ویندم تاں ایکیوں گوانڈھیاں دے گھر چھوڑ ڈیندم۔ نماشاں ایلے ولدنم تاں اے بھج کے مہڈیاں جنگھاں نال چمبر ویندا ہا۔ ایندیاں سِنیاں تھکپیاں اکھیاں ڈسیندیاں پیاں ہوندنم جو ایندا ڈینھ کیوں لنگھا ہوسی۔۔۔ سلطانوں اسان تیکوں کوئی شے نیں ڈے سگے، کوئی خوشی نیں ڈے سگے۔ اساڈے جھگے اِچ تیں بگھ تے اُوکھ ڈٹھن۔ میں ہُن تیکوں پک اخیری سوکڑی ڈیوٹ آیاں۔ اے بگو ہُن تیڈا ہے، جیکر اے تیڈی مَنجھی حیاتی اِچ کوئی ڈیو ہال ڈیوے تاں۔۔۔“

بگو چھکو ویندا، زوراں لاند آپٹے چا چے کول اِپڑ گیا ہئی۔ چاچی چا دا چا جوش تے

ڈوں ٹھوٹیاں مزماناں اہگوں رکھ کے پچھوں تے واٹم تھئی۔ بگولم واہیندا، شوکدا چا تے ڈھٹاپیا ہئی۔ اطلس ٹھڈا ساہ بھرا۔

”سلطانوں جڈاں اساں تیکوں پرنا کے آٹا ہاتاں ساڈے گھر ان دی کوئی تھوڑ کونا ہئی۔ گنیاں بکریاں ہن، کھیر چھابے امیک ہئی، اماں دے تسبیج آ لے ہتھاں دی ساڈے سراں تے چھاں ہئی۔ بابے دی وی وڈی ٹیک ہئی تے جڈاں زرینہ نکلی جھئی ہوندی ہئی۔۔۔ او مٹھے سیالے، او پیلی ڈھپ، او سکھ تے سوکھ پتہ نہیں کتھاں لڈ بگنیں! اساں تاں سوچلے اچ بک پئے کول پھٹ گئے ہیں، پتہ نہیں کیرے گناہواں دی سزاملدی پئی ہئے!“

اوندیاں اکھیں اچ ہنجوں تر آئے۔

”جیس کوں اساں گھر آدھے ہاسے او اچ بک پتھراں دی ڈھیری ہے۔ ڈوں سال پہلے بابے آلی کوٹھی ڈھ گئی، جیکوں اساں ولا کے نہ اُسارا۔ کیوں بٹاؤں ہا؟ اُوں اچ کوٹھ راہوے ہا؟ کجھ مدہ پہلے مینہ نال بگی آلی کندھلی ویندی رئی تے اوندے نکڑے نکڑے پتھر پہاڑاں دے وڈے وڈے پتھراں اچ پھٹ گئے۔ ڈنگراں آ لے بھاٹے دے نشان تاں اُوں ویلے میٹج گئے ہن جڈاں ڈنگر مارے گئے ہن۔ جڈاں گھر دے وسنیک بک ڈ جھے کول وچھڑ ویندن تاں گھر دیاں کندھاں وی بک ڈ جھے کول چھوڑ ڈیندن تے اُوڈھاوٹ شروع کر ڈیندن تے وت اُوں بے سیتے گھر کول چڑیاں وی اُڈ پھڈ ویندیاں ہن۔“

اطلس دیاں اکھیاں کول نیر وھوٹ پئے گئے۔ بگوچا دا چا جوش سکا گیا ہئی، اوندی گئی سنداری وانگوں پھوکی پئی ہئی۔ او اپنے آپ نال الیندا، مٹی دے ڈاند بڈیاں پٹھا ہا۔

”میں ہن ولا کڈاں وی اُوں گھر نہ وُچاں، اُوں گھر اچ کیشے پئی ہے؟ اُوں گھر اچ کوئی مانی نی ریا۔ پتھراں دیاں ڈنگھیاں پھڈیاں کندھاں کول صرف انساناں دے سانگھے ہی تاں کوئی مقصد مانی ڈیندن۔ میڈے وچنڈ دے باد گھر دامڈی موڑا، سک سکاوٹ آپس اچ

وئڈا گھنسی۔ چھت دیاں کڑیاں گوانڈھی کڈھ کے گھن وین تے جیریاں کندھاں کھڑیاں
ہن اودی پک ڈینھ ڈھ کے روہاں دا حصہ بن وین تے وت اساڈی ہار کممل تھی ویسی۔
سلطانوں بگوکوں نپ کے چمٹن لگ گئی۔ اطلس اپٹا کھیس مونڈھے تے رکھ کے کھڑا
تھیا۔ اوں بگو دے سرتے ہتھ پھیرا،

”اچھا مپڈا اٹھا پڑا! میں وینداں توں اپنی ماں کول پُج گیا ہیں، مپڈا اچھا کٹا آ گیا
ہے۔ مپڈا اٹھا کٹا حالے پرے ہے۔ پتہ نہیں میں پیا کتلا پندھ کرے۔ میکوں نی پتہ جو میں
کتھاں وچٹیں۔ بس ٹرساں راہندا تے رستیاں دی دھوڑا پچ پھٹ ویساں۔ حالات تے تاں
مپڈا اوس نہیں پھر داپرا پٹیاں، جنگھاں تے تاں پھر دے۔ بس ٹرساں راہندا، میں سب کچھ پھٹا
چھوڑا ہے، بھل اے جنگھاں تاں نم پھٹائیاں تے اے مپڈے نال بے وفائی نہ کرین۔“

بگو اوکوں ویندا ڈیکھ کے ڈپھیاں بناوٹ لگ پیا تے وت سلطانوں کول ہتھ پھڑوا کے
زور ڈتوس، سلطانوں اطلس کول آکھا،
”ٹکر دا بھورا تاں کھا جا۔“

”میکوں بگھ کانتی، اوں ٹر دے ٹر دے جواب ڈتا۔“

سلطانوں وی اوندے پچھوں ٹرٹ لگ پئی۔ ”نماشان تھی گئی ہے، اچ اتھاں ٹک
وچ، ایں ویلے کھتاں تھڈے دھکے کھاسیں ودا، کھتاں ٹکسیں؟“
”اے تاں میکوں وی پتہ کونی۔“

سلطانوں بگوکوں نپ کے ڈھاک تے چاچا تے اطلس دے پچھوں تھی پئی۔ اداوکوں
ہٹکیندی رئی پراوانوںی گراڑتے ریا۔

درختاں تے چڑیاں تے لالیاں سمن کیتے جھیرے لئی پے ہن۔ بھنے تر وٹے گھراں
کول دھواں اٹھد اپیاہا، مچھراں دیاں بہیراں ہوا اچ جھمراں پاندیاں پنیاں ہن۔ بگو اطلس کول

ونچن کیتے ہتھراں گھندا اپیا ہئی۔ اطلس ہلانگھاں بھریندا اڳوں تے زور گھستی ویندا ہئی۔ اہڑ
 غت بگو ماں دے ڈھوڈھے کول تلک کے بچ پیا تے اطلس کول پُج گیا۔ سلطانوں اوندے
 پچھوں دھر کٹ لگ پئی۔ بگو اطلس دیاں جنگھاں نال و لٹج گیا، اتلے توٹیں سلطانوں وی
 ساکدی اتھاں پہنچ گئی۔

”اِطلس ڈُکھتوں حیاتی کول بھچدا اپیں، توں آس کول بھچدا اپیں، توں زندگی کول بچ
 کے کتھائیں نی نس سنگدا“، سلطانوں روندیاں آکھا۔
 ”میکوں ونچن ڈُکھتوں، میکوں نہ ڈُکھتوں، اطلس اہرا۔

”تیں تاں میڈے سامٹیں رُو کے اچٹیں ہاں دی ہواڑ کڈھ چھوڑی ہے پر میں
 کیندے سامٹیں رُوواں، کیکوں اپٹاں ڈُکھڑا سٹاواں؟ انھاں بھدیاں کندھاں کوں؟ انھاں
 درختاں کوں؟ انھاں ہواواں کوں؟ کجھ لوک سڑ کے سواتھی ویندن پر دھواں وی نی ڈُسدرا۔ میں
 تاں سڑ کے سواتھی گئی ہاں! اے مٹی دا بت پتہ نہیں کڈاں ڈھاندے۔ میں تیڈے کول زیادہ
 ڈُکھی ہاں پر وت وی ایس سُنھے پڑتے دھواں دکھا کے پٹھی ہاں۔ آ ایس وتی کوں، ایس گھر کوں رَل
 کے وساؤں! توں اتھاں رہ، کتھائیں وی نہ رُل!“

”میڈے ہاں اِج آس مر گئی ہے۔ زندگی میڈے کیتے کوئی مطلب نی رکھیندی“
 اطلس جواب ڈُتا ”بگوتوں ہن اہٹی ماں گول ونچ تے میکوں ونچن ڈُکھتوں۔“ اُون بگو کول جان
 چھڑاواؤں دی کوشت کیتی۔

”میں ہک تربیت ہاں، میں ہارنی منی، میں مایوس ناں۔۔۔“

”سلطانوں! توں میڈے کول زیادہ۔۔۔ میں ہک پٹاں، کمزور بندہ ہاں، میں ایس
 حیاتی دا بو جھ نہ چا سنگدا“۔

”اساں اکٹھے تھی کے اے بو جھ چا سنگسوں، توں تے میں رَل کے ایس حیاتی دا مقابلہ

کر سگسوں۔“

”اے بگو، تپڑے ہاں دی جھل ہے۔ توں ایندی ٹیک تے جی سگسیں۔ توں اپٹیں سکیاں، بگو انڈھیاں دی تپڑ تے جی سگسیں۔ پر میڈا اتھاں کوٹ پٹھے؟ میں کیندی ٹیک تے جیساں؟“

”توں ہکلانی، میں تپڑے نال ہاں، اے بگو تپڑے نال ہے، اللہ دانان ہیوی نہ ونج!“
 ”سلطانوں دُھرک کے اوندے اگوں آٹھ کھڑوتی۔“

”اس مشوم کیپتے رہ ونج، میڈے کیپتے رہ ونج، توں ہک قدم تاں بھر کے ڈکھا، توں میکوں چھوڑ کے نی ونج سگدا“ اوں چیک کے آکھا۔

”میں پہلے وی ہوں ڈکھی ماندی ہاں، میکوں بیا نہ ڈکھا کر۔ توں کتھائیں نہ ونج۔ کتھائیں وی نہ رُل! چار ڈیہاڑے جیری حیاتی بچی ہے، ایکوں رُل کے غزریسوں، اس وتی اچ، انھاں ٹھڈیاں چھاواں دے پٹھ!“

تے وت کجھ لازے بادا کھوس ”میں تپڑے نال جنج کریساں!“

اطلس داوات پٹارہ گیا، اُوکوں ایویں لگا جیویں ہوا ابرغنت بندتھی گئی ہووے، جیویں وٹ ڈے ڈے کھڑ گئے ہوون، جیویں کیس دنیا دے یکے رستیاں کوں پھوڑیاں وانگوں وٹا کے ہک پاسے رکھ ڈتا ہووے، جیویں درابٹن ونجٹن آلی پوہ جھگک وانگوں مٹی اچ اغیب تھی گئی ہووے۔ اُوں پیر ڈک چھوڑا، او بر ہیٹ تے کر کے اٹھی اڑی ہوئی ڈاڑھی اچ انگلیاں مریندا ریا۔ او سلطانوں دے پاسے اکھ چاکے نئی ڈیکھ سگدا۔

اوتر یہیں گھر دے پاسے ولدے پے ہن، روہ دے اُتے نماشاں داتا رابندیا وانگوں

ٹمکدا اپیا ہا۔